Mayıs 1938'deki gezi: Atatürk'ün 7 uzun günü

popüler tarih

populer.tarih@dunya.com Mayıs 2004 Sayı 45 4.000.000 TL

'TROY' filmiyle gündeme gelen

TROYA SAVAŞI

Gerçekten oldu mu?

ISSN 1302-6577 212323 04/05
DÜNYA Yayıncılık

Tüm abonelere farklı hediyeler...

merakediyorum@googlegroups.com

İçindekiler

Mayıs 2004

KAPAK

40 Troya Savaşı gerçekten oldu mu?
Homeros'un kahramanları birer hayal ürünü mü idi?
Mine Haksal

44 'Troy' beyazperdede
14 Mayıs'ta 'Troy' filmi, tüm dünyada ve Türkiye'de...
Olkan Özyurt

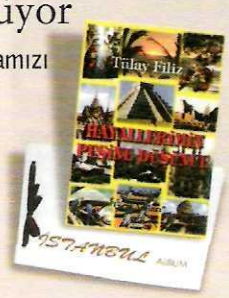

KAPAK FOTOĞRAFI: WARNER BROS. PICTURES

6 Editörden
7 Okurlardan
8 Ayın Tarihi
12 Basında Bu Ay
14 Karakutu
Kansu Şarman
16 On Soruda: Osmanlı tarihçiliği
Erhan Afyoncu
22 Avrupa'nın ilk sahipleri: Keltler
Serhat Yalamanoğlu
28 Turgut Reis nasıl kurtuldu?
Orhan Koloğlu
34 Muhteşem Venedikli Gritti
Emel Altan Ege
52 'Dersaadet'in Fotoğrafçıları'
Devrim Çakır
58 Uçtu uçtu balon uçtu!
Eser Tutel
62 Atatürk'ün en uzun 7 günü
Ertan Ünal
68 'Churchill'in ruhu'
Ayşe Özek Karasu
74 'Lucky' Luciano'nun öyküsü
M. Tanju Akad
78 İzmir Kent Arşivi ve Müzesi
Burcu Ilgın
81 Dergilerden
Lale Uçan
82 Teknoloji: Ampul
Fatih Toptan
86 Bilim Tarihi: Royal Society
Fatih Toptan
89 İnternet
Taner Güdükoğlu
90 Kırk Ambar: Gözlüğün ortaya çıkışı
Feza Kürkçüoğlu
96 Kitap
Lütfü Tınç
98 Ajanda
Devrim Çakır
102 Televizyon
Olkan Özyurt
104 Bulmaca
Sedat Yaşayan
106 Ayın Fotoğrafı

Popüler Tarih, mevcut aboneleri için yürüttüğü 'özel hediye' kampanyasını sürdürüyor

Üç aydır sürdürdüğümüz 'abonelere özel hediye' kampanyamızı bu ay da iki kitap ile devam ettiriyoruz: Bunlardan biri, Prof. Dr. Işın Demirkent'in arşivinden derlenmiş "İstanbul Albümü", diğeri ise Tülay Filiz'in "Hayallerimin Peşine Düşünce" adlı gezi anıları... Mevcut abonelerimiz, bu kitaplardan birini, Popüler Tarih adreslerine ulaştığında, dergiyle birlikte elde edecekler.

popüler tarih

Yıl: 4 Sayı: 2004/45 Mayıs 2004
Her ayın başında yayımlanır

DÜNYA YAYINCILIK A.Ş. adına
İmtiyaz Sahibi
DİDEM DEMİRKENT

Genel Yönetmen
OSMAN S. AROLAT

Yazı İşleri Müdürü
LÜTFÜ TINÇ

Editör
DEVRİM ÇAKIR

Görsel Yönetmen
MURAT BEŞİKTAŞ

Reklam Sorumlusu
GÜLNUR GÜZEL

Danışma Kurulu
ERHAN AFYONCU • FAHRİ ARAL
ÜMİT BAYAZOĞLU • YÜCEL DEMİREL
IŞIN DEMİRKENT • EDHEM ELDEM
VAHDETTİN ENGİN • ALPAY KABACALI
HAYDAR KAZGAN • ÖMER KOÇ
ORHAN KOLOĞLU • MURAT KORALTÜRK
CÜNEYT KORYÜREK • İLBER ORTAYLI
SAMİ ÖNAL • NECDET SAKAOĞLU
METİN SÖZEN • ESER TUTEL

Bu sayıya fotoğraflarıyla katkıda bulunanlar
VURAL YAZICIOĞLU

Abone ve Dağıtım Müdürü
HÜLYA KOÇ

Tanıtım ve Halkla İlişkiler Müdürü
NİLAY ŞAHİNOĞLU DOYURAN

© DÜNYA YAYINCILIK A.Ş.

"GLOBUS" DÜNYA BASINEVİ
100. Yıl Mahallesi 34440 Bağcılar - İstanbul
Tel: 0.212. 440 24 24
Yazı İşleri: 0.212. 440 22 77 - 78
Reklam: 0.212. 440 20 64
Abone: 0.212. 440 21 47 - 48 - 49
Fax: 0.212. 440 23 69
e-mail: populer.tarih@dunya.com
Ücretsiz danışma hattı
0.800 219 20 24 • 0.800 219 20 25

LÜTFÜ TINÇ
lutfi.tinc@dunya.com

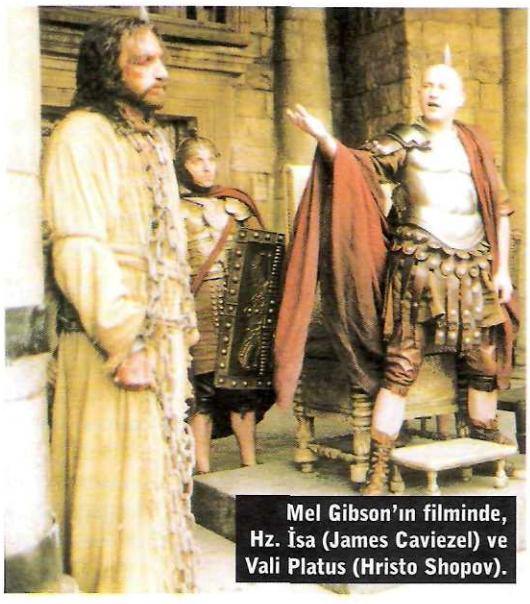
'Hz. İsa'nın Çilesi' neyi gizliyor?

Mayıs ayı boyunca da konuşulacak mı, bilmiyorum; ama 9 Nisan'dan beri, "Tutku / Hz. İsa'nın Çilesi" filmi, gazete sütunlarından açıkoturumlara, medyada epey tartışıldı. Herkes tartışıyor; ama neyi tartışıyor?..

Filmi, "Mel Gibson'ın olay filmi" diye nitelendirenler, "günlerce gazete manşetlerinden düşmeyen" bu yapıtın neden bu kadar tartışma yarattığını anlamaya ve anlatmaya çalışırken, çok önemli bir noktayı unutuyorlar...

Mel Gibson filmini, Hazreti İsa'nın son on iki saatini anlatmakla sınırlamış: Havarileri ile yediği 'Son Akşam Yemeği' sonrası Nasıralı İsa, bu havarilerden Yuda tarafından, Yahudi din adamları ve Farisîlere teslim edilir. Yahudi inançlarına karşı çıkan Nasıralı İsa, yargılanır; elleri ve kolları bağlanıp bölge valisi Pontius Pilatus'un karşısına çıkarılır. Böylece Hz. İsa'nın, çarmıha giden yolda, işkence ve azap dolu saatleri başlar...

Hz. İsa'nın son saatlerini anlatma perdesinin arkasına gizlenmek istenen gerçek, Roma İmparatorluğu'nun Ortadoğu'daki zulmüdür.

Mel Gibson'ın filminde, Hz. İsa (James Caviezel) ve Vali Platus (Hristo Shopov).

Şimdi burada durup, Mel Gibson'un ne yaptığına bakmak gerek: Hz. İsa'nın söylemleri yalnızca Yahudi din adamlarını mı kızdırmaktadır?.. Tarihçilerin 'bir zalim' diye söz ettikleri Roma'nın bölge valisi Pilatus'un, Hz. İsa'nın barıştan ve kardeşlikten söz eden, dönemin kurulu düzeninin temellerini sarsabilecek fikirleri karşısında, adeta 'tarafsız' kalabileceğini düşünmek mümkün müdür?..

Koskoca Roma İmparatorluğu'nun bir eyalet valisinin, Hz. İsa'nın çıkışlarını 'dinî cemaatler arası bir sorun' olarak görüp her iki tarafa karşı da mesafeli davranmasını düşünmek mümkün müdür?..

Evet, Musevî inancının temsilcileri Nasıralı İsa'ya şiddetle karşı çıkmaktadırlar; ama 'koloni' idarecisi ve 'pagan' inançlı Romalı yöneticileri, Mel Gibson'ın filminde 'masum' kılan nedir?..

Olay aslında çok açıktır. Romalı tarihçi Tacitus da Nasıralı İsa'dan söz ederken M. S. 115-117 yılları arasında, bunu yazmıştır: "Tiberius'un saltanatı devrinde, [Hz. İsa] Vali Pilatus tarafından ölüme mahkûm edilmiştir."

Hz. İsa'yı çarmıha gerenler, Hz. İsa'dan üç yüzyıl sonra Hıristiyan dinini kabul edecek olsalar da, o dönemin tek 'süper gücü' Romalılardır!

Nice sayılarda her ay buluşmak dileğiyle. ■

merakediyorum@googlegroups.com

1 MAYIS: Arjantin'in İngiltere'ye ait Falkland Adaları'nı işgali üzerine, İngiltere, Arjantin kuvvetlerine karşı saldırı başlattı. Arjantin birlikleri, çatışmaların ardından teslim olurken; ülkedeki askerî yönetimin lideri General Galtieri ve yandaşları istifa etti (1982).

2 MAYIS: Türkiye'de düzenlenen ilk profesyonel otomobil yarışı, Ankara Hipodromu'nda yapıldı. 1931'den 1947 modele kadar, 6-7 silindirli her marka açık ve kapalı otomobiller yarışa katıldı (1949).

3 MAYIS: İngiltere'deki seçimlerde, Muhafazakar Parti, İşçi Partisi'ni ağır bir yenilgiye uğrattı. Margaret Thatcher, ülkenin ve Avrupa'nın ilk kadın başkanı olarak tarihe geçti (1979).

4 MAYIS: İtalya'nın Torino futbol takımı oyuncuları, bir uçak kazası geçirdi. Kazada 18 futbolcu ve 13 yönetici ile bazı gazeteciler hayatlarını kaybetti (1949).

5 MAYIS: Modern tarım yöntemleri konusunda örnek oluşturmak amacıyla tasarlanan 'Atatürk Orman Çiftliği'nin kuruluş çalışmalarına başlandı. Çiftlik, 1937'de, Atatürk tarafından, diğer çiftlikleriyle beraber Devlet Ziraat İşletmeleri Kurumu'na bağışlanmıştı (1925).

8 MAYIS: Türk parlamenterlerin yetki belgeleri, Strasbourg'daki Avrupa Konseyi Parlamenterler Assamblesi'nde onaylandı. 12 Eylül darbesinin ardından, 1981'den beri Konsey Meclisi'nde temsil edilmeyen Türkiye ile Avrupa Konseyi ilişkileri, böylelikle yumuşama yoluna girmiş oldu (1984).

10 MAYIS: Afrika Ulusal Kongresi lideri Nelson Mandela, ülkenin ilk siyah devlet başkanı olarak göreve başladı. Mandela, 18 Nisan'da yapılan seçimlerde oyların yüzde 62'sini almıştı (1994).

11 MAYIS: 'CHP mallarının hazineye devredilmesi' ve 'Tahkikat Komisyonu' kurulması gibi suçlamaları içeren 'Anayasası İhlal' davasına, Yassıada'da başlandı. Yargılamalar 15 Eylül'de sona erdi (1961).

13 MAYIS: Gazeteci Abdi İpekçi'nin katili Mehmed Ali Ağca, Vatikan'ın San Pietro Meydanı'nda vaaz veren Papa II. Johannes Paulus'a ateş etti ve onu ağır biçimde yaraladı. Papa, 5.5 sat süren bir operasyonun ardından kurtarıldı (1981).

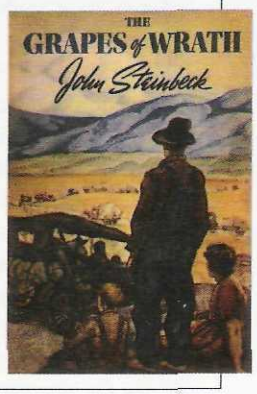
14 MAYIS: Osmanlı eğitim kurumlarından 'Mekteb-i Tıbbıye-i Şahane' açıldı. Tanzimat Fermanı'nın getirdiği reform düşüncesinden en çok etkilenen kurumlardan olan 'Mekteb-i Tıbbiye', 1909'da, Haydarpaşa'daki binasına taşındı (1839).

15 MAYIS: Yaşamı boyunca yalnızca bir tablosunu satabilen Vincent Van Gogh'un 'Doktor Gachet'nin Portresi' adlı yapıtı, o güne kadar, bir resim için ödenen en yüksek fiyatla, 82.5 milyon dolara satıldı (1990).

16 MAYIS: İstanbul'da benzin darlığının had safhaya ulaşması üzerine, benzin 'karne'ye bağlandı. Buna göre, benzin dağıtımı plakaların 'tek-çift' sayılı olma durumuna göre, 10'ar litreden yapıldı (1979).

ABD'li yazar John Steinbeck, 'Gazap Üzümleri' adlı romanıyla, 6 Mayıs'ta, Pulitzer Ödülü'nü kazandı. Aynı yıl sinemaya da aktarılan romanında Steinbeck, California'ya göç eden yoksul bir aileyi ve onları sömüren acımasız tarım ekonomisini anlatıyordu (1940).

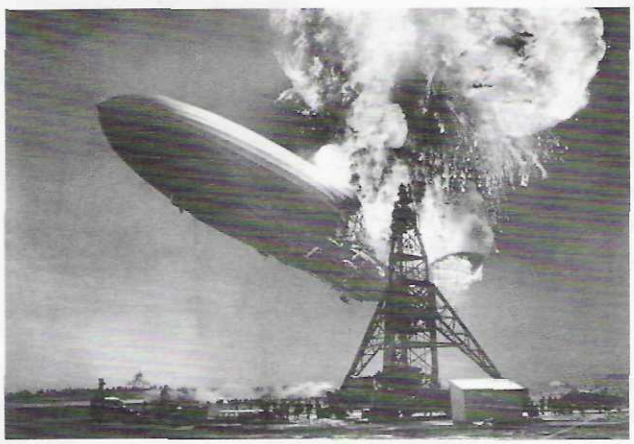
Araba satışı ve onarımıyla ilgilenen Charles Stewart Rolls ile *(solda)* Manchester'in tanınmış elektrik mühendisliği firması F. H. Royce'un sahibi Henry Royce, 4 Mayıs'ta, üretecekleri yeni otomobilin 'Rolls-Royce' adını taşıması konusunda anlaşmaya vardılar (1904).

Almanya, Müttefik Kuvvetler Başkomutanı General Eisenhower'ın karargâhında, 7 Mayıs'ta, kayıtsız şartsız teslim belgesini imzaladı. Kayıplarının sayısı henüz tam olarak bilinmeyen Almanya'ya, yenilginin sessizliği ve hüznü çöktü (1945).

Türkiye'nin üçüncü Cumhurbaşkanı Celâl Bayar, 16 Mayıs'ta 100 yaşına girdi. Celâl Bayar, fotoğrafta, doğum gününde, Süleyman Demirel, İhsan Sabri Çağlayangil ve Nazmiye Demirel'in kollarında görülüyor... (1982).

O güne dek üretilen en büyük hava aracı olan 'Hindenburg', 6 Mayıs'ta, New Jersey'den havalandıktan bir süre sonra sonra alev aldı ve yanarak yere çakıldı; 35 yolcu yaşamını yitirdi. Bu facianın ardından, zeplinle taşımacılıktan vazgeçildi (1937).

Amerikan askerî yardımları sonucu, Türk ve Yunan donanmaları arasındaki dengenin Yunanistan lehine bozulması üzerine, Cumhuriyet gazetesi halkı, 2 Mayıs'ta başlattığı 'Millet Yapar' kampanyasına katılmaya çağırdı (1965).

Eşref Ekicigil'in çıkardığı sinema-magazin dergisi 'Artist', düzenlediği 'Artist Yarışması'nın sonuçlarını 1 Mayıs'ta açıkladı. Kızlarda Filiz Akın, erkeklerde Tanju Gürsu, oybirliğiyle birinci seçildiler (1962).

Lig şampiyonu Galatasaray'ın, Adana Demirspor kalesine gönderdiği 5 golden ikisini atan Tanju, 39 golle Türkiye rekorunu kırdı. Önceki rekor, 1962-63 sezonunda 38 gol atan Galatasaraylı Metin Oktay'a aitti (1988).

meraketliyorum@googlegroups.com

17 MAYIS: İstanbul- Kadıköy'de, 80'li yılların ilk kitlesel kadın yürüyüşü yapıldı. 'Dayağa Karşı Dayanışma Yürüyüşü' adını taşıyan eyleme, Kadın Çevresi ve diğer feminist gruplara mensup 2 bin kadın katıldı (1987).

18 MAYIS: Trabzonspor, İzmir'de Göztepe ile berabere kaldığı maçtan sonra şampiyonluğunu ilan etti. Lig bitmeden şampiyonluğunu ilan eden Trabzonspor, bir Anadolu takımı olarak, 'üç büyükler' efsanesini yıktı (1976).

21 MAYIS: 'Spirit of St. Louis' adlı uçağıyla New York'tan havalanan ABD'li pilot Charles Lindbergh, hiç durmadan 33.5 saat uçarak, Paris'e ulaştı. Lindbergh, bu başarısının ardından, okyanusun iki yakasında da kahraman oldu (1927).

22 MAYIS: Sovyetler'in Afganistan'ı işgalini protesto amacıyla Moskova Olimpiyatları'nı protesto eden ABD'nin çağrısına uyan Bakanlar Kurulu, Türkiye'nin de olimpiyatlara katılmaması yönünde karar aldı (1980).

23 MAYIS: İsrail'in İstanbul Başkonsolosu Efraim Elrom, Nişantaşı'ndaki apartman dairesinde, şakağına sıkılan 3 kurşunla öldürülmüş olarak bulundu. Elrom, 17 Mayıs'ta THKP-C üyelerince kaçırılmıştı (1971).

24 MAYIS: 'Ölüm Meleği' adıyla anılan Dr. Josef Mengele, Heinrich Himmler'in emriyle, Polonya'daki Auschwitz toplama kampına, başhekim olarak atandı. Mengele, 24 Mayıs'tan itibaren, tutuklular üzerinde korkunç deneyler yapmaya başladı (1943).

26 MAYIS: Orduyu isyana teşvik ettikleri gerekçesiyle haklarında soruşturma açılan 9 subayın (Samet Kuşçu, Hasan Sabuncu, İlhami Barut, Cemal Yıldırım, Ahmet Dalkılıç, Kazım Özfırat, Ata Tan, Faruk Güventürk, Naci Aşkın) yargılanmasına başlandı (1958).

27 MAYIS: 04.36'da, Ankara Radyosu'ndan yapılan bir anonsla, ordunun yönetime el koyduğu bildirildi. Cumhurbaşkanı Celal Bayar Çankaya Köşkü'nde, Başbakan Adnan Menderes de Kütahya'da gözetim altına alındı. Kara Kuvvetleri Komutanı Orgeneral Cemal Gürsel, harekatın lideri ilan edildi (1960).

28 MAYIS: Mathias Rust adlı bir Batı Alman genci, tek kişilik uçağıyla, Sovyet hava sahasını geçti ve Kızıl Meydan'a indi. Rust'un, hiçbir engelle karşılaşmadan Sovyet hava sahasına girebilmesi, SSCB'yi karıştırdı (1987).

29 MAYIS: SSCB Devlet Başkanı Mihail Gorbaçov'un en önemli rakiplerinden radikal reformcu Boris Yeltsin, 535 oy alarak, Rusya Federasyonu Parlamentosu başkanlığına seçildi (1990).

31 MAYIS: İstanbul Darülfünunu'nun kapatılıp yerine Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı yeni bir üniversitenin kurulmasına ilişkin kanun kabul edildi. MEB, 'İstanbul Üniversitesi'ni kurmakla görevlendirildi (1933).

Fransa'da, kampüsleri kapatılan öğrenciler, Sorbonne Üniversitesi'ni işgal ederken, Paris'in öğrenci semtleri, 10 gün boyunca sokak savaşlarına sahne oldu. 13 Mayıs'ta, 800 bin işçi genel greve gitti; ülkede hayat felce uğradı (1968).

Lenin tarafından yayımlanan 'Pravda' gazetesinin ilk sayısı çıktı. 1918'de, Sovyet Komünist Partisi'nin resmi yayın organı haline gelen 'Pravda', Sovyetler'in dağılmasına kadar, en önemli haber ve eğitim organı olmuştu (Mayıs 1912).

Sinemanın efsane karakterlerinden 'Gilda'ya can veren Rita Hayworth (Margarita Carmen Cansino), 29 Mayıs'ta, Prens Ali Han ile evlendi. İmam nikâhıyla dünya evine giren ABD'li yıldız; usta yönetmen Orson Welles ile de beş yıl evli kalmıştı (1949).

Büyük Selçuklular, 900 yıl önce, 7 Mayıs'ta, Haçlılara karşı Harran Savaşı'nı kazandılar. Memlûkluların Antakya Haçlı devletine (18 Mayıs 1268) ve Akkâ'yı fethederek Filistin bölgesindeki Haçlı hâkimiyetine kesin olarak son verişi de (18 Mayıs 1291), Mayıs ayına rastlar (1104) .

Marilyn Monroe, 20 Mayıs'ta, Madison Square Garden'da, ABD Başkanı John F. Kennedy'ye, 'mutlu yıllar' şarkısını söyledi. Monroe'nun bu sırada giydiği elbise; 1999'da, Christie's Müzayede Evi tarafından, 1.15 milyon dolara satıldı (1962).

Hindistan'da parlamenter sistemin kurucusu olan Jawaharlal Nehru, 20 Mayıs'ta Ankara'ya geldi. Nehru; fotoğrafta, İsmet ve Mevhibe İnönü ile birlikte görülüyor (1960).

Cumhuriyet

YARLIK

Uşakta Dün Müessif Hâdiseler Oldu

C.H.P. iller şehre girerlerken bir Demokrat Partilinin savurduğu bardak İnönünün hemen yanındaki bir gazeteciye isabet etti

İnönü söylediği nutukta iktidarı tenkid etti

Bize Gelince

Parti Kongreleri yasak edildi

Amerika bize 12 yılda 1 milyar dolar verdi

Dış haberler

Devlet

Ege gezisi kapsamında, 1 Mayıs'ta Uşak'a giden İsmet İnönü ve beraberindekiler, burada DP'liler tarafından çeşitli hakaretlere maruz kaldılar ve hırpalandılar (1959).

İstanbul Belediyesi'nin düzenlediği 'Yerli Filmler Yarışması'nda, Memduh Ün'ün yönettiği 'Kırık Çanaklar', 22 Mayıs'ta, 'En İyi Film Seçildi'. Festivalde, 'Denize İnen Sokak' filmi ve Zeynep Değirmencioğlu da birer özel ödül aldı (1961).

merakediyorum@googlegroups.com

100 YIL ÖNCE

Diploma merasimi

Bu sene Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane'den mülâzımlık rütbesiyle mezun olan efendilerin diplomaları zat-ı şahanelerinin emir ve müsaadeleri üzerine dün bir merasimle sahiplerine verilmiştir. Merasimde Tophane-i Amire Müşiri ve Askerî Mektepler Nazırı Zeki Paşa, yardımcısı Rıza Paşa, mektep müdürü Miralay İbrahim Bey ile mektebin diğer subay ve memurları hazır bulunmuştur.

(Sabah, 6 Mayıs 1904)

Sen Lui Sergisi

Sen Lui sergisi Amerika Birleşik Devletleri Başkanı Mister Ruzvelt'in emriyle açıldı. Serginin birinci günü olması hasebiyle fevkalade izdiham yaşandı. Herkes sergideki intizam ve temizliğe hayran oldu. Ancak henüz sergilenecek malların ancak üçte biri ziyaretçilere gösterilebilmektedir.

(Sabah, 5 Mayıs 1904)

Sigorta şirketleri

Osmanlı Sigorta şirketleri umumiyesi tarafından bu kere dahi, Hüdavendigar, Aydın, Ankara, Trabzon, Halep, Cezayir-i Bahr-i Sefid, Edirne, Selanik, Manastır, Yanya vilayetleriyle Biga ve İzmit sancakları dahilinde bulunan kazaların bazılarında yeni sigorta şubeleri açılmıştır.

(Sabah, 17 Mayıs 1904)

At koşusu

Tepeköy Çiftlik-i Hümayunu'ndaki at koşusu geçen Cuma günü muvaffakiyetle yapılmış ve bu hayırlı vesile ile padişahımıza dualar edilmiştir. Koşuların her ikisini de Ankara Akköprü çiftliğinde yetişmiş Haymana ismindeki at kazanmıştır.

(Sabah, 9 Mayıs 1904)

75 YIL ÖNCE

Bulgar Kralı

Bulgar Kralı Boris gazetemize özel bir beyanat vermiştir. Kral Boris Bulgaristan'a giden muhabirimize "Büyük Gazi'nin kudreti, dirayeti ile yaptığınız inkılapları işittikçe çok memnun oluyorum. Hükümetinizin geniş bir su programı yaptığını işittim. Harp inkılabınız olur şey değil, sizde her şey çabuk çabuk gidiyor" demiştir.

(Milliyet, 14 Mayıs 1929)

Af kanunu

Af ve tecil kanunu dün İstanbul savcılığına tebliğ edilmiş olduğundan savcılık derhal tahliye muamelesine başlamıştır. Dün akşama kadar tevkifhanelerden 150 kişi tahliye edilmiştir. Bunların yedisi kadındır. Hapishaneden ise 300 mahkum tahliye edilmiştir. Bunların da yirmisi kadındır. Salıverilenlerin büyük kısmı hırsızlık suçundan mahkum olduklarından bunların parmak izleri alınmıştır. Siyasî mahkumlardan bir kısmı da tahliye edilmiştir.

(Milliyet, 19 Mayıs 1929)

Ankara şehir planı

Ankara'nın şehir planını belirlemekle görevli jüri, Jansen Kaley tarafından hazırlanan planı beğenmiştir. Planda, yollar ve adalar öyle tertip edilmiştir ki, şehrin her tarafından kaleyi görmek mümkün olacak.

(Milliyet, 28 Mayıs 1929)

İş hayatında kadınlar

Memleketimizde iş hayatına atılan kadınların miktarı günden güne artmakta ve kadınlarımız sadece basit işlerde değil, mühim ve mesuliyetli vazifelerde de muvaffak olmaktadırlar. Her memlekette olduğu gibi bizde de kadın iktisadi zaruretler dolayısı ile hayata atılmıştır. Asırlardır tüketici vaziyetini muhafaza eden kadınlarımız, çalışma zamanı ve mevsimi gelince, zaten fıtri kabiliyetlerinde mevcut olan yeteneklerini işletmeye başlamışlar ve hayata atılmışlardır.

(Milliyet, 5 Mayıs 1929)

Üçüncü DP Hükümeti

Demokrat Parti İstanbul Milletvekili Adnan Menderes, seçim sonrası üçüncü kabinesini kurdu. Buna göre, üçüncü Menderes Hükümeti'nde, Menderes Başbakan, Fatin Rüştü Zorlu Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı, Fuat Köprülü Devlet Bakanı ve Dışişleri Bakanı oldu.
(17 Mayıs 1954)

Asma köprüye talip çok

İstanbul Boğazı üzerinde yapılacak, Asya ile Avrupa kıtalarını birbirine bağlayacak asma köprüyü inşa etmek isteyen firmaların sayısı her geçen gün artıyor. Amerikalı 'inşaat kralı' Morrison'un da İstanbul'a geldiği bildirildi.
(10 Mayıs 1954)

Kıbrıs heyeti

Kıbrıs Türk Kurumları Federasyonu'ndan 7 kişilik bir heyet, temaslarda bulunmak üzere dün akşam Ankara'ya geldi. Federasyon Başkanı Faiz Kaymak, Kıbrıs'a özerklik verilmesinin olaylara neden olacağını söyledi.
(12 Mayıs 1954)

Sovyet denizciler

II. Dünya Savaşı sırasında, ABD'nin SSCB'ye ödünç verdiği 58 savaş gemisinin 10'unun iadesi İstanbul'da yapıldı. Şehri gezmeye çıkan Sovyet askerlerini caddelerde gören vatandaşlar, alışık olmadıkları bu manzara karşısında oldukça şaşırdılar.
(19 Mayıs 1954)

Sait Faik öldü

Sait Faik Abasıyanık, İstanbul'da öldü. 1944'ten beri siroz hastası olan yazar, 5 Mayıs'ta, yemek borusundaki kanama nedeniyle, Marmara Kliniği'ne kaldırılmıştı. Olay örgüsünü temel alan hikaye kalıplarının dışına çıkar Sait Faik, Türk hikayeciliğine yeni bir tarz getirmişti.
(11 Mayıs 1954)

17 aylık icraat

Adalet Partisi Genel Başkanı Süleyman Demirel, "Hükümetin hükmetme yetkisini milletten değil, hileden aldığını ve milletin hükümeti olmadığını" iddia etti.
(21 Mayıs 1979)

İstanbul'da 1 Mayıs

İstanbul'da 1 Mayıs olaysız geçti. Sokağa çıkma yasağına uymayıp gösteri yürüyüşü yapmak isteyen 982 kişi göz altına alındı. Bunlar arasında, TİP Genel Başkanı Behice Boran ve 330 TİP'li de bulunuyor.
(1 Mayıs 1979)

CHP'nin 24. Kurultayı

24 Mayıs'ta başlayan Cumhuriyet Halk Partisi 24. Kurultayı'nda, Zonguldak Milletvekili Bülent Ecevit, oylamaya katılan bin 347 delegeden bin 218'inin oyunu alarak yeniden Genel Başkan seçildi.
(26 Mayıs 1979)

Karneyle benzin

İstanbul'da benzin darlığının artması üzerine, benzin karneye bağlandı. Bu arada Aksaray'da, 8.90 lira olan motorin, 28 liraya müşteri bulmaya başladı.
(14 Mayıs 1979)

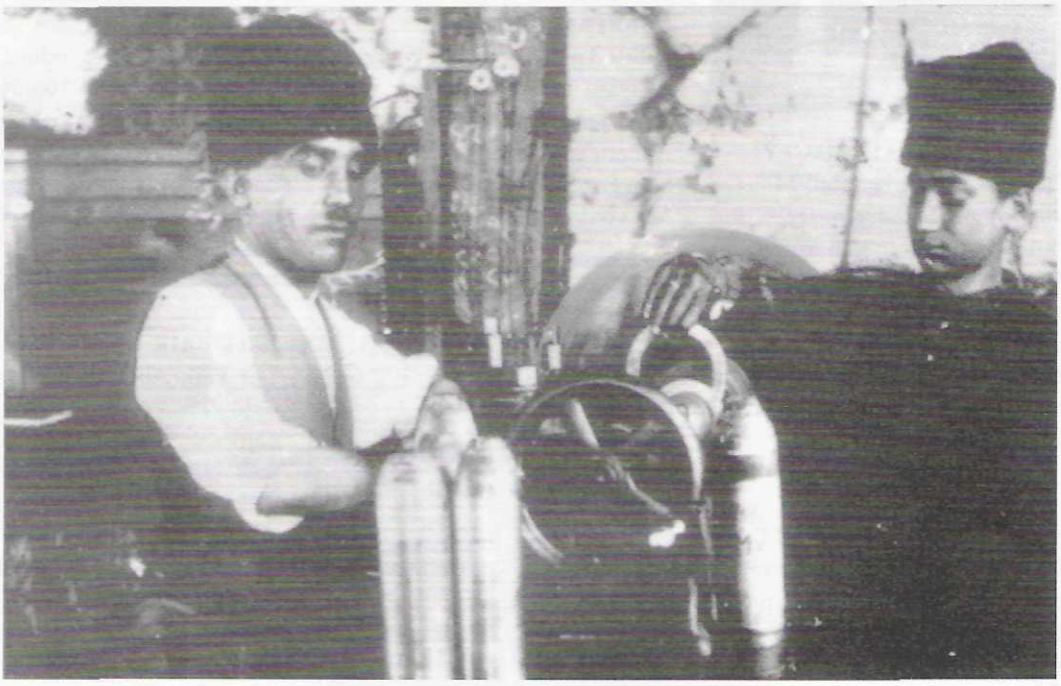
Thatcher'ın zaferi

İngiltere'de 3 Mayıs'ta yapılan genel seçimlerde, Margaret Thatcher önderliğindeki Muhafazakar Parti, İşçi Partisi'ni benzeri görülmemiş bir şekilde yenilgiye uğrattı. Bu başarıda, 1978 kışındaki grevlerde sendikalara karşı takındığı kararlı ve sert tutumun önemli rol oynadığını belirtiliyor.
(4 Mayıs 1979)

merakediyorum@googlegroups.com

ABD ile silah görüşmeleri

Winchester tüfekleri neden gelmedi?

Kurtuluş Savaşı'nda, silah bulmak için her fırsatı kullanan TBMM Hükümeti, bunun için ABD'nin ünlü silah firması Winchester'la da temasa geçer.

KANSU ŞARMAN

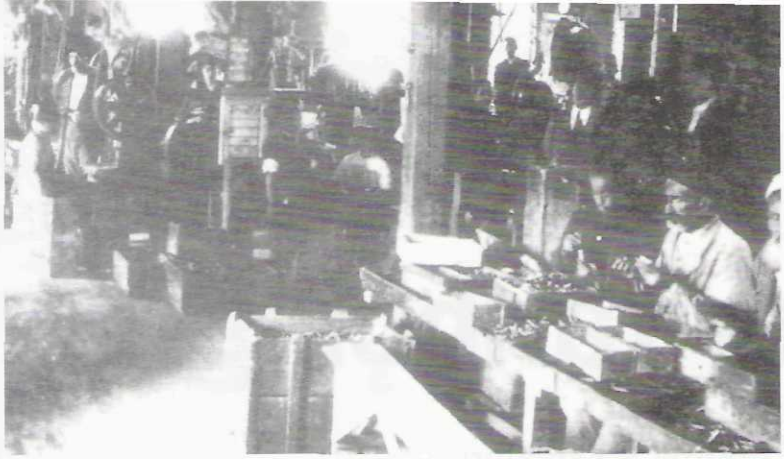
İkinci İnönü Savaşı'nın kazanılmasının ardından, Ankara Hükümeti artan silah ihtiyacını karşılama çabasındaydı. O günlerde Türk ordusuna en yoğun silah ve cephane yardımı Sovyet Hükümeti'nden geliyordu. Ancak Yunan ordusunun yeniden harekete geçeceği haberleri, başka ülkelerden de acil silah temin edilmesi gereğini ortaya çıkardı.

Bu amaçla, Almanya ve İtalya'ya da görüşmeler yapmak üzere heyetler gönderildi. Dönemin önemli silah üreticisi ülkelerinden biri de ABD idi.

TBMM Hükümeti'nden bir heyet, Mayıs 1921'de ABD'li silah fabrikalarından tüfek ve fişek satın almak üzere görevlendirildi. Paris'e giden Türk heyeti, bu konuda öncelikle Amerikalı aracılarla görüşmeye başladı. Türk heyeti temsilcisi Ethem Bey, Paris ve Londra'da büroları bulunan Scott Broody adlı New-York'lu silah tüccarı ile 300 bin mavzer tüfeği ile 600 milyon fişek almak üzere anlaştı.

Ankara'da küçük atölyelerde eski tüfeklerin yenilenmesi sağlanıyordu (üstte). ABD'de, tüfek imalatı sonrasında deneme çalışmaları yapılıyor (sağda).

Broody, Mayıs ayı sonunda Türk heyetinin talebini Winchester Silah Fabrikaları'nın Dış Satışlar Müdürü H. E. Beebe'ye mektupla iletti.

Ancak Winchester firması yetkilileri, silahlar gönderilmeden önce kendi hükümetlerinin Türk Hükümeti'ne karşı diplomatik duruşunu öğrenmek istiyorlardı. Bu nedenle Beebe, durumu önce firmasının Washington temsilcisi Frank S. Bright'a yazarak bilgi istedi. Mektupta şöyle deniyordu:

"Azizim, Mr. Bright,

Bay W. Scott-Broody'den bir yazı aldık. Türk Hükümeti için almak istediği silah ve mermiler için fiyat istiyor. Fiyat için isteğin kendisine, yeni Türk Hükümeti'nde en etkili kişilerden olduğu belirtilen Ethem Bey'den geldiğini belirtiyor. Bu yazı ile ilgili olarak pazarlıklara girişmeden önce, bu konuda hükümetimizin tutumunu öğrenmek istiyoruz. Sanıyorum Dışişleri Bakanı Hughes'un kişisel dikkatine sunulacak kadar önemli bir miktardır. H.E Beebe- Winchester Dış Satışlar Müdürü"

Bunun üzerine Winchester Firması temsilcisi Bright, durumu sormak üzere ABD Dışişleri Bakanlığı'na gitti. Aldığı yanıt ise ABD Dışişleri Bakanlığı Yakındoğu İşleri İdaresi'nin Yeni Türk Hükümeti ve temsilcileri hakkında net bir bilgiye sahip olmadığı yönündeydi. Üstelik Dışişleri yetkilileri Bright'a, "Yeni Türk Hükümeti, Ankara'daki Milliyetçi Hükümet ise satılacak silahların Türkiye'ye değil Bolşevik Rusya'ya gitmesi ihtimali bulunuyor" değerlendirmesini de yaparak, silahların satılmasına karşı oldukları yönündeki görüşlerini de bildirdiler.

Ancak Türk heyetinin anlaştığı Scott Broody, ABD Dışişleri Bakanı Charles Evans Hughes'a direk mektup yazarak silahların satılıp satılamayacağı hakkında kesin talimat isteme yoluna gitmeyi düşündü. Mektuba yanıt, 27 gün sonra Dışişleri Bakanı adına üçüncü yardımcı Robert Bliss'ten geldi. ABD yönetimi, Ankara'daki hükümet Yunanistan ile savaş halinde bulunduğundan, bu silahların satışına izin verilemeyeceğini şöyle belirtti:

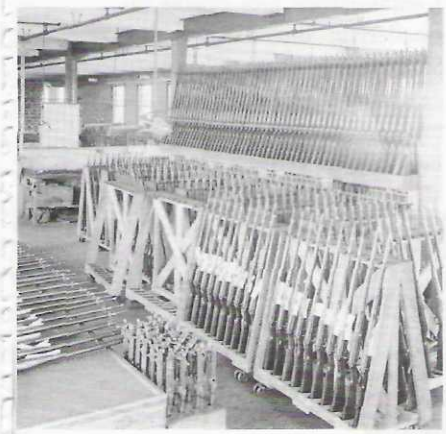
"27 Haziran 1921

Mr. W. Scott Broody'ye

Efendim,

Dışişleri Bakanlığı'nın 300 bin mavzer tüfegi ve 600 milyon fiseğin Türk Hükümetine satılmasına izin verip vermedigi konusundaki 1 Haziran 1921 tarihli mektubunuzu aldık. Size haber vermek isterim ki, Bakanlığın kanısınca Yunanlılar ve Kemalistler savaş durumunda bulundukları için taraflardan birine ya da diğerine yapılacak her türlü yardımda bakanlığımızın işbirliği veya rızasının söz konusu olamayacağını kesinlikle bildirmek isterim.

Dışişleri Bakanı adına Robert Bliss- Bakan Üçüncü Yardımcısı" ■

Bakan'a mektup

Scott Broody'nin Türkiye'ye satılacak tüfekler için Dışişleri Bakanı Hughes'e *(altta)* mektubu:

"1 Haziran 1921, New York

Charles Evans Hughes, Dışişleri Bakanı Washington, D. C.

Türk Hükümeti için; 300 bin mavzer, 1908 modeli 7,9 kalibrelik ve 600 milyon mavzer fişeği satın almak üzere fiyat istenmektedir. Fiyat uygun bir Amerikan limanından F.O.B. olacaktır. Bu konuyu *yapımcılarla şimdiden tartışıp* incelemeler yapmış, Springfield ve Philadelphia'daki Birleşik Devletler cephanelerine bu silahlardan ve mermilerden hazır bulurum diye yazmış olmakla birlikte, daha ileri gidebilmem icin bu işin bir ilke olarak Birleşik Devletler Hükümeti'nce reddedilecek bir şey olmadığından emin olmalıyım. Bu konudaki girişimlerimi sürdürüp sürdüremeyeceğim konusunda beni aydınlığa kavuşturmanızı dilerim.

Saygılarımla W. Scott Broody"

Ankara İmalat-ı Harbiye Fabrikası'nda tüfek ve tüfek *mermisi yapılıyor* (en üstte). **ABD Dışişleri Yakındoğu Masası'ndan Robert Bliss** (solda, ortada). **ABD'de, I. Dünya Savaşı yıllarındaki silah depolarından biri** (solda).

merakediyorum@googlegroups.com

Osmanlı tarihçiliği

Osmanlı tarihinin en önemli kaynakları, İmparatorluk döneminde kaleme alınmış Osmanlı tarihleridir. Bu yazımızda, Osmanlı tarihçiliğinin ne olup ne olmadığını ve Osmanlı'da tarihçiliğin nasıl gelişiğini sorguladık.

ERHAN AFYONCU

1. Osmanlı tarihçiliği ne zaman başladı?
2. 'Saray takvimleri' nedir?
3. Osmanlı tarihçiliği nasıl yükseldi?
4. İbn Kemal, neden bir dönüm noktasıdır?
5. Resmî tarihçilik nasıl başladı?
6. Şehnâmecilik nasıl bir tarihçilik türüdür?
7. Vakanüvislik nasıl bir tarihçilik türüdür?
8. Cevdet Paşa'nın tarihçiliği neden önemlidir?
9. Resmî tarihçilik dışındaki kaynaklar neler?
10. Osmanlı tarihçiliğinin özelliği nedir?

1 Osmanlı tarihçiliği ne zaman başladı?

Osmanlı tarihçiliği, devletin kuruluşuna oranla, oldukça geç bir dönemde başlar. Osmanlı İmparatorluğu'nun tarih sahnesine çıktığı 13. Yüzyıl'ın sonları ile 14. Yüzyıl'ın başlarına ilişkin bir Osmanlı tarihi yoktur. Osmanlı'nın kuruluş dönemi hakkında başka milletler tarafından yazılmış tarih kitaplarında da sınırlı bilgiler yer alır. Bu yıllarda eserlerini kaleme almış Pakhymeres, Nikephoros ve Kantakuzenos gibi Bizans tarihçileriyle İbn Battûta, İbn Said ve El-Umarî gibi Arap gezgin ve coğrafyacılarının kitaplarında, Osmanlı'ya ilişkin bazı bilgiler verilir.

İlk Osmanlı tarihi, 15. Yüzyıl'ın başlarında yazılmış olan 'Yahşi Fakih Menakıbnâmesi'dir. Ancak bu eser bugün mevcut değildir. Yahşi Fakih, Orhan Gazi'nin

imamı İshak Fakih'in oğludur. Eserini yazarken kendi gördüklerinin yanı sıra, babasının şahit olduğu ve duyduğu hadiseleri de kullanmış olmalıdır.

İlk devirlere ait önemli bilgiler veren bir tarih kaleme almış olan II. Bayezid dönemi tarihçisi Aşıkpaşazâde, 1413 yılında Gebze'den geçerken hastalanır ve Yahşi Fakih'in evinde misafir olur. Burada Yahşi Fakih'in yazdığı kitabı görüp okuyarak, kendi tarihini yazarken, bu bilgileri kullanır.

Bugün elimizde mevcut en erken Osmanlı tarihi, Ahmedî'nin 15. Yüzyıl başlarında yazmış olduğu 'İskendernâmesi'dir.

İskendernâme'nin sadece 340 beytinde Osmanlı tarihinden söz edilir.

Ertuğrul Gazi'den Yıldırım Bayezid devri ortalarına kadar gelen ve Emir Süleyman'a sunulan eserin 'Dâstân-ı Tevârih-i Mülûk-ı Âl-i Osmân' adlı bölümü, Osmanlı tarihi hakkında bazı bilgiler içerir. 1390'da yazılan bu esere müellif daha sonra 1410 yılına kadar eklemeler yapmıştır.

İlk nüvesi II. Murad'ın ilk yıllarında hazırlanmış olan popüler anonim tarihler de ilk dönem Osmanlı tarihinin önemli kaynaklarıdır. 'Anonim Tevârih-i Âl-i Osmân' diye adlandırılan bu tarihler, Süleyman Şah'ın Anadolu'ya gelişi ile başlayıp değişik tarihlerde sona ermektedirler. Osmanlı İmparatorluğu'nun ilk dönemleri hakkında en teferruatlı bilgileri veren eserlerdendir.

2 'Saray takvimleri' nedir?

Ahmedî'den sonra gelen ilk dönem Osmanlı tarihi kaynaklarından biri de, tarihî takvimlerdir. 'Saray takvimleri' diye de adlandırılan bu kısa metinli manzumeler, Hazreti Adem'den itibaren peygamberlerin ve halifelerin kronolojik listeleriyle Selçuklu, Osmanlı ve Karamanlıların tarihlerine ait önemli olayları içerirler.

Bu takvimlerde ayrıca kehanetler ve rüya tabirleri türünde bilgiler de bulunur.

Altısı yayımlanmış bu takvimlerin çoğunluğu, II. Murad döneminde hazırlanıp padişaha sunulmuştur.

Bu takvimlerde kısa bilgi-

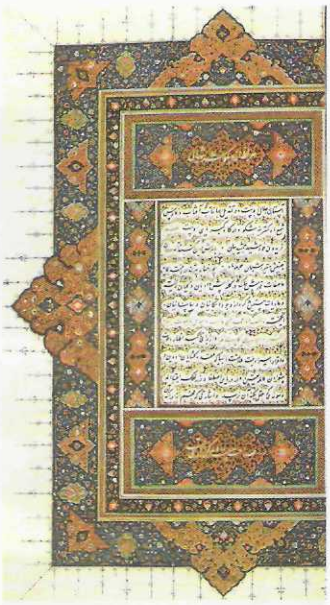
Ahmedî'nin İskendernâmesi, Ertuğrul Gazi'den, Sultan Yıldırım Bayezid'e (sol altta) kadar olan dönemden söz eder. Popüler anonim tarih kitapları, II. Murad (solda, ortada) döneminde ortaya çıkar. II. Bayezid (sol altta) döneminin tarihçisi Aşıkpaşazâde, Osmanlı'nın ilk devirlerine ait bilgiler verir.

İlk Osmanlı tarihi metinleri, Orhan Gazi'nin (sol sayfada) imamı İshak Fakih'in oğlu Yahşi Fakih tarafından kaleme alınır. Arap tarihçilerinden *İbn Battûta* (solda), Osmanlı tarihine ilişkin bilgiler de verir.

merakediyorum@googlegroups.com

II. Bayezid'in emriyle Türkçe bir tarih kaleme alan İbn Kemal, Osman Gazi'den Kanunî'nin Mohaç Seferi (sağda) sonrasına kadar olan süreyi anlatır. Firdevsî'nin Şehnâme'sinde, giriş sayfası (en sağda). Fatih Sultan Mehmed (sağ altta) döneminde tarihçilik önemli bir gelişme göstermemiştir.

ler yer alsa da, zaman zaman önemli noktalara değinilir.

Osmanlı kroniklerinde 'Düzmece' diye nitelenen Şehzade Mustafa'nın Yıldırım Bayezid'in gerçek oğlu olduğu ifadesine de bu takvimlerde rastlanır.

Takvimlerde, bir olayın geçtiği yıl değil, takvimin hazırlandığı yıldan ne kadar önce meydana geldiği belirtilir.

Bazı takvimler kimi yazarlar tarafından ele alınıp biraz süslenerek, tarih kitabı haline getirilmişlerdir.

3 Osmanlı tarihçiliği nasıl yükseldi?

Fatih Sultan Mehmed'in hükümdarlık yılları Osmanlı tarihinin en önemli dönemi olmasına rağmen, tarihçilik bu yıllarda da fazla gelişmemiştir. Bu dönemde yazılmış üç tarih vardır. Bunlar; Enverî'nin "Düstûrnâme"si, Şükrullah bin Şehabeddin Ahmed'in, "Behçetü't-Tevârîh" adlı Farsça tarihi ve Veziriazam Karamanî Mehmet Paşa'nın "Tevârih-i Selâtinü's Sultaniye"sidir.

Osmanlı tarihine ilişkin ayrıntılı bilgi veren ilk eserler, 15. Yüzyıl'ın ikinci yarısında II. Bayezid döneminde yazılmıştır.

Osmanlı tarihinin ilk dönemleri üzerine en önemli bilgileri ihtiva eden 'Aşıkpaşazâde Tarihi' de bu dönemde kaleme alınmıştır.

4 İbn Kemal, neden bir dönüm noktasıdır?

II. Bayezid'in emriyle Türkçe bir tarih kaleme alan ve daha sonra bunu sürdürerek eserini, ilk 10 padişahın anlatıldığı 10 ciltlik bir tarih haline getiren Şeyhülislam İbn Kemal'in

çalışması, Osmanlı tarihçiliğinde bir dönüm noktasıdır. İbn Kemal'in tarihiyle, ilk dönem Osmanlı tarihçiliği en önemli eserini vermiştir.

Yazar, daha önce yazılmış tarihlerde olduğu gibi, tarihi birbiriyle ilgisi olmayan bir olaylar dizisi olarak değil, birbirine bağlı bir hadiseler zinciri olarak ele alır.

İbn Kemal'in eseri, Osman Gazi'den Mohaç Seferi sonrasına kadar olan süreyi içerir. Her padişaha bir defter yani bir cilt ayrılmıştır. Ancak Kemal Paşazâde'nin 10 defterden oluşan eserinin tamamı bugün elde değildir.

5 Resmî tarihçilik nasıl başladı?

Osmanlı İmparatorluğu'na ilişkin olarak 'resmî tarihçilik' denilince, akla vakanüvislik gelir. Osmanlı resmî tarih yazıcılığı, vakanüvislik kurumunun 13. Yüzyıl başlarında ortaya çıkmasından itibaren, İmparatorluk sonuna kadar sürecek devamlı bir 'devlet hizmeti' haline gelir.

Ancak vakanüvislik, Fatih zamanında ortaya çıkıp Kanunî devrinden itibaren devamlı bir memuriyet haline dönüşerek 17. Yüzyıl'ın başlarına kadar süren şehnâmeciliğin bir devamıdır.

Bu iki kurumun amaçları ve ortaya koydukları eserler arasında önemli farklar bulunsa da, şehnâmecilik ve vakanüvislik, resmî tarih yazıcılığının iki farklı dönemidir. Şehnâme yazıcılığı Fatih devrinde başlamıştır.

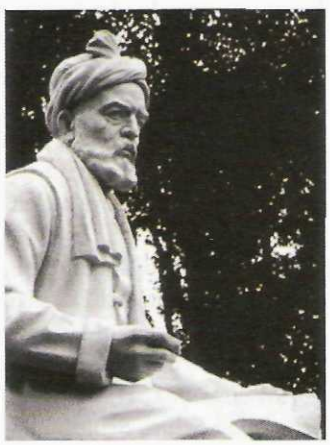
II. Bayezid döneminde resmî tarih yazıcılığı ilk ürünlerini, Türkçe ve Farsça olarak, İdris-i Bitlisî ve İbn Kemal'in eserleriyle vermiştir.

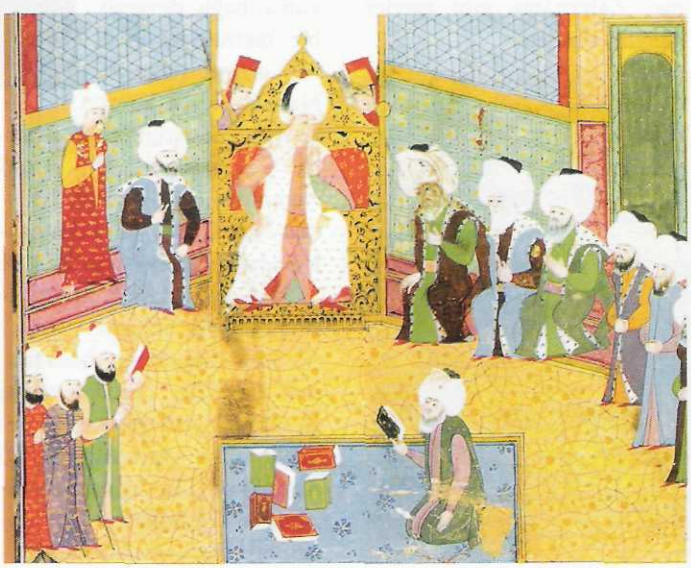
6 Şehnâmecilik nasıl bir tarihçilik türüdür?

Şehnâmecilik, edebî tarihçiliktir ve bu tarz, İran tarihçiliğinin ürünüdür. Bu tarihçiliğin ortaya çıkıp yaygınlaşmasında, Firdevsî'nin meşhur manzum destanı Şehnâme'sinin büyük rolü olmuştur. Süslü bir üslubu içerikten üstün tutan, olaylarda gerçeği aramak yerine, ahlakî değerleri ortaya koymayı amaçlayan ve yazarın içinde bulunduğu çevrenin görüşlerini aksettiren şehnâmecilik, Müslüman hükümdarların saraylarında kabul görmüştür.

Şehnâmeler genellikle Farsça şiir olarak yazılmakta ve minyatürlerle süslenmektedir. İran'da yazılmış şehnâmelerde hayal ürünü ve romantik tasvirler yer alırken, Osmanlı şehnâmelerindeki minyatürler sa-

Şehnâmeci Lokman, döneminin *hattatlarıyla* beraber (üstte). **Firdevsî'nin minyatürlerle süslü Şehnâme'sinden bir sayfa** (sol üstte). **Firdevsî'nin *Tahran'daki bir* heykeli** (solda).

Kanunî Sultan Süleyman'ın, çevresindeki bilgin ve tarihçilerle bir toplantısı (solda; Hünernâme II'den).

merakediyorum@googlegroups.com

Osmanlı'nın 'ilmiye' sınıfını tasvir eden Batı kaynaklı bir gravür (sağda). **İlk vakanüvis Mustafa Naima** (sağda, renkli desen). **Firdevsî'nin Şehnâme'sinden bir sayfa** (altta). **Arifî'nin Süleymannâme adlı eserinde 'Kanunî'nin oğullarını kabulü' minyatürü** (sağ altta).

vaşları, törenleri, yani gerçek hayatı yansıtmaktadır.

Fatih döneminde başarılı olamayan şehnâmecilik Kanunî devrinde resmî bir kurum haline gelmiş ve 16. Yüzyıl sonlarına kadar, İran'dan gelen yazarlar bu görevi üstlenmişlerdir.

En meşhur Osmanlı şehnâmecisi olan Seyyid Lokman bin Hüseyin el-şurî el-Urmevî, yaklaşık 27 yıl sürdürdüğü bu görevi sırasında, Hünernâme, Şehnâme-i Selim, Şehinşahnâme, Zafernâme gibi eserler kaleme almıştır.

Arifî'nin Süleymannâme adlı eserinde 'Kanunî avda' minyatürü (sağ sayfada, üstte).

7 Vakanüvislik nasıl bir tarihçilik türüdür?

Vakanüvis "vak'a yazan" anlamına gelir. Bu tarihçiliğin özelliği, olayların arka arkaya, yıl be yıl anlatılmasıdır.

16. Yüzyıl'da 'vakanüvis' unvanı, tarih yazıcıları için kullanılsa da bu görevin Divân-ı Hümâyûn'a bağlı devamlı bir memuriyet olarak ortaya çıkması, Naimâ ile başlamış ve Raşid'den itibaren devamlılık kazanmıştır. İlk resmî vakanüvis olan Halepli Mustafa Naimâ, 18. Yüzyıl'ın başlarında bu göreve getirilmiş ve 1592-1660 yılları arasının tarihini kaleme almıştır.

Son vakanüvis, Abdurrahman Şeref'tir. Yazdığı tarih; II. Meşrutiyet'i gerektiren nedenleri, 31 Mart olayını, II. Abdülhamid'in tahttan indirilmesini ve Sultan Reşad döneminin bir ayını kucaklar.

Abdurrahman Şeref

8 Cevdet Paşa'nın tarihçiliği neden önemlidir?

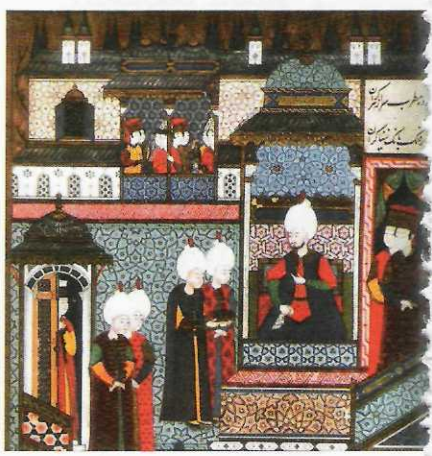
Osmanlı İmparatorluğu'nun yetiştirdiği en büyük tarihçi Ahmed Cevdet Paşa'dır. İlmiye sınıfına yükseldikten sonra, uzun yıllar çeşitli bakanlık ve valiliklerde bulunmuş, Mecelle'yi hazırlayarak Osmanlı hukukunun yenileşmesine damgasını vurmuştur.

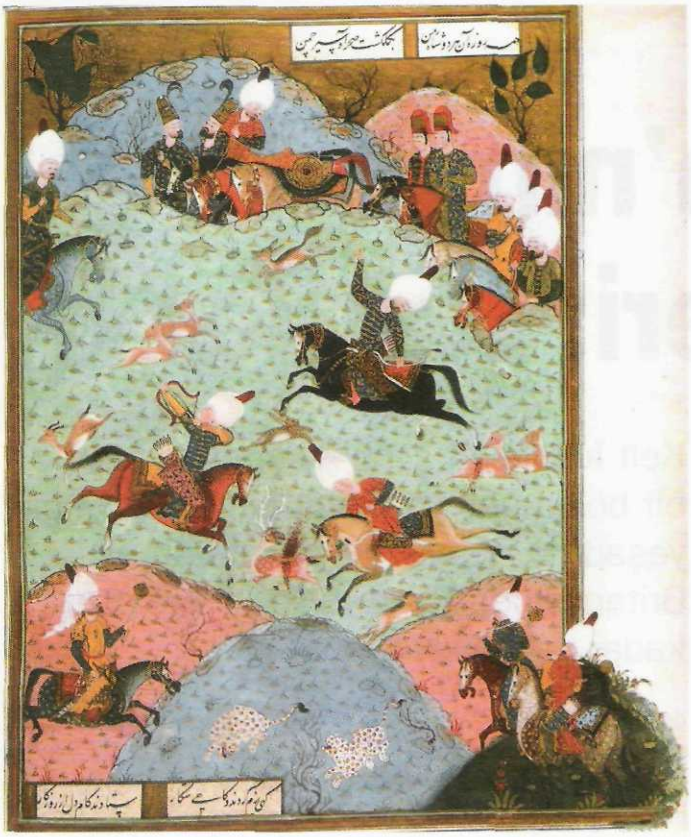
Aynı zamanda Osmanlı İmparatorluğu'nun yetiştirdiği en büyük resmî tarihçi olan Ahmed Cevdet Paşa, 1855'de vakanüvisliğe getirilmiştir. Ancak Cevdet Paşa bu tayinden bir yıl önce, Encümen-i Daniş'in kararıyla 1774-1826 arasının tarihini yazmaya memur edilmiştir. Cevdet Paşa, evrak ve tarihleri inceleyerek, dönemin üst kademe devlet adamlarından olayları dinleyerek, çağdaş başka kaynakları da kullanarak, 'Tarih-i Cevdet' adlı 12 ciltlik bir tarih yazmıştır.

Cevdet Paşa

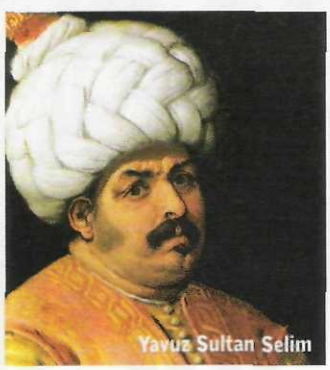
Hadiseleri yalnızca tasvir etme-

miş, sebep-sonuç ilişkilerine dikkat etmiştir. Eserinde İbn Haldun'un tarih teorisini kullandığı gibi, önceki tarihçilerin pek yer vermediği Avrupa Tarihi'ne de yer vermiştir.

Ahmed Cevdet Paşa vakanüvisliği döneminde, 19 Şubat 1855-12 Ocak 1866 tarihleri arasında notlar da tutmuş ve vakanüvisliğinin sona ermesinden sonraki 7 yılı da içine alan, 'Tezâkir' adını verdiği eserini kendisinden sonraki tarihçi Lütfi Efendi'ye vermiştir.

Yavuz Sultan Selim

9 Resmî tarihçilik dışındaki kaynaklar neler?

Resmî tarih yazıcılığının yanı sıra, bürokrasi ve ilmiye sınıfı kökenli birçok yazar da tarih alanında eserler vermiştir.

Bir şehrin, kalenin fethini veya bir savaşın kazanılmasını anlatan eserlere gazavâtnâme, zafernâme, sefernâme denildiği gibi fetihnâme adı da verilir.

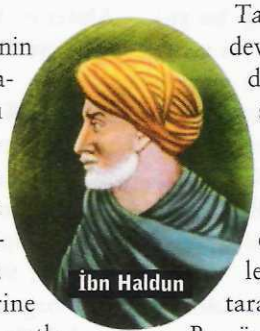
İlk örneklerine Arap edebiyatında rastlanılan gazavâtnâmeler ise, daha çok gayrimüslimlerle yapılan savaşları anlatan eserlerdir. Genel olarak, gazanâmelerde tek, gazavatnâmelerde ise, birden çok savaş veya akın anlatılır.

Yavuz Sultan Selim ile birlikte ise, bir hükümdarın dönemini esas alarak yazılmış tarihler karşımıza çıkar. I. Selim'in dönemini anlatan ve onun ismine nispetle 'Selimnâme' olarak anılan bu tarihler, dönemin en önemli kaynaklarıdır. Kanunî'nin tahta geçmesinden sonra, 'Süleymânnâmeler' karşımıza çıkar.

10 Osmanlı tarihçiliğinin özelliği nedir?

Osmanlı tarihçiliği, İran menşeli edebî tarihçilik yerine, klasik İslâm tarihçiliği ekolünde eser vermiştir. Osmanlı'dan önceki İslâm dünyasında oluşan bu tarihçilik anlayışı, olaylarla ilgili kaynakların tespitine, rivayetlerin doğruluğunu bulmaya çalışır. Bu yönde de belirli bir yöntem gelişmiştir. Bu tür tarihçilikte kullanılan dil, İran tarihçiliğine oranla çok daha sadedir.

Şunu da vurgulamak gerekir ki, Osmanlı tarihçiliği, tarih felsefesi alanında önemli bir teori de geliştiren İbn Haldun'un etkisinde kalmıştır.

İbn Haldun

Tarihçiler genellikle devlet ileri gelenlerinden birinin himayesinde olduklarından veya üst düzey birinin himayesini kazanmak istediklerinden, değerlendirmelerde zaman zaman tarafgir olabilmişlerdir. Bu yüzden, bir Osmanlı tarihi, yazarı ve çevresiyle birlikte değerlendirilmelidir.

Osmanlı tarihçiliğinde anlatım yıllara göredir. Her yılın sonunda, o yıl içinde ölen önemli kişilerin biyografileri de verilir. ■

BİBLİYOGRAFYA

- Necib Âsım, "Osmanlı Tarihnüvisleri ve Müverrihleri", Tarih-i Osmânî Encümeni Mecmuası I (İstanbul 1329), s. 41-47
- V. L. Menage, "Osmanlı Tarihçiliğinin Başlangıcı", çev. Salih Özbaran, Tarih Enstitüsü Dergisi, sayı: 9 (İstanbul 1978), s. 230
- Bekir Kütükoğlu, Veka'yinüvis-Makaleler, İstanbul 1994
- Erhan Afyoncu, "Tanzimat Öncesi Osmanlı Siyasi Tarihi'nin Ana Kaynakları: Kronikler", Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi, sayı: 2 (İstanbul 2003), s. 101-172
- Karslızâde Cemaleddin Efendi, Osmanlı Tarih ve Müverrihleri (Ayîne-i Zürefâ), İstanbul 1314
- Franz Babinger, Osmanlı Tarih Yazarları ve Eserleri, çev. Coşkun Üçok, Ankara 1982
- Agâh Sırrı Levend, Gazavâtnâmeler ve Mihaloğlu Ali Bey'in Gazavâtnâmesi, Ankara 1956
- Christopher Neuman, Araç Tarih Amaç Tanzimat, Tarih-i Cevdet'in Siyasi Anlamı, çev. Meltem Arun, İstanbul 1999
- Mustafa Erkan, "Gazavâtnâme", Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, XIII, 439-440

merakediyorum@googlegroups.com

Avrupa'nın ilk sahipleri: Keltler

Kelt kabileleri, Batı Avrupa'nın büyük bir bölümüne yayılarak bin yıl boyunca yaşadılar. Yüzyıllar boyunca da Britanya'dan İspanya'ya ve Anadolu'ya kadar yayıldılar.

SERHAT YALAMANOĞLU

Jül Sezar, M.Ö. 51 yılında kaleme aldığı bir yazıda şu sözlere yer verir: "Bizim Galyalı olarak adlandırdığımız ve kendi dillerinde kendilerine Kelt adını verenler..." Kimdi bu Keltler ve neden Romalılar onlara 'Galyalı' adını vermişlerdi?

Yunanca 'keltoi', Latince ise 'celtae' sözcüğünden türetilmiş olan 'kelt' kelimesi, M.Ö. yaklaşık 6. Yüzyıl civarında, yazarlar tarafından, bir ırkı değil, 'barbar' olduğu varsayılan bir topluluğu ifade etmek için kullanılıyordu. Bu topluluğun kullandığı lehçeler de, bu dilin Hint-Avrupa dil ailesi grubuna katılması ve 'kelt dilleri' adı altında anılmasına olanak verecek kadar, benzer sözcükler içeriyordu.

Çağımızdan önceki 1. Binyıl'ın yarısında Keltler, Orta Avrupa'dan ayrılıp üst üste gelen dalgalar halinde, Batı Avrupa'ya doğru harekete geçtiler. Sonuçta da, Ren Nehri ile Pireneler arasına, Atlas Okyanusu'ndan (Atlantik) Akdeniz'e ve Alpler'e kadar uzanan alana yerleştiler.

BİR HALK MOZAİKİ

Akarsuların cömertçe suladığı, zengin maden yataklarına sahip bu topraklara, 90 civarında bağımsız Kelt topluluğu yerleşti. Yeni gelenler, zaten tarım ve hayvancılıkla uğraşmakta olan yerli halkla karıştı ve madenî alet ve silahlar kullanmaya başladılar. Dillerini ve dinlerini olduğu kadar, adetlerini, babadan oğula geçen bir şeflik üzerine kurulu siyasî düzenlerini ve sanatlarını kabul ettirdiler.

Bu halkların her biri, köyünü bir tepenin üzerine kurup etrafını duvarla çevirirdi. Romalıların 'Oppidium' adını verdikleri bu yerleşme düzeni, Eski Yunan şehir devletleri (siteler) gibi bir siyasî görev üstlenmiyor,

Keltlerin ruhanî liderleri drüidleri temsil eden bir gravür (üstte). M.Ö. 1. Yüzyıl'dan kalma iki heykelcik: Fransa'nın Oise bölgesinde bulunanı, Keltlerin savaş tanrılarını (sağda), Danimarka topraklarında bulunanı ise, Kelt savaşçılarını temsil ediyor (en sağda).

aynı biçimde, hiç bir yönetsel bağ kendilerini tarihe kabul ettirmiş bu halk mozaikini bir ulusa dönüştürmüyordu.

DRÜİDLERİN ÖNEMİ

Keltler arasındaki tek bağı, yılda bir kez, bugünkü Fransa'nın Orléans kenti yakınlarındaki Carnutes Ormanı'nda bir araya gelen drüidler sağlıyordu. Drüidlerin seçtikleri ruhanî lider, ölünceye kadar görevini sürdürürdü.

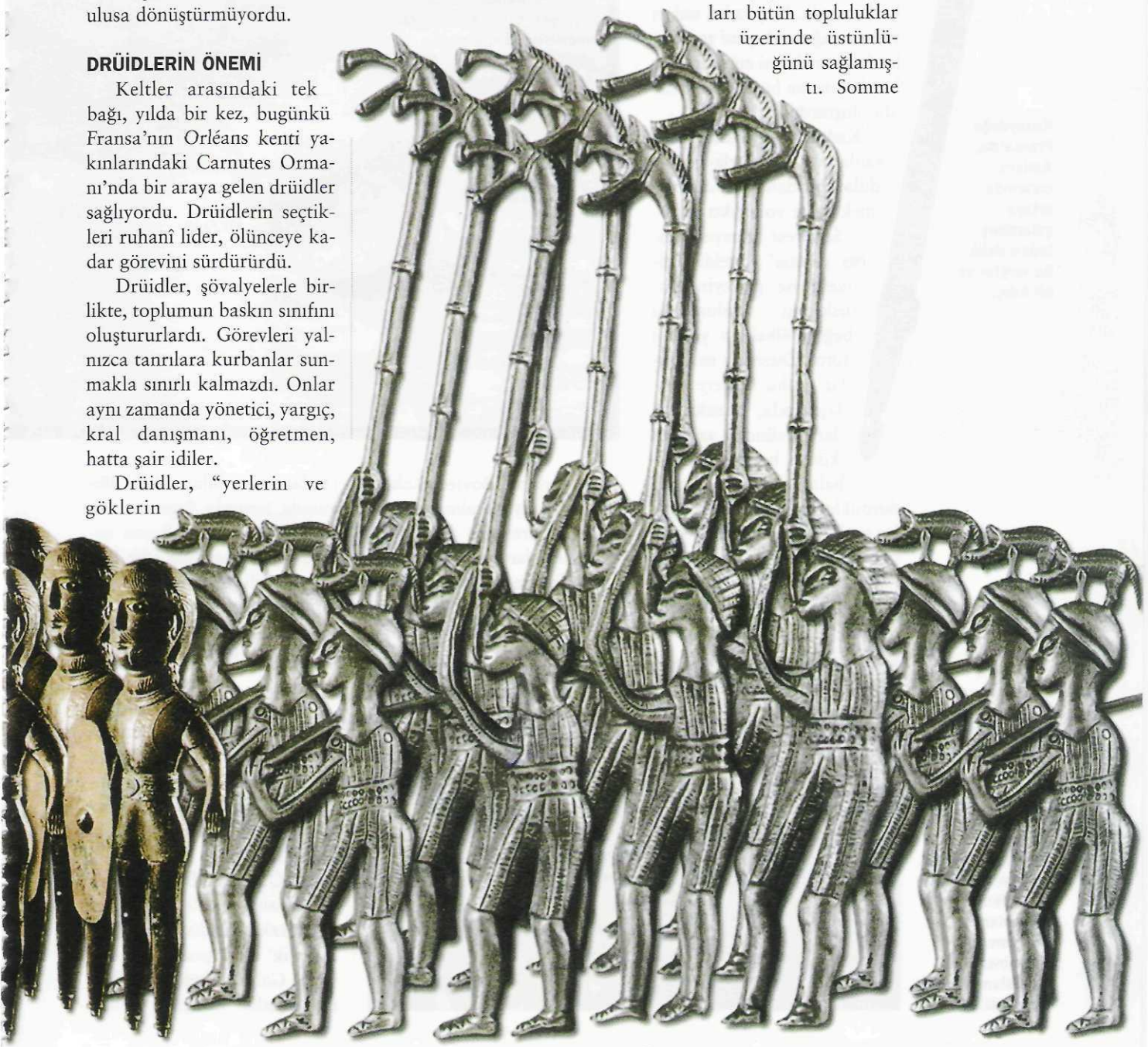
Drüidler, şövalyelerle birlikte, toplumun baskın sınıfını oluştururlardı. Görevleri yalnızca tanrılara kurbanlar sunmakla sınırlı kalmazdı. Onlar aynı zamanda yönetici, yargıç, kral danışmanı, öğretmen, hatta şair idiler.

Drüidler, "yerlerin ve göklerin ilmine sahip" olduğunu iddia eden seçkinler sınıfıydı ve ölümün yalnızca 'bir geçiş' olduğunu, zira onlara göre ruhun ölemeyeceği öğretisini yayıyorlardı. Tamamen sözlü geleneğe dayanan öğretileri, yazıyı kesinlikle yasaklıyordu...

'GALYALI' ADI NEREDEN?..

Bugün, Keltler konusunda, en çok akla gelen -tabii ki özellikle Fransızların aklına takılan- soru, neden Romalıların Keltlere 'Galyalı' dedikleri sorusudur... Tarihçilerin bu soruya getirdikleri pek çok yanıt arasından biri, 'Kelt' sözcüğünün, onların kullandığı özel bir silahın adından türediğidir. Bir başka varsayım, daha inandırıcı görünür:

M.Ö. 5. Yüzyıl'da Biturigeler kralı Ambigat, karşılıklı ticaret yapmakta oldukları bütün topluluklar üzerinde üstünlüğünü sağlamıştı. Somme

Atların ve atlıların koruyucu tanrısı 'Epona' (solda).

merakediyorum@googlegroups.com

Kuzeydoğu Fransa'da, Amiens civarında ortaya çıkarılmış tepesi delik bir miğfer ve bir kılıç.

ile Garonne nehirleri arasında kalan topraklarında, barış ve refah hüküm sürüyordu. Çok zengindi; ama Keltler çok çocuk yaptıkları için, yiyecek sıkıntısı çekileceğinden endişe ediyordu. Ayrıca savaş yanlısı yeğenleri Bellovese ve Segovese'nin büyük oğlunun mirasına göz dikmelerinden korkuyordu. Bu yüzden onları yanına çağırarak yeni topraklar fethetmelerini emretti. Her biri kendisine büyük birer ordu oluşturdu.

Kadınlar, çocuklar, hayvanlar ve arabalarla bu ordular, bir daha geri dönmemek üzere yola çıktı.

Segovese kuzeye, 'amber yoluna' yöneldi. Bellovese ise güneyin, Etrüsklerin bulunduğu bağlık ülkelerin yolunu tuttu. Düzensiz savaşçılar grubu köylere yaklaştığında, bozuk yollar yüzünden sarsılan kümes hayvanları arabaların içinde bağırıp durduklarından, paniğe kapılan yerli halk, bir yandan sağa sola kaçışırken bir yandan da Latince 'tavuk' anlamına gelen 'gallina' sözcüğünden türeterek "Galli!.. Galli!.." diye bağırıyorlardı. Böylece Keltler 'Galyalı' diye anılmaya, geldikleri topraklara da 'Galya' denilmeye başlandı.

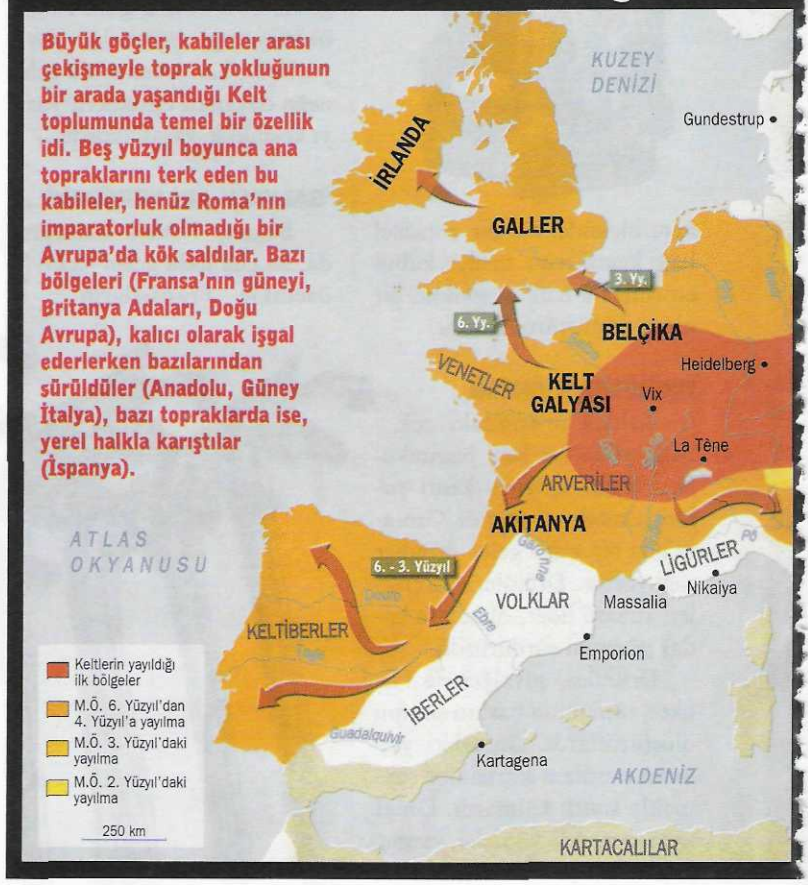
Bellovese ve onun soyundan gelenler, İtalya'nın kuzeyine yerleşip Mediolanum'u (Milano) kurdular. M.Ö. 386 yılında Senonlu Brennus, Allia'nın kıyılarında, Roma ordularını darmadağın edip Roma'ya girdi. Capitolium'a saldırmaya hazırlandı; ama Romalı komutan Camillius, Brennus'u kaçmak zorunda bıraktı.

Aradan bir kaç on yıl geçtikten sonra, Segovese'nin soyundan gelenler, kendilerine katılan Tectosageler (bugünkü Toulouse) ve Belçikalılar ile birlikte, Tuna kıyılarında savaştılar...

M.Ö. 335'te Büyük İskender, Galyalı şeflerden birini çağırarak, kendisiyle 'paralı askerlik' sözleşmesi yapmak ister. Galyalı, kendi kendisinin efendisi olduğunu söyler.

Kelt kabilelerinin göçleri

Büyük göçler, kabileler arası çekişmeyle toprak yokluğunun bir arada yaşandığı Kelt toplumunda temel bir özellik idi. Beş yüzyıl boyunca ana topraklarını terk eden bu kabileler, henüz Roma'nın imparatorluk olmadığı bir Avrupa'da kök saldılar. Bazı bölgeleri (Fransa'nın güneyi, Britanya Adaları, Doğu Avrupa), kalıcı olarak işgal ederlerken bazılarından sürüldüler (Anadolu, Güney İtalya), bazı topraklarda ise, yerel halkla karıştılar (İspanya).

Almanya topraklarında, restore edilmiş bir 'oppidium' duvarı (sağda): Keltler, köylerini bir tepenin üzerine kurup etrafını duvarla çevirirlerdi. Romalılar bu yerleşme düzenine, 'oppidium' adını verirlerdi.

(M.Ö. 6. Yüzyıl'dan 2. Yüzyıl'a)

Roma ve İtalya: Keltler, Alpleri aşıp Po Ovası'na yayıldılar ve M.Ö. 386'da Roma'yı yağmaladılar. Bazı gruplar da, İtalya'nın güneyine ulaştı.

Eski Yunan ve Balkanlar: Keltlerin M.Ö. 279'daki seferi başarısızlıkla sonuçlandı. Pers İmparatorluğu'na saldırmadan önce, Büyük İskender sınırlarını güçlendirmeye özen gösterdi.

Ege ve Anadolu: Doğu'ya doğru ilerleme Kelt *toplumlarını en geniş topraklarına kavuşturdu.* Bazıları Anadolu'ya yerleşti ve buradaki site devletlerinde paralı asker olarak hizmet verdi.

"Demek İskender'den korkmuyorsun?" sorusuna da Galyalı şef, "Galyalılar korku nedir bilmez. Onların tek çekindiği, göğün başlarına yıkılmasıdır" der...

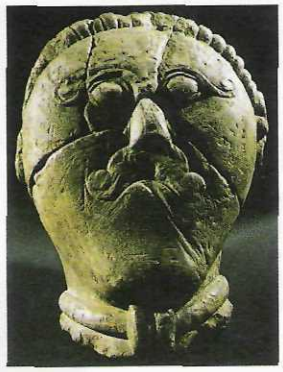
İskender'in ölümünden sonra, Makedonya'nın merkezi Pella'yı ele geçiren Galyalılar'ın korktukları, gerçekten başlarına gelir: Delphoi'de büyük deprem yaşanır!

YUNANLILARIN 'GALATLAR'I

Delphoi felaketinden sonra, Yunanlıların 'Galatlar' adını verdiği Galyalılar artık yerleşme zamanının geldiğini düşünürler. Brennus'un yerine geçen Bathanattos barışçı Scordisci Krallığı'nı kurar. Kendisinden sonra da yaşayacak Singidunum (bugün Belgrad) kentini inşa eder.

Komontorios ise, Trakyalılarla savaşır; aşağı Tuna ile Marmara Denizi arasında kalan tüm toprakları ele geçirir. Sonunda Galatlar, Bizans ile uyum içinde yaşamaya başlarlar; ama Lutorios ve Leonnorios gibi bazı şefler, Asya'nın içlerine doğru ilerleme arzusuna kapılırlar.

Önlerine bir fırsat da çıkar: Bitanya'nın kralı I. Nikomedos kardeşine karşı savaşmak için, Galatlar ile anlaşır. 'Kelt savaş gücü' sayesinde, tüm Bitanya'ya boyun eğdirir. Galatlar çabalarının ödülü olarak, Doğu Frigya'ya sahip olurlar. Bu bölge Nikomedes'in Bitanyası ile Antiokos'un elindeki Suriye toprakları arasında bir tampon bölge olur...

Prag civarında bulunmuş ve M.Ö. 1. Yüzyıl'a ait taş oyma bir Kelt tanrısı başı (üstte): Modern sanatın stilizasyon anlayışı, Kelt kültüründen epey etkilenmiş olmalı! M.Ö. 4. Yüzyıl'ın ilk yarısına ait bir merasim miğferi (altta).

'İMPARATORLUK' DÜŞÜNMEDİLER

Roma'nın tersine Keltler hiçbir zaman imparatorluk kurmadılar. Avrupa ya da Asya'daki her Kelt topluluğu, kendi kaderini yaşadı. Topraklarının arka arkaya Roma tarafından ilhak edilmesi, Keltlerin anayurdu Galya'nın refahını hiç bozmadı.

M.Ö. 120'de Roma, Galya'nın güneydoğusunu ilhak etti. Alpler'in ardındaki Provincia bölgesi, Galya'nın Romalılaştırılmasındaki ana

Önemli bir Kelt etkisi yaşayacak olan Bologne kenti civarındaki bir mezar taşında, bir Etrüks atlısı, bir Kelt savaşçısı ile karşı karşıya (solda).

merakediyorum@googlegroups.com

19. Yüzyıl kaynaklı bir tabloda, Kelt akıncıları (sağda). Paris civarında bulunan M.Ö. 3. Yüzyıl'a ait bir mezardaki mutfak eşyalarının sap türü parçaları (altta).

merkez oldu. Roma benzeri kentler kurulup topraklar gazilere dağıtıldı, Latince resmî dil haline geldi.

Galya topraklarındaki bu ilk Roma işgalinin ağır sonuçları olacaktı. "Roma halkının kardeşi ve ortak kan taşıyanı" unvanıyla ödüllendirilen Aedunuslar, krallarını devirip toplumun ileri gelenlerinden oluşan meclisin her yıl seçtiği bir şef tarafından yönetilen, aristokrasiye dayalı bir cumhuriyet kurdular.

Aedunuslar, Galya'nın en kuvvetli halkı olmuşlardı. İtalyan tacirler, Roma üslubu taş yapıların inşa edilmeye başlandığı başkent Bibracte'a yerleşmeye başladılar. Saône Nehri üzerindeki Chalon-sur-Saône, hareketli bir nehir limanı haline geldi. Nehir ticareti gemicileri zenginleştirdi. Bronz, demir ve mine işinde ustalaşan Galyalılar ahşap işlerinde de iyi bir şöhrete sahip oldular.

Bu refah ortamında, M.Ö. 60 yılına doğru, Celtill adındaki bir Arveri, Besançonlu Sequanuslar ile ittifak kurarak ülkenin kuzey-güney ekseni üzerindeki Aedunuslara savaş açtı. Müttefikler, eylemlerini başarıya ulaştırmak için de, Süevlerin Germen şefi Ariovistus'u yardıma çağırdılar.

Böylece Germenlerin yardımıyla, Aedunuslar yenildiler. Ancak zafere katkısı olan Ariovistus bunun karşılığında toprak talebinde bulundu. Aedunuslar, Ariovistus'tan kurtulabilmek için, eski düşmanları Sequanuslar ile işbirliğine girdiler; ama başarılı olamadılar.

Bunun üzerine Aedunuslar, Dumnorix adlı liderlerinin önderliğinde, yabancı müdahalesini reddeden ve geleceklerini yalnızca Galya'nın iradesinde gören bir parti oluşturdular. Planının gerçekleşmesi durumunda krallığı yeniden kurmayı ümit eden Dumnorix, mağlup Sequanus kralı ve Helvetlerin lideri Orgetorix ile ittifak kurdu.

Bu üçlü ittifak, dağlardan ayrılıp Galya'nın batısına yerleşmeyi arzulayan Helvetlere yardım etti. Bu haber panik yarattı. Helvetlerin göçü, geçtikleri her yerde tahribata yol açabilirdi.

JÜL SEZAR SAHNEDE

Bir yıl sonra, M.Ö. 58'de Jül Sezar 'Provincia Prokonsülü' oldu. Aedunusların bir drüidi olan Diviciacos, kardeşi Dumnorix'in görüşlerini pay-

1870'lere dayanan Fransız kaynaklı bir çiziminde, 'yenilmez' Galyalı savaşçı figürü (sağ sayfada, en üstte). Vix civarında bulunan, M.Ö. 5. Yüzyıl'a ait altın bir kolye (sağ sayfada, ortada).

Asteriks'in maceraları

Asteriks çizgi-roman dizisiyle, Türkiye'de de büyük bir popülarite kazanan 'Galyalılar', M.Ö. 6. Yüzyıl'da Orta Avrupa'dan yola çıkıp Büyük Britanya'ya giden Kelt topluluklarının Fransa topraklarına yerleşen bölümüdür. M.Ö. 58'de Jül Sezar Galyalıların yaşadıkları topraklara girdiğinde, 60 kadar farklı kabile ile karşılaşır. Bunların hiçbiri işgalci Roma ile savaşmak istemez. Ancak işgalcilerin tavrı, Galyalılar arasında güçlü bir muhalefet yaratır ve M.Ö. 52 ile 51 arasında, Galya isyanları patlak verir.

laşmadığından, yeni prokonsül Jül Sezar'a gidip, Helvet savaşçıların Galya'yı boydan boya geçmesi durumunda, eyaletin karşılaşacağı tehlikeleri kendisine bildirdi.

Jül Sezar karşısına çıkan fırsatı kaçırmadı. Aedunuslara yardım etmek bahanesiyle, lejyonlarıyla bağımsız Galya topraklarına girdi; Helvetleri dağlarına geri gönderdi.

Ancak bu zaferinden sonra, kışı geçirmeleri için lejyonlarını Galya'da bırakıp kendisi geri döndü. Lejyonlar bir işgal ordusu gibi davranıp yağma ve taşkınlıklara giriştiler. Durumdan endişe duyan Belçikalılar bir koalisyon oluşturdu. Ertesi bahar geri dönen Sezar, isyancıları kılıçtan geçirdi.

ROMA VATANDAŞLARI

Galya savaşları başlamıştı ve altı yıl sürecekti. Yeni bir dünyaya adım atılıyordu: Galyalılar bağımsızlıklarını, drüidler güçlerini kaybedecek, Roma cumhuriyet yönetiminden vazgeçecek, ilk 'Roma İmparatoru' Octavius Augustus ismini alacaktı...

Galya, Belçika, Lyon ve Aquitaine, İmparator'a bağlı üç valinin otoritesi altına girdiler. Her kent, Galyalı ileri gelenlerden oluşan ve kendi 'duumviri'lerini (iki üst düzey yönetici) seçen bir heyet tarafından idare edilmeye başlandı.

Eski Provincia eyaleti ise 'Narbonnaise' ismini aldı. Aşağı ve yukarı Germanya askerî eyaletleri, Ren Nehri sınırının korumasını sağlıyordu. Bu tarihten itibaren Galya'nın kaderi, Roma'nınkine sıkı sıkıya bağlandı.

M. S. 1 ve 3. Yüzyıl'daki Galya isyanları, aslında birer hanedan krizi sonucunda patlak vermişlerdi. Bölgedeki farklı Galya toplulukları arasındaki adaletsiz vergi düzeni, büyük hoşnutsuzluklar yaratsa da, genel bir ayaklanmaya yol açmıyordu.

Sayıları giderek artan ve Roma tarzı yapıtlarla süslenen kentlerde Latince konuşuluyordu.

Giderek gelişen bir karayolu ağı üzerinde ticaret gelişiyordu. Çömlekçilik neredeyse bir sanayi boyutuna erişiyor; üretilenler tüm İmparatorluk topraklarında satılıyordu. Önde gelen şahsiyetlerin çocukları, Latince okuma yazma öğreniyorlardı. Üniversiteler kuruluyor; artık drüidler kurallarını toplumlarına dinletemiyor, Roma tanrıları ile yerli halkın tanrıları birbirleri içinde eriyordu.

Caracalla'nın hükümdarlığı sırasında, M.S. 212 yılında da, tüm Galyalılar 'Roma vatandaşı' kabul edildiler. ■

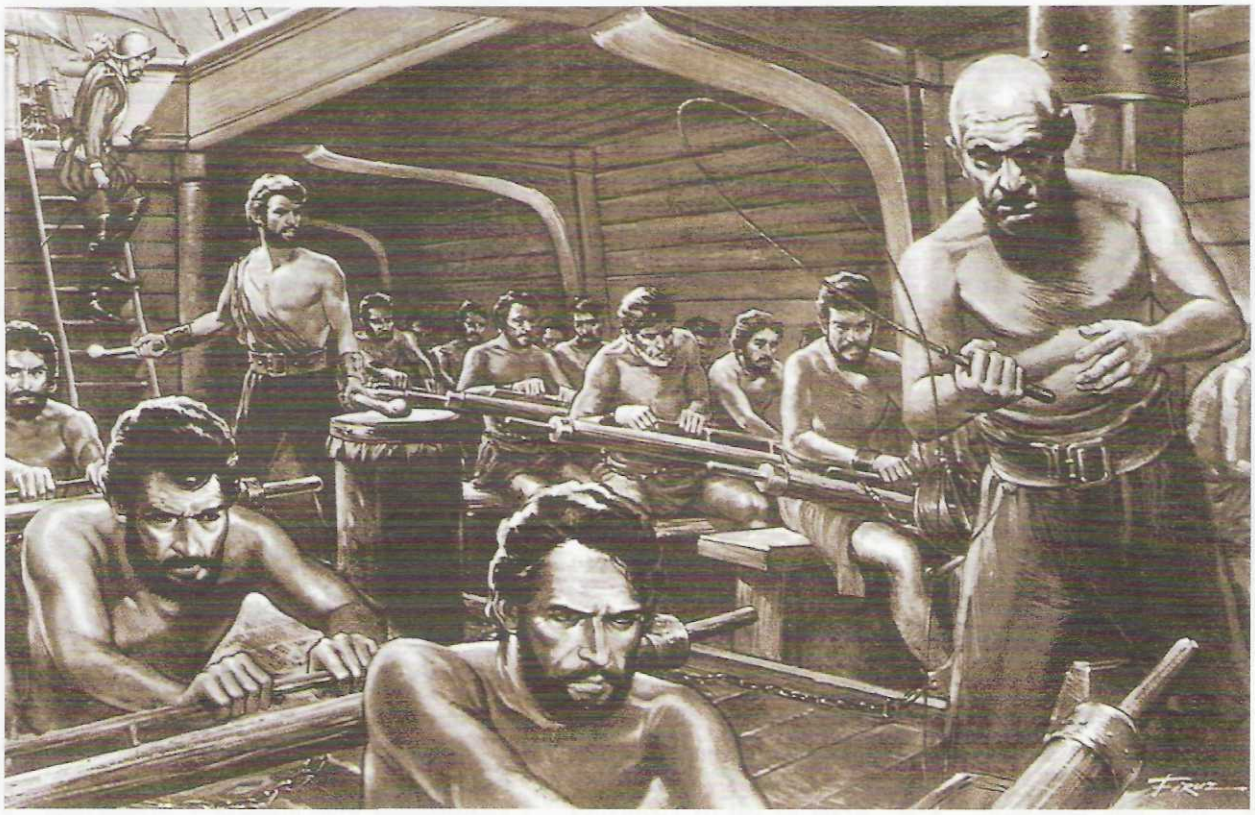

Anadolu Keltleri ve Kral Attalos

Galatlar Orta Anadolu'daki yerli halklar ile iyi geçinerek, akılcı bir idare sergilediler. Bununla beraber, macera ve kazanç tutkularını kaybetmediler. Bıkıp usanmadan seferlere çıkıp Anadolu'nun zengin sitelerini yağmalayıp haraca bağladılar. Bu 'çılgın' seferler, M.Ö. 270 yılına kadar sürdü. Uslanmaz komşularının kanlı baskınlarından usanan Antiokhos Soter, onların üzerlerine fillerini saldı. Galatlar galip tarafın kabul ettirdiği sınırlara uymak zorunda kaldılar. Frigya platosu üzerine kalıcı olarak yerleştiler. Ama Galatlar o kadar da sakinleşmiş değillerdi. 30 yıl sonra, Bergama'nın kralı ve kısa bir süre önce Antalya'ya heykeli dikilen II. Attalos'un *(üstte)* babası I. Attalos tarafından geri püskürtüldüler. Önemli ölçüde Helenleşmiş olmalarına rağmen, Galatlar bu topraklara yerleştikten yedi yüzyıl sonra bile, bir Kelt lehçesi konuşmaya devam ediyorlardı. Galatia ancak M.Ö. 2. Yüzyıl'da bir Roma eyaleti oldu.

Keltlerin bir tanrısı: Taranis, şimşeklerin tanrısı idi (solda).

merakediyorum@googlegroups.com

Andrea Doria'nın elindeki 'ünlü pranga mahkûmu'

Turgut Reis nasıl kurtuldu?

Cenovalı Andrea Doria'nın kadırgasında tam 2 yıl 8,5 ay 'forsa' olarak zincire vurulan Turgut Reis'in nasıl kurtulduğu hâlâ tartışılıyor.

ORHAN KOLOĞLU

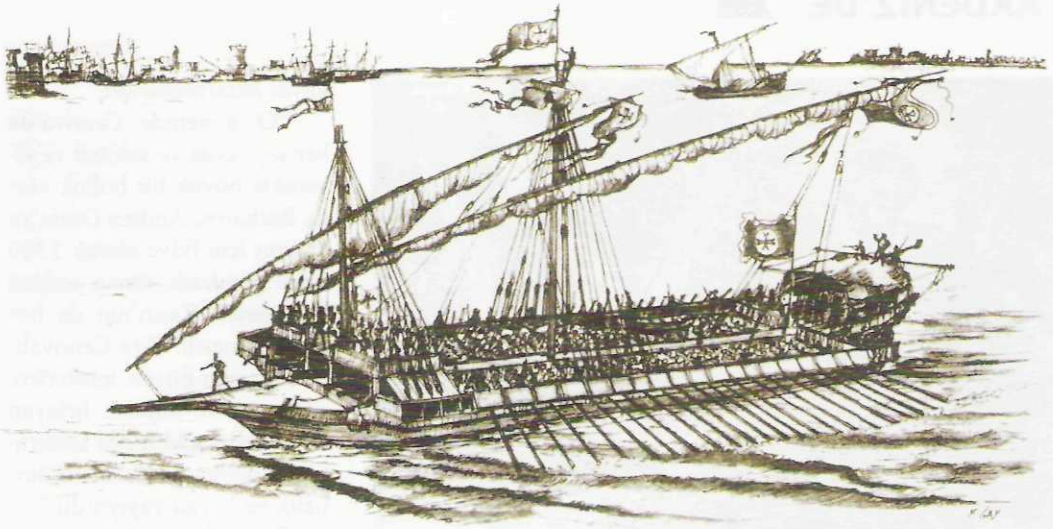
Milano Kraliyet Sarayı'ndaki aslından Feyhaman Duran'ın kopya ettiği Turgut Reis tablosu (sağda; İstanbul Deniz Müzesi).

Kâtip Çelebi "Tuhfetü'l-Kibar fi Esfari'l Bihar" adlı yapıtında, Osmanlı tarihinin büyük denizcilerinden Turgut Reis'in Cenova'da tam 2 yıl 8,5 ay esir kaldıktan sonraki kurtuluşunu, Barbaros Hayreddin Paşa'nın tehdidine bağlar:

Kâtip Çelebi'ye göre, donanmasıyla Cenova kıyılarına gelen 'Kaptanıderya' Hayreddin Paşa'nın, Turgut Reis serbest bırakılmazsa bütün sahil kasabalarını yakacağı uyarısı ile Turgut Reis'in zincirleri çözülür.

Buna karşılık, o dönemin Cenova belgelerinde, Barbaros Hayreddin Paşa'nın ödediği yüksek bir fidye karşılığında (1.500 scudi) Turgut Reis'in gizlice salıverildiği yönünde bir iddia yer alır.

Bu konuda yaptığı araştırmaları yayımlayan İtalyan

Bir Ceneviz kadırgasında pranga mahkumları (sol sayfada, üstte). Santa Stefano Şövalyeleri'nin bir kadırgası (solda): 18. Yüzyıl *sonlarına kadar* Akdeniz'de deniz taşımacılığında kürek ön plandadır ve kürekçi olarak mahkûmlar da kullanılır. Kitabında Turgut Reis'in esaret günlerinden söz eden Kâtip Çelebi (sol altta).

Andrea Doria

profesör Siorgio Fedozzi de şunları yazar:

"Korsan Dragut [Turgut Reis ya da Turgutça Paşa] 16. Yüzyıl İtalyan halkı nazarında ürkütücü bir üne sahiptir. Korkunç Barbaros'un okulunda yetişmiş ve deniz haydutluğu girişimleriyle hep dikkatleri üzerine çekmiştir. Bu nedenle, 1540 Haziran'ında Cianettino Doria'nın [Adrea Doria'nın kumandası altındaki üç deniz savaşçısı yeğeninden biri] onu Korsika adasında, Girolata Körfezi'nde esir edişini, sadece Liguria yöresi değil, bütün Tiren Denizi bölgesi, bir kurtuluş müjdesi olarak selamlar."

Prof. Fedozzi'ye göre, genel kanı, Turgut Reis'in "bir daha Liguria sahillerini talan edemeyeceği yolundadır". Oysa yine Fedozzi'nin altını çizdiği gibi, bunun aksi gerçekleşir: "Cenova Devlet Arşivi'nde, cumhuriyetin mühürdarı Francesco di Negro Pasqua'nın belgesi, Dragut'un kaçışını anlatıyor. Andrea Doria'nın Cenova limanındaki teknelerinden birinin küreklerinde zincirliyken 1543'ün 14 Şubat'ını 15'ine bağlayan gece, bir diğer esirle birlikte, beklenmedik bir şekilde kaçmayı başarır."

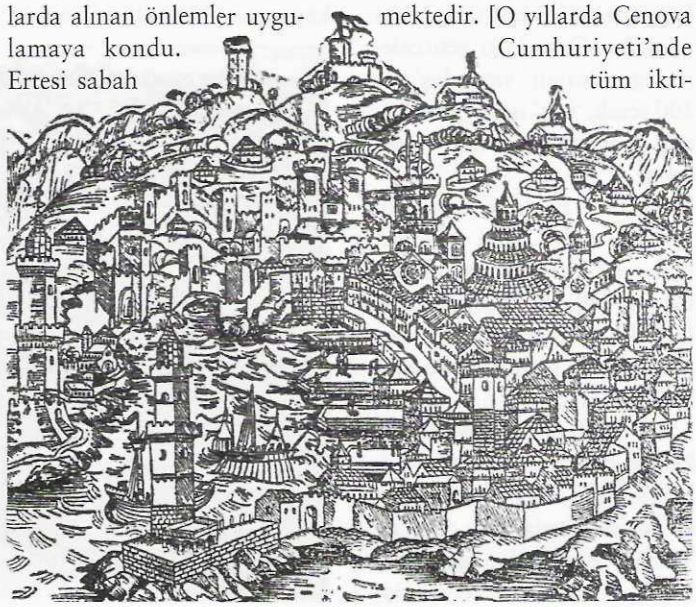

İTALYANLAR NE DİYOR?

Prof. Fedozzi'nin anlatımına göre, Turgut Reis'in kaçışı, Cenova yönetimini hemen harekete geçirir: "Benzeri durumlarda alınan önlemler uygulamaya kondu. Ertesi sabah tellal Francesco Celio kentin *alanlarında tehlikeli korsanın* kaçtığını ilan etmeğe gönderildiği gibi, olay borazanlarla da halka duyuruldu."

Bu duyuruda, kaçaklar hakkında bilgi getirene "iyi yiyecek ve içecek" verileceği açıklanırken, saklayanların da ağır şekilde cezalandırılacakları dile getirilir.

Tellal Francesco Celio, bildirideki ödül ve cezaları birkaç kez Cenova halkına duyurur: Kaçaklar hakkında bilgi sahibi olanların, bunu doğrudan doğruya yönetime ulaştırması istenmektedir. [O yıllarda Cenova Cumhuriyeti'nde tüm ikti-

Turgut Reis'in esaret günlerindeki Cenova kenti (solda).

merakediyorum@googlegroups.com

Münif Fehim'in çizgileriyle Turgut Reis (sağda). Turgut Reis 1565'teki Malta Seferi'nde şehit düşecek ve Akdeniz'in bu stratejik adası, La Valette Kalesi'nin güçlü surları sayesinde, 17. Yüzyıl'da Hristiyan korsanların önemli bir sığınağı haline gelecektir (altta).

Barbaros Hayreddin Paşa'nın (sağ sayfada, altta) Akdeniz'deki önemli üslerinden biri olan Tunus, 1535'te İspanya Kralı Şarlken'in de (sağ üstte) saldırılarına hedef olur (sağda). Adrea Doria'nın yeğeni Cianettino Doria, Turgut Reis'i Korsika adasında tutsak eder (sağ sayfada, üstte): Bu adaya hâkim olan, Şarlken'in İtalya ile bağlantılarını kesebilecektir.

dar, Almanya ve İspanya Kralı Şarlken'in emrindeki Doria ailesinde, dolayısıyla Andrea Doria'dadır.] Aksi halde, ceza ölümdür. Oysa bilgi getirenlere, eğer 'özgür vatandaş' ise 200 scudi, 'esir' ise, özgürlüğünün yanı sıra 100 scudi verilecektir...

Ancak Prof. Fedozzi'nin sözünü ettiği tellal çağrıları hiçbir ise yaramaz ve 1543'ü izleyen yıllarda Turgut Reis, Liguria sahillerini durmadan basarak esirlik günlerinin intikamını alır...

O günlerin Cenova'sında, kentte dolaşmasına izin verilen esirlerin kaçma girişimlerine sık sık rastlanırdı... Ancak Turgut Reis gibi, gemideki kürek yerine elleri ve ayaklarıyla zincirli bir 'pranga mahkûmu'nun bu kadar kolayca kaçıvermiş olması, hiç de sıradan bir durum değildir.

Ayrıca, hiç tanımadığı bir bölgede, böyle bir kaçağın bir anda ortadan yok olması ve hemen ardından da Cezayir'e hemen ulaşıvermesi de kolayca açıklanamaz!

Genellikle günümüze kadar bütün tarihçiler bu konuda, Cenova Cumhuriyeti vak'anüvisi (resmî tarihçi) Jacopo Bonfadio'nun, 1528-1550 yıllarını kapsayan 'Annalium'undaki kaydı aktarmışlardır:

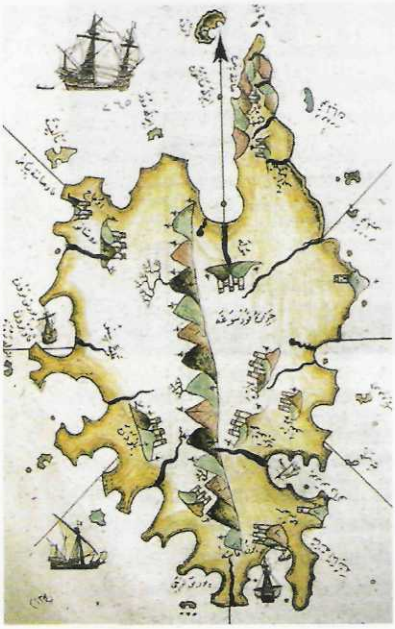
"O dönemde Cenova'da her şey sessiz ve sakindi ve yiyecekte büyük bir bolluk vardı. Barbaros, Andrea Doria'ya Dragut için fidye olarak 1500 scudi gönderdi. Onun serbest bırakılması Tanrı'nın da hoşuna gitmezdi. Zira Cenovalıları her gün büyük felaketlere uğratıyor ve ininden fırlayan vahşi aslan gibi hırsla saldırıp bütün denize acımasız bir dinsizlik ve korku yayıyordu."

Cenova Cumhuriyeti'nin resmî tarihçisi Jacobo Bonfadio bu anlatımı ile, Andrea Doria'yı açıkça, gizli fidyeyi rüşvet olanak cebine atmakla ve Turgut'un kaçışını planlamakla suçlamış oluyordu!

Konuyu derinine inceleyen Prof. Siorgio Fedozzi, Bonfadio'nun 1550 yılında eşcinsellikle suçlandığını ve önce başının kesildiği, sonra da vücudunun yakıldığını belirtir.

Ayrıca o dönemde eşcinsellik iddiasının mutlaka cinsellikle ilişkisi olmadığını, din ve mezhep karşıtlıklarında (Katolik-Protestan çekişmesi) bu damgayı vurma-

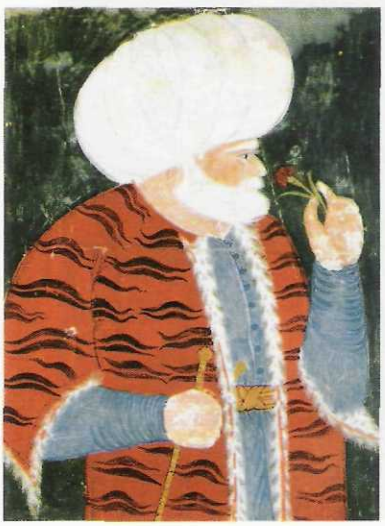

nın gelenek olduğunu da ekler. Andrea Doria ile sürtüşmesi nedeniyle tarihçi Bonfadio'ya karşı böyle bir suçlamanın ortaya atılmış olabileceğini kaydeder...

Bizim dikkatimizi çeken, düzinelerle esirle birlikte kürreklere zincirli olan Turgut Reis'in nasıl olup da sadece yanındaki bir kişiyle birlikte, bunları çözüp kaçtığı hakkında, belgelerde hiçbir kaydın bulunmamasıdır.

İlgililer mutlaka diğer esirleri de sorgulamışlardı. Ayrıca gemi ve liman muhafızlarının

da ifadeleri bulunması gerekirdi.

Belgelerde bunlardan hiç bahis yokken, kent halkına yönelik "getirene ödül, getirmeyene ölüm" şeklinde bir kampanyanın yürütülmesi, korkuya kapılan Cenova halkının tepkilerini bastırmak amacının güdüldüğünü düşündürüyor.

Nitekim Turgut Reis'in o bölgeyi tekrar kasıp kavurması karşısında, halkın lanetleyeceği kişi, dönemin prensi olacaktı... Bu durumda, şöyle bir sonuca da varılabilir: Fransızların da daveti üzerine donanması ile Cenova'nın yanı başındaki Nice'e [Nis] yerleşen Barbaros Hayreddin Paşa, Andrea Doria'ya, kente saldıracağı tehdidini ulaştırmıştır. Bütün bölgenin tahrip olması ve ticaretin büyük zarar görmesi korkusu ile, kentin hâkimi Andrea Doria, Turgut Reis'i salıverme yanlısı olmuştur...

Ama bu tür bir kararı kent halkına anlatıp kabul ettirmenin mümkün olmayacağını düşünerek, Andrea Doria'nın Turgut Reis'in kaçmasını kolaylaştırmayı uygun bulduğunu varsayabiliriz... Herhangi bir suçlamayı göğüsleyebilmek için de 'tellal gösterisi' düzenlenir.

Olaydan sonra Cenova'ya gelip gelişmeleri kitabına kaydeden vak'anüvis Bonfadio, herhalde Andrea Doria'nın düşmanlarından işittiği söylentiler üzerine, onun fidyeyi cebine attığı iddiasını ortaya atmış ama sonra da bunun bedelini ağır bir biçimde ödemiştir!

Şimdi, Turgut Reis'in öyküsünü daha iyi anlayabilmek

Akdeniz için mücadele

1510: Oruç Reis *(sağda)* ve Hızır Reis kardeşlerin Cerbe adasını fethi.
1516: Oruç Reis ve Hızır Reis'in Cezayir'e yerleşmeleri.
1518: Akdeniz'de, kızıl sakalı nedeniyle 'Barbaros' diye anılan Oruç Reis'in İspanyollarla mücadelede öldürülmesi; kardeşi Hızır Reis'in 'Barbaros' diye anılır olması.

1519: Cezayir Hükümdarı Hızır Reis'in Yavuz Sultan Selim'e bağlılık bildirmesi.
1522: Kanunî'nin Rodos Seferi.
1523: Rodos'tan çekilen Saint-Jean Şövalyeleri'ne Şarlken'in Malta adasını vermesi.
1532: Kanunî'nin Şarlken'i bir 'meydan muharebesine' daveti. Hızır Reis'in 18 kaptanıyla birlikte Cezayir'den İstanbul'a hareketi.
1533: Kanunî'nin 'Hayreddin' adını alan Hızır Reis'e kaptanıderyalık vermesi *(solda)*.
1534: Şarlken'in Tunus'u ele geçirmesi.
1537-38: Kaptanıderya Hayreddin Paşa'nın Ege'deki fetihleri, Preveze zaferi.
1541: Şarlken'i Cezayir saldırısında mağlup olarak geri çekilmesi.
1542: Fransa'nın Osmanlı ile ittifakı; İmparatorluk donanmasının 136 parça kadırga ile Batı Akdeniz Seferi.
1546: 'Denizin Reisi' Hayreddin Paşa'nın ölümü.
1551: Turgut Reis'in Malta akını; Trablusgarp'ın fethi; Turgut Reis'in 'Trablusgarp Beylerbeyi' oluşu.
1552: Turgut Reis'in Kaptanıderya Sinan Paşa ile İtalya Seferi.
1555: Kaptanıderya Piyale Paşa ile Turgut Reis'in Akdeniz Seferi.
1558: Piyale Paşa'nın İspanya Seferi; Mayorka Baskını.
1565: Malta Seferi ve Turgut Reis'in ölümü *(sağda; Malta Müzesi'ndeki bir tablodan)*.

merakediyorum@googlegroups.com

Turgut Reis'in türbesini ziyaret...
1950'lerde dönemin Cumhurbaşkanı Celâl Bayar, Dışişleri Bakanı Fatin Rüştü Zorlu ile birlikte, Turgut Reis'in Trablusgarp'taki türbesini ziyaret ederler. Bu ziyaretteki tören kıtası da Deniz Kuvvetleri'mizin bahriyelilerinden oluşur.

için, biraz daha gerilere, 15. Yüzyıl'a, 1400'lere gidelim... 15. Yüzyıl'ın son yıllarında, İspanya Krallığı sadece İberik Yarımadası'ndaki Müslüman devletleri tasfiye etmekle kalmamış; Fas'tan Tunus'a kadar, bütün Akdeniz kıyılarının en önemli liman ve beyliklerini de kontrolü altına almıştı...

Öte yandan, Amerika kıtasını ele geçirmeye uğraşan İspanya, Habsbourg Hanedanı ile bağının etkisi nedeniyle, Orta Avrupa'da da Osmanlı ile mücadele halindeydi. Bir 'dünya egemenliği' kurma peşindeydi.

I. François (altta), Akdeniz'deki Fransız-İspanyol çekişmesi içinde, Osmanlı donanmasının ve Hayreddin Paşa ile Cezayir korsanlarının yardımını alır.

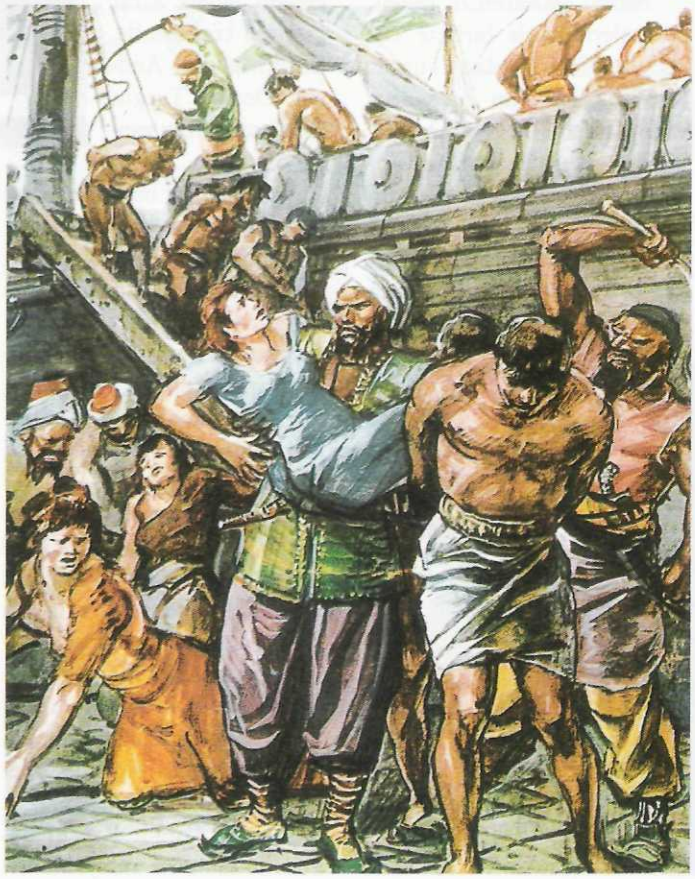
Aynı tarihlerde, Doğu'da, İslâm aleminde ise, Osmanlı devleti bir 'cihan imparatorluğu' haline gelebilmenin son hazırlıklarını yapıyordu.

Bu iki süper gücün çatışma alanı olan Akdeniz'de, 1510'lu yıllarda Barbaros Kardeşler'in ortaya çıkmasıyla, tarihin akışını değiştiren bir oluşum belirdi...

Oruç, Hızır [Kanunî'nin Hayreddin Paşa'sı] ve İlyas, Akdeniz'in bu üç 'Reis'i, yani Batılıların taktığı isimle, Barbaros Kardeşler, Osmanlı şehzadesi Korkut'un emri altında korsanlık yaparlarken, onun ağabeyi Yavuz Sultan Selim ile çatışmasının etkisi altında, Doğu Akdeniz yerine, Batı Akdeniz -Tunus ve Cezayir- sularında talihlerini denediler.

Önce oralarda hüküm süren Müslüman hükümdarlarla işbirliği yaptılar. Daha sonra kendi başlarına 'devlet kurmaya' yöneldiler. Bu davranışlarında, 'Magreb' adı verilen Kuzey Batı Afrika bölgesindeki kimi bölgelerin İspanya Krallığı'na bağımlılığı ön planda geldi.

Kabul etmek gerekir ki, o çağlarda Akdeniz çevresinde, birbirine 'düşman' sayılan dinî toplulukların, şaşırtıcı iş-

İtalyanların gözüyle, Adriyatik kıyılarını yağmalayan Cezayir korsanları (sağda).

birlikleri de vardı!

İspanyollara yardım eden Magreb Müslümanlarına karşılık, İspanya'dan çıkarılan Müslümanlar, Fransız Kalvinistler ve bizzat Fransa Kralı I. François, Osmanlı'dan yana tavır alıyordu.

1516 yılında İspanyol işbirlikçisi Cezayir Şeyhi Selim Eutemi öldürüldüğünde, İspanyol makamlarınca oğullarına gönderilen baş sağlığı mektubunda, ilginç bir ifade vardır:

"Kralımız ve valimiz değerli Kardinal'imize büyük ıstırap veren sadık ve şerefli babanızın ölümü haberi geldi. Donanmamız katilleri cezalandırmak için harekete geçiyor. Babanıza zarar veren Türkleri ve Magrebliler, İstanbul'a gitseler bile, takip edeceğim."

Cezayir Kalesi karşısındaki adada mevcut İspanyol garnizonunun bir subayı olan Juan Negrilli de yine 1516'da şu satırları kaleme alır: "Barbaros'un [Oruç Reis kastediliyor] her geçen gün daha güçlendiğini söyleyebiliriz. (...) Hiçbir tehlike olmadan Cezayir'i [Kale'yi] zaptedebilmek için, en az dokuz ya da on bin askerin gerektiğine işaret etmeliyim."

İşin asıl ilginç tarafı da, İspanyol yanlısı Şeyh Selim Eutemi'nin oğullarını Oruç Reis'in kendi safına almış olduğuna Negrilli'nin dikkati çekmesidir:

"Şeyhin oğullarıyla bir anlaşmaya vardı ve şeyhin büyük oğlu, Barbaros'un [Oruç Reis kastediliyor] arkadaşı olan ermiş bir kişinin kızıyla evlendi. Bunun için buradaki Magreblilerin taraftarımız olmadıklarını düşünerek, hem Türklere hem de Magreblilere karşı savaşa hazır olmalısınız."

Gerçi Oruç Reis, İspanyollara yenilecek ve kafası kesilecektir; ama Oruç Reis'in, İspanyol işbirlikçisi Magrebli-leri ayartmayı başarmasının ürünü, kısa bir süre içinde, bütün Cezayir'in kardeşi Hızır Reis [sonraları, Kanuni'nin Hayreddin Paşa'sı] tarafından, Osmanlı devletine bağlanmasıyla alınacaktır. ■

Cenovalı Doria ailesi

Doria'lar, Cenova'nın en eski ve en ünlü dört ailesinden biridir. Onların adı da, Spinola, Grimaldi ve Fieschi aileleri ile birlikte, kentin köklerine kadar uzanır. Ancak 13. Yüzyıl'dan itibaren, bu aileler arasındaki bitmez tükenmez iktidar kavgaları, Cenova halkını yorar. 1339'daki halk ayaklanmasının ardından alınan bir karar ile, bu aristokrat aileler iktidardan uzaklaştırılır. Cenova Cumhuriyeti'nin başına, 'ömür boyu iktidar' gücüyle, bir Doç seçilir. Fakat Venedik'e karşı yürütülen savaşlarda yeniden ünlenen Doria ailesi, 1528'de Cenova Cumhuriyeti'nde iktidara yeniden hâkim olur. Önemli askerî, dinî ve siyasî fonksiyonlardan hemen hepsini ele geçirir. Ailenin en ünlüsü, Andrea Doria'dır (1468-1560). Askerlik sanatında 19 yaşında öne çıkan, 24'ünde donanmaya giren Andrea Doria *(sağda)*, Akdeniz'de ünlü bir amiral olur. Şarlken ile I. François'nın İtalya üzerindeki hâkimiyet mücadelesinde önce Fransızların sonra da Şarlken'in (V.Karl) yanında yer alır; Şarlken onun sayesinde İtalya yarımadasına hâkim olur. 1535'te Tunus'u da ele geçiren Andrea Doria, 1539'da Hayreddin Paşa karşısında, Preveze yenilgisini yaşar; ama 90 yaşına kadar da donanmasının başındadır. Son yıllarında ise, yeğeni Gianettino Doria'yı kendisine yardımcı seçer; fakat onun kibirli davranışları, Doria ailesine karşı düzenlenen komploları hızlandırır ve sonuçta hem kendisi hem de Andrea Doria, bu iktidar kavgalarının kurbanı olurlar *(üstte; Gianettino Doria'nın öldürülüşü)*.

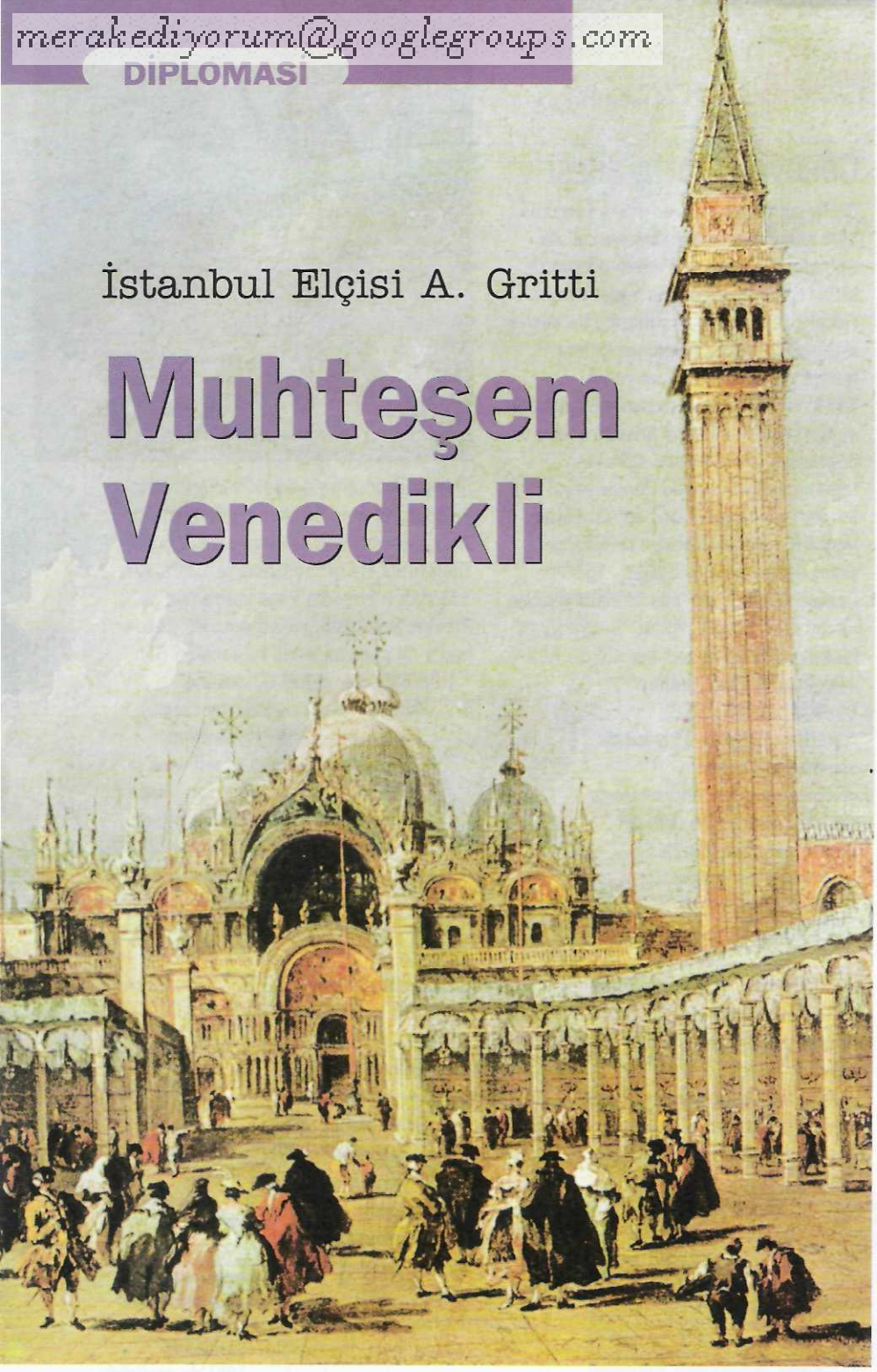

İspanyolların 'Meksika Fatihi' Cortez de, Şarlken'in 1541'de yenilgiyle sonuçlanan Cezayir Kuşatması'na katılmıştı (sol üstte). *Batı kaynaklı* bir gravürde, Şarlken'in 1541'deki Cezayir Kuşatması (solda).

merakediyorum@googlegroups.com

İstanbul Elçisi A. Gritti

Muhteşem Venedikli

Renkli ve sıra dışı yaşantısı, İstanbul'da bıraktığı oğulları, Osmanlı sarayındaki dostları ve Venedik-Osmanlı ilişkilerindeki rolüyle Andrea Gritti, 16. Yüzyıl Osmanlı tarihinde önemli bir isimdir.

EMEL ALTAN EGE

Venedik'in 16. Yüzyıl'daki İstanbul elçileri arasında, Andrea Gritti adı, unutulmaz bir isimdir. Gritti gençlik yıllarında İngiltere, Fransa ve İspanya'da görev yapmış olan dedesi elçi Triadan ile birlikte bu ülkeleri dolaşarak belirli bir diplomasi tecrübesi kazanmıştı.

Eğitimli, soylu ve ticareti iyi bilen kişiler arasından seçilen Venedik elçilerinin entelektüel açıdan en dikkat çekenlerinden biri olan Gritti, İtalyanca dışında Yunanca ve Türkçe dahil, tam 6 dil konuşabiliyordu.

Döneminin en önemli sanat hamilerinden biri olan Gritti, ünlü mimar Sansovino'yu himayesine almış, onunla çok yakın dost olmuş, Tiziano'ya bir portresini yaptırmış ve müzikle yakından ilgilenmiştir.

Uzun boylu, hoş, epey de yakışıklı olan Gritti, Padova Üniversitesi'nde felsefe eğitimi görmüştü...

Aslında, Venedik'in 13. Yüzyıl'dan itibaren İstanbul'a gönderdiği sürekli elçi ve konsolosların neredeyse hemen hepsi, Padova Üniversitesi'nde eğitim almış kişiler arasından seçilirdi.

Bu elçi ve konsoloslar, gittikleri ülkenin dilini, geleneklerini, önemli kişilerini gayet iyi bilirlerdi. Edindikleri bilgileri de, Osmanlı'nın 'Sefaretname' İtalyanların 'Relazione' adı verdikleri raporlar halinde düzenleyip, Venedik Senato-

Francesco Guardi'nin fırçasından, Venedik'te San Marco Meydanı (sol sayfada). Tiziano'nun fırçasından Andrea Gritti (solda): Gritti'nin parmağında, "Venedik'in denizle evliliğini" sembolize eden yüzük görülüyor. Venedik'teki Gritti Sarayı (altta).

su'na törenle sunarlardı.

Bu elçilerin raporlarını Senato'da okumaları, Venedik sosyal yaşantısı içinde çok önem verilen bir olaydı. Bu nedenle, bu rapor okumaların her biri, ihtişamlı törenlere dönüşürdü. Osmanlı döneminde elçiler, İstanbul'da padişaha takdim edilirken de muhteşem törenler yapılırdı. Büyük ihtimalle, Venedik'teki törenler de, İstanbul'daki törenler örnek alınarak ortaya çıkmıştır...

İşte Andrea Gritti de 1497 yılında İstanbul'a geldiğinde, böylesine muhteşem bir törenle karşılandı...

1498'de Osmanlı ile Venedik arasında, Akdeniz'de sorunlar yaşanırken Gritti, Osmanlı'nın genel durumu ile ilgili şifreli mektuplar yazıp Venedik hükümetine bilgi göndermeye başlar. Sadrazam Hersekli Ahmet Paşa ile kurduğu yakın dostluk sayesinde, Saray'da yaşanan gelişmelerden sürekli haberdardır. Ayrıca Gritti, Osmanlı'nın görkemli baş-

merakediyorum@googlegroups.com

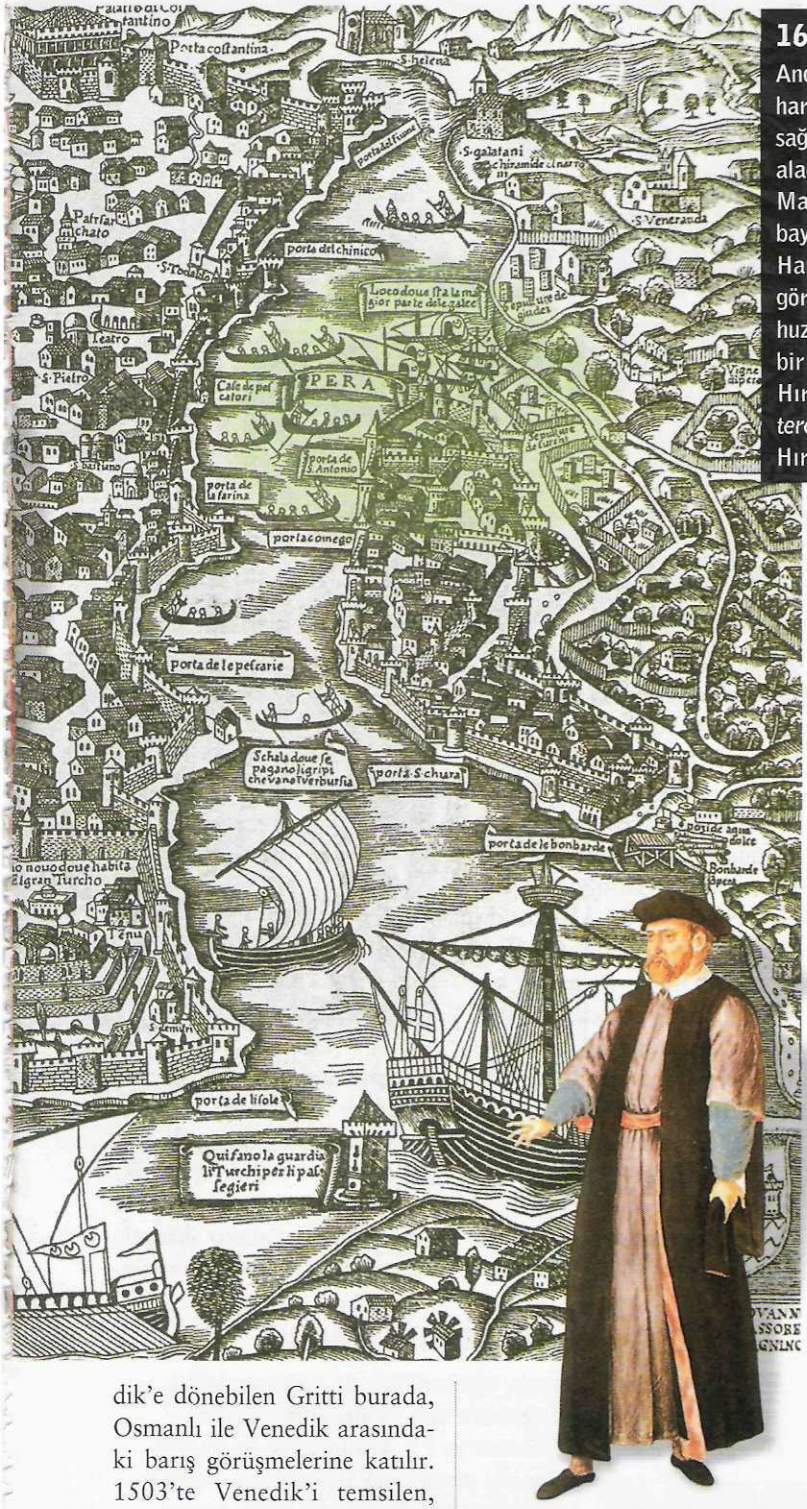
kentinde, çok renkli bir hayat sürer. Venedik Doçu (doge; düka) Andrea Vendramin'in yeğeni olan karısı, yegane meşru çocuğu olan Francesco'yu doğururken ölmüştür...

Kadınlara düşkünlüğü ile tanınan Gritti, İstanbul'da üç ayrı kadından (muhtemelen genç Rum kadınları) Giorgio, Lorenzo ve Alvise adlı üç oğlan çocuğu sahibi olur.

1499'da Osmanlı ile Venedik arasında savaş patlak verdiğinde, Gritti'nin Venedikli komutanlara Osmanlı askerî gücüne ilişkin bilgiler sızdırdığından şüphe edilmeye başlanır. 1499'un yaz aylarında, Gritti'nin şifreli mektuplarını taşıyan bir adamı yakalanır ve idam edilir.

Bu olayın ardından, 16 Venedikli tüccar ile birlikte, 1500 yılının Nisan ayından Gritti de hapse atılır. Ama Saray'daki dostları sayesinde, 1501'de kefaletle serbest bırakılır.

1502'nin Mart ayında bir tekneyle ve yaklaşık iki aylık bir yolculuktan sonra Vene-

16. Yüzyıl İstanbul'u

Andrea Vavassore'nin 1550 tarihli bir harita-gravüründe İstanbul: Haritanın sağ üst köşesinde, 'Beyoğlu' adını alacak olan Pera ve sol alt köşesinde Marmara'ya açılan, 'Kanatlı Aslan' bayraklı bir Venedik ticaret gemisi... Haritanın ortasında, iki saray görevlisi tarafından padişahın huzuruna çıkartılmaya hazırlanan bir Venedik elçisi; sol üstte, evli bir Hıristiyan kadın; sol altta; bir elçilik *tercümanı; sağ altta, Galatalı bir* Hıristiyan tüccar.

dik'e dönebilen Gritti burada, Osmanlı ile Venedik arasındaki barış görüşmelerine katılır. 1503'te Venedik'i temsilen, resmî elçi sıfatıyla yeniden İstanbul'a gelen Gritti, Osmanlı ile barış antlaşmasını imzalar...

İşte Gritti, ünlü sefaretnamesini de bu görevinden Venedik'e dönerken hazırlamış ve senatoya sunmuştur. Bu sefaretnamede, Sadrazam Hersekli Ahmet Paşa ile olduğu kadar, Sultan II. Bayezid ile de yakınlıklarından söz eder...

Gritti, İstanbul'daki elçilik görevinden Venedik'e dönünce, 1509'da San Marco Prokuratörü (Haznedar) seçilir. Aynı yıl, Venedik kuvvetlerine komuta ederek, birliklerini Padova'dan harekete geçirir ve 1512'de Brescia'yı Fransızlardan geri almayı başarır. Artık Gritti, güçlü bir general olduğunu da kanıtlamıştır.

20 Mayıs 1523'te 'Venedik Doçu' seçilen Gritti'nin gayrımeşru oğulları da İstanbul'dan Venedik'e gelirler. Ancak bunlardan Giorgio, Venedik'te mutlu olamayacağını anlayıp, malını mülkünü satarak bir daha geri dönmemek üzere Venedik'ten ayrılıp İstanbul'a yerleşir. Gritti'nin oğullarından Lorenzo'dan ise kayıtlarda hiç söz edilmez; üçüncü oğlu Alvise'nin ise, Venedik'te ve Padova Üniversitesi'nde eğitim gördükten sonra, Giorgio gibi İstanbul'a yerleşmeyi tercih ettiği bilinir.

Catena'nın fırçasından Andrea Gritti portresi (üstte).

'BEYOĞLU'NUN ADI...

İşte, 'Pera'ya 'Beyoğlu' adı verilmesine yol açan şahsiyetin Andrea Gritti'nin bu üçüncü oğlu yani Alvise olduğu düşünülür: Elçiliğin bu semte taşınmasının ardından, İstanbul'da yaşayan Venedik asil-

merakediyorum@googlegroups.com

Venedik elçisi: 'Balyos'

Osmanlı, İstanbul'a gelen Venedik elçilerini 'Balyos' diye adlandırır. Bu sözcük, İtalyanca 'elçi' anlamına gelen 'bailo'dan türetilmiştir.

İstanbul'da yaşayan yurttaşlarının can ve mal güvenliğiyle de ilgilenen Venedik elçilerinin *(solda)*, başkentte iki ikametgâhı olmuştur. İlki, Haliç kıyılarındaki Fener semtinde bulunan bir ahşap konaktı. Buradan Bahçekapı'ya kadar uzanan bölgede büyük bir Venedik kolonisi yaşardı... Elçilik konağının bulunduğu mahalle, 15. Yüzyıl kayıtlarında, 'Aslanlı Ev Mahallesi' olarak yer alır. Nedeni, Venedik bayrağında bulunan San Marco'nun kanatlı aslan figürüdür. Venedik elçisinin ikametine ayrılmış bu ahşap yapının, büyük bir yangının ardından yok olduğu varsayılır. 16. Yüzyıl'da, Beyoğlu'da yeni bir saray inşa edilir ve Venedik Elçiliği bu taş binaya taşınır.

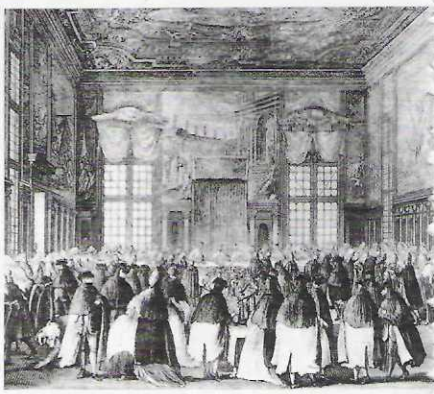
Piazzetta'dan Dükalık Sarayı'nın görüntüsü: Solda, üst balkondaki kabartmalarda, 'Kanatlı Venedik Aslanı' ve Andrea Gritti'nin figürü yer alıyor (en üstte). Canaletto'nun çizgileriyle 'Doç Yabancı Büyükelçilerle Ziyafette' gravürü (sağ üstte).

zadeleri de hızla bölgeye yerleşmeye başlayıp, buraya kendi kültürlerinin damgasını vurmuşlardır. Bir kaynakta, "Beyoğlu o günlerde İtalyan Rönesansı'nın Doğu Akdeniz şubesi gibiydi" denir.

Gritti gibi dikkat çekici bir yaşam süren Venedik soylusunun oğlu için, gayrımeşru da olsa, 'Beyoğlu' denmiş olması, şaşırtıcı gözükmez...

Alvise'nin Beyoğlu sokaklarından her geçişinde, arkasından 'Beyoğlu geliyor' ya da 'Beyoğlu geçiyor' diye konuşulmuş olması da yadırganacak bir durum değildir.

Alvise, sadece babasının ismiyle ünlenmiş bir kişilik değildir. O da babası gibi, İstanbul'da Saray ile yakından ilgilidir ve Sadrazam İbrahim Paşa ile sıkı bir dostluk kurmuştur. Alvise, İtalya'da almış olduğu eğitimin ve İbrahim Paşa'nın yardımıyla, Kanunî Sultan Süleyman'a 'Mücevhercibaşı' olur.

Bu sayede büyük bir servete de kavuşan Alvise'nin konumu, Venedik Doçu seçilmiş olan Andrea Gritti'yi çok zor bir duruma sokar. Akdeniz'de Osmanlı ile Venedik Cumhuriyeti arasında kıyasıya bir mücadelenin yaşandığı bir dönemde, gayrimeşru da olsa, Venedik Doçu'nun bir oğlunun Osmanlı sarayında çok önemli bir görevde bulunması, Venedikliler arasında huzursuzluk yaratmıştır.

Bu huzursuzluk, Venedik kamuoyunda, Gritti'nin doçluk görevine son verilmesi yolunda bir eğilime yol açar.

Sıkça rastlanmasa da, bu daha önce de yaşanmış bir durumdur. 17 Nisan 1355'te Doç Marino Faliero ihanetle suçlanarak sadece sekiz ay ön-

'Doç' seçilmenin yolu: İstanbul

1503-1641 yılları arasında, elçi trafiğinin en yoğun yaşandığı dönemde, Venedik'ten İstanbul'a tam 39 elçi gitmiştir. Aynı dönemde, Vatikan'a 27, Fransa'ya 23, Avusturya ve İspanya'ya 18'er elçi gönderildiği düşünülürse, Venedik-İstanbul arasındaki ilişkinin önemi ortaya çıkar. İstanbul'da görev yapmak, Venedik elçileri için ,dönüşlerinde, daha üst kademede bir görev fırsatı demekti. İstanbul elçilerinin, görev bitiminde Venedik'te doç seçilmeleri de bir gelenek olmuştu *(solda; San Marco Meydanı'nda doçun geçit töreni)*.

ce, büyük törenlerle doçluk tacını giydiği Dükalık Sarayı'nın merdivenlerinde başı kesilmek suretiyle idam edilmiştir. 15 Nisan 1423'te Venedik Doçu seçilen Francesco Foscari de müsrifliği yüzünden huzursuzluk yaratmış, bir rüşvet skandalı nedeniyle yargılanıp Girit'e sürgün edilen oğlunun Osmanlı padişahı Fatih Sultan Mehmet'ten yardım istemesiyle de kendisinden tacı geri alınmıştır. Foscari, 23 Ekim 1457'de sarayı terk edip gitmek zorunda bırakılmıştır.

Andrea Gritti de Venedik'te bu tür sıkıntılar yaşarken, Alvise 1528'de Osmanlı ordusuyla beraber Macaristan Seferi'ne çıkar; Viyana Kuşatması'na katılır. Andrea Gritti de artık, "Türk'ün yaltakçısı" olarak anılır.

Üç bin kişilik ordunun başındaki saray erkanından biri olan Alvise, 1534'de isyancılar tarafından başı kesilerek öldürüldüğünde, konumunun yarattığı tüm sıkıntılara rağmen bu ölüm Andrea Gritti'yi, 1506'da ölen meşru oğlu Francesco'yu yitirmiş olmaktan çok daha fazla sarsar.

GRİTTİ NASIL ÖLDÜ?..

Ancak Gritti, sürekli dedikodulara yol açan görkemli bir hayat sürmekten asla vazgeçmez. Değişik kadınlarla ilişkiye girip, yeniden çocuk sahibi olmaya devam eder. Safahat, yemek ve içki düşkünlüğü, sonunda onun hayatına mal olur:

Her Noel kutlamasında yılan balığı kızartması yemek, Venedik'te bir gelenektir. Ama, 28 Aralık 1538 gecesi, ailesine ait Palazzo Gritti'de aşırı miktarda yılan balığı kızartması yiyen 84 yaşındaki doç Andrea Gritti, işte bu yüzden ölür!

Ölümünden sonra, Gritti'nin bir heykeli, Osmanlı ile ilişkilerde oynadığı önemli rol nedeniyle, Piazetta'ya bakan dış süslemeleri Gritti'nin doç olduğu dönemde, 1536'da yapılmış olan Dükalık Sarayı'nın cephe balkonunun üzerine yerleştirilir. ■

Kronoloji

1499: II. Bayezid *(sağda)* döneminde, Osmanlı'nın Venedik Cumhuriyeti'ne karşı savaş kararı alması... Mora karasularında, Kaptan-ı Derya Küçük Davud Paşa komutasındaki Osmanlı donanması ile Antonio Grimani kumandasındaki Venedik donanması arasında deniz savaşı; Burak Reis'in öldürülmesi. İnebahtı'nın Venediklilerin eline geçmesi.

1500: Mora'da Modan, Koron ve Navarin'in Venediklilerin eline geçmesi.

1501: Osmanlı'ya karşı, Venedik, Papalık ve Macar ittifakı. Arnavutluk sahillerindeki Draç'ın Venedikliler tarafından ele geçirilmesi.

1502: Osmanlı'nın Venedik Cumhuriyeti ile barış imzalaması ve savaş sırasında Venedik'in ele geçirdiği toprakları geri vermesi.

1512: Yavuz Sultan Selim *(solda)* döneminde, Hersekli Ahmed Paşa'nın sadareti. Ragusa Cumhuriyeti ile tabiyet, Venedik Cumhuriyeti ve Toscana Dukalığı ile barış ve ticaret antlaşmalarının yenilenmesi.

1521: Kanunî *(sağda)* döneminde, Venedik ile ticaret antlaşmasının yenilenmesi.

1522-23: Rodos'un alınması.

1538: 25 Eylül günü, Barbaros Hayreddin Paşa'nın Preveze zaferini kazanması.

1540: Venedik ile barış ...

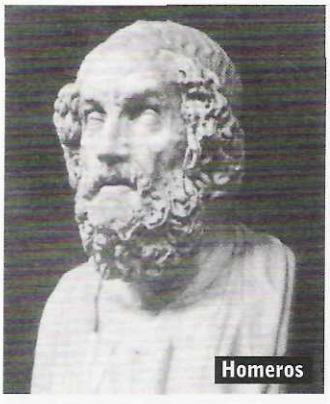
Kanunî döneminden bir minyatür detayında, 'Kanatlı Venedik Aslanı' bayrağı (solda).

merakediyorum@googlegroups.com

Homeros'un efsanevî kahramanlarıyla... Troya Savaşı

İlyada ile, Batı'nın ilk yazılı sanat eserini oluşturan ve 2 bin 700 yıldır pek çok ozana, ressama, müzisyene ve sinemacıya ilham kaynağı olan Homeros ve kahramanları... Yoksa, hepsi birer hayal ürünü mü?..

Homeros

MİNE HAKSAL

Çanakkale'nin yaklaşık 30 kilometre güneyinde, Boğazın Ege'ye açıldığı noktadan 6 km kadar içerdeki Hisarlık tepesinde yer alan Troya kentinin mazisi, 5 bin yıl öncesine dayanır. Homeros'un 'Troia'sı, zengin bir Anadolu kentidir. Başında şanlı kral Priamos bulunur. Kralın en küçük oğlu Paris, çobanlık yaptığı İda dağında Zeus tarafından üç tanrıçadan (Hera, Athena ve Afrodit) hangisinin en güzel olduğunu belirlemekle görevlendirilir. Paris, aşk tanrıçası Afrodit'i seçer; Afrodit de ona armağan olarak güzeller güzeli Spartalı Helena'nın aşkını sunar. Ama Helena, Sparta Kralı Menela-

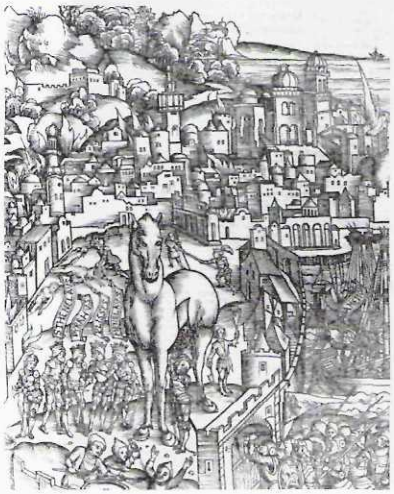

İlyada'nın kahramanları: Agamemnon, Akhilleus, Nestor, Odysseus, Diomedes, Paris ve Menelaos (sağda).

gerçekten oldu mu?

os'un karısıdır. Paris ne yapar eder, Helena'yı kaçırıp Troya'ya getirir. Bunun üzerine Menelaos'un kardeşi Agamemnon önderliğinde tüm Akha orduları birleşip Sparta kralının ayaklar altına alınan onurunu kurtarmak üzere Troya'ya karşı saldırıya geçer... Troya'nın ekonomik ve stratejik bakımdan güçlü bir kent olmasının da bunda etkisi vardır.

Troya önünde dokuz yıl kalınır. İlyada destanı, Troya Savaşı'nın dokuzuncu yılının sonunda, sadece 51 günlük bir süreyi kapsar: Efsanevî kahraman Akhilleus'un orduların komutanı Agamemnon'a karşı öfkesi ve savaştan çekilmesiyle başlar; Akhilleus'un savaşa dönmesi, Hektor'u öldürüp Troya kenti etrafında sürükledikten sonra ölüsünü babası Priamos'a geri vermesiyle biter...

Homeros'tan sonra Euripides (M.Ö. 480-405) ve Aiskhylos (M.Ö. 525-456) gibi

Savaş hilesi tahta at!

Odysseus, savaşla alamadıkları Troya'yı ele geçirmek için bir kurnazlık akıl eder; en seçkin savaşçıların içine gizleneceği devasa bir tahta atla kentin içine gireceklerdir. Aslında, efsanede gerçeklik payı da vardır: Akhalar iyi eğitilmiş, iyi yönetilen atlı birlikleri ve rakiplerininkinden üstün savaş arabaları sayesinde, Anadolu'yu işgal etmeyi başarmışlardır. Yine de 'tahta at', Biagio di Antonio'nun 15.Yüzyıl'da yaptığı tabloda da görüldüğü gibi *(üstte)*, Ortaçağ'a dek hayalleri süsleyen bir simgedir.

1529 Lyon *kaynaklı bir* çizimde 'tahta at' ve Troya Savaşı (solda).

merakediyorum@googlegroups.com

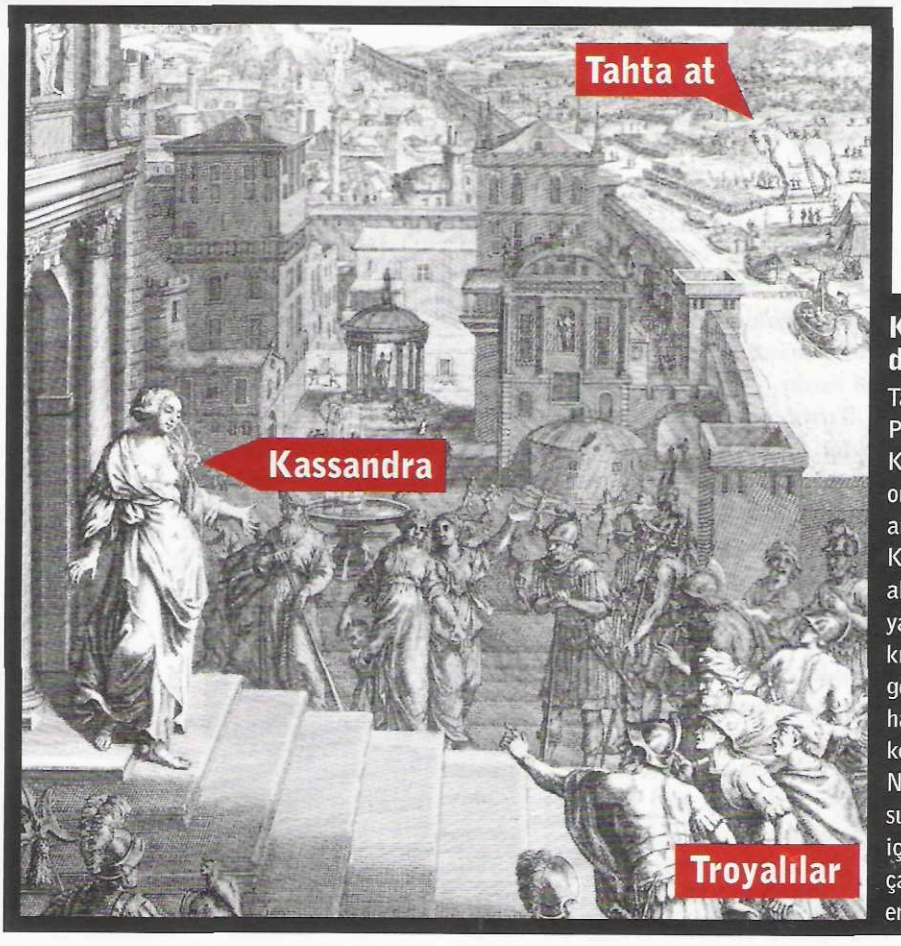
Giovanni Domenico Tiepolo'nun 1773 tarihli 'Troya Atı' adlı tablosu (sağda). Troyalılara ait iki bıçak [M.Ö. 1700-1200] (altta).

tragedya yazarları da eserlerinde, Troya Savaşı'na Batı'nın kuruluş efsanelerinden biri olarak yer verirler. Ancak, ozanların anlattıklarıyla gerçek yaşam ne kadar örtüşmektedir? Homeros'un yaşayıp yaşamadığı dahi sorgulanır; nerelidir, ne zaman doğmuştur? Odysseia destanı başka birine ait olabilir mi? Homeros'u sahiplenme konusunda yedi şehir yarışır...

Öyle ya da böyle, Homeros bir tarih yazarı değil, bir ozandır ve onun anlatısıyla Troya Savaşı, hayalî de olsa, Antik Çağ'ın en güzel efsanelerinden biri olarak varlığını korur. Troya efsanesi, savaş öncesi ve sonrası olaylarla birlikte, parçalar halinde pek çok destana konu olmuş, ancak bunların bir tek adları kalmıştır geriye. Örneğin, İlyada'nın başlangıcına kadar olan dönemi konu alan, Kıbrıslı Stasinos'un Kypria'sı; Miletoslu Arktinos'un anlattığı Aithopis (Etiopya destanı) ve İliupersis (Troia'nın Yıkılması); Midillili Leskhes'in günümüze ancak bir bölümü ulaşabilmiş Küçük İlyada'sı; savaş sonrasında Akhaların yurtlarına geri dönüşünü anlatan Troizenli Agias'ın Nostoi'si; Odysseia'nın devamı olan ve Odysseus'un memleketine dönüşünden ölümüne dek geçen süreyi kapsayan Telegonia...

Homeros'un ilk yazılı transkripsiyonu M.Ö. 6. Yüzyıl'dan kalmadır; bunların metin halinde kağıda dökülmesinde Atina Valisi Peisistratos'un önemli payı vardır. Daha sonra, M.Ö. 1.Yüzyıl'da Vergilius ve eseri 'Aeneas' ile

Kassandra, Troya'nın düşeceğini bilir ama...

Tanrı Apollon, Troya kralı Priamos'un güzel kızı Kassandra'ya aşık olur; kendini ona verirse 'bilicilik yetisi' armağan edeceğini söyler. Kassandra kabul eder, ama yetiyi aldıktan sonra kendini vermeye yanaşmaz. Öfkelenen Apollon genç kızı lanetler: Kassandra geleceği görebilecek, gördüğünü haykıracak, ama kimseyi kendisine inandıramayacaktır. Nitekim, Akhaların tahta atı surların önüne dikildiğinde atın içeriye alınmasını önlemeye çalışır, ama Troya'nın düşmesine engel olamaz...

Wilhelm Dörpfeld

birlikte Homeros destanı tarihî *bir gerçeklik kazanır* ve Kral Priamos'un masalsı kentini bulmak amacıyla girişilen tüm arkeolojik çalışmalara temel teşkil eder...

Alman asıllı amatör bir arkeolog, ama aynı zamanda zengin bir tüccar olan Heinrich Schliemann, 1868 Ağustos'unda 'elinde İlyada ile' Hisarlık tepesine geldiğinde, burada Frank Calvert'le karşılaşır. 19. Yüzyıl başlarından itibaren Troya'da yaşayan bir İngiliz tüccar ailesinin ferdi olan bu Eskiçağ araştırmacısı, Hisarlık tepesinin doğu yarısını kazı yapmak üzere satın almıştır; kazı yapma izni de vardır ama parasızdır. Beraber işe koyulurlar.

11 Ekim 1871'de Troya'da ilk resmî kazı kampanyası başlar. Schliemann, bölgenin genel tarihiyle değil de yalnızca 'İlyada'da betimlenen kentle ilgilendiğinden, yaptığı kazılarda büyük *miktarda toprak kütlelerini* yerinden oynatmış, tepede derin yarıklar açarak telafisi mümkün olmayan zararlara yol açmıştır. Bu arada, 'Priamos'un Hazinesi' adını vereceği altın hazine buluntusuyla, Troia'daki kazılar bütün dünyada sansasyon yaratır. Bilim camiası Schliemann'ın yağmacılığından ürker.

Schliemann

TROYA HAZİNESİ'NİN SERÜVENİ

Schliemann, 31 Mayıs 1873'te bulduğu Troya Hazinesi'ni 6 Haziran'da Atina'ya kaçırır. 6 Nisan 1874'te, dönemin Osmanlı hükümeti, Schliemann'a karşı Atina'da bir dava açar; hazineyi ister. Dava, Osmanlı hükümetinin aleyhinde sonuçlanır. İstanbul, bir üst mahkemede, Kraliyet Mahkemesi'nde karara itiraz eder. Bu üst mahkeme, hazinenin geri verilmesini kararlaştırır. Ancak Yunan güvenlik güçleri Schliemann'ın evine gittiklerinde, hazine bulunamaz; evine ve eşyasına haciz konulur.

Sophia Schliemann

Daha sonra Schliemann, hazineyi Rus Çarı'na satmak ister. Schliemann ile yakınlığı bulunmasına rağmen Çar, 'çalıntı eser almayacağını' söyler. British Museum da hazineyi sergilemekten kaçınır. 1877'de hazine bir başka müzede, daha sonra da, 1882'de Berlin'de sergilenir. Schliemann da 'bütünlüğünün korunması' ve 'sergilenmesi' koşuluyla hazineyi "Alman halkına" bağışlar...

II. Dünya Savaşı koşullarında Alman yetkililer, hazineyi Berlin Hayvanat Bahçesi'nin altındaki bir sığınak- ▶

Heinrich ve Sophia Schliemann, 1882'de Berlin'de düzenlenen Troya sergisinin açılışı için son düzeltmeleri yapıyorlar (solda).

Troya bir Doğu uygarlığı mı?

Troya kazılarına 16 yıldır başkanlık eden ve 12 Aralık 2003'te Bakanlar Kurulu kararıyla Türk vatandaşlığına kabul edilip 'Osman' adını alan Prof. Manfred Korfmann *(altta)*, kentin önceki yıllarda bulunan mührünün *(solda)* Yunanca değil 'Luvi' dilinde olduğuna, Luvi dilinin de Hititçenin Batı Anadolu'da konuşulan versiyonu olduğuna işaret ediyor. Aslında son yıllarda yapılan çalışmalar, Troya'nın Yunan uygarlığının Anadolu'daki bir uzantısı olmayıp kendi başına önemli bir uygarlık merkezi olduğu, Batı'dan çok Doğu'yla, Hitit uygarlığıyla kültürel alışveriş içinde bulunduğu yönündeki tezlerin güçlenmesine yol açıyor. Hitit arşivlerinde adı geçen 'Wilusa' ülkesinin ve yalnızca ilk dizesi *bilinen Luvi dilindeki* 'Wilusiada'nın (Wilusa destanı) Homeros üzerinde bir etkisi olmuş mudur acaba?..

merakediyorum@googlegroups.com

Troya'nın 9 farklı yaşamı

Lloyd K. Townsend'in yaptığı restitüsyona göre, Troya kenti bize 5 bin yıllık bir tarih anlatır. Kentin meskûn olduğu üç bin beş yüz yıl boyunca, Troya'nın sakinleri her yeniden inşa sırasında, mevcut taşları ve eski duvar kalıntılarını kullanırlar.

Troya 7: M.Ö. 1250-1000
Bir yangın sonucu yok olan bu kent, Homeros'un kenti sanılıyordu. Fakat son bulgular, bu varsayımı geçersiz kıldı.

Troya 6: M.Ö. 1700-1200
Bu kentin, Homeros'un 'Troya Savaşı' anlatımlarına ilham veren kent olması gerekiyor. Homeros'un anlatımlarındaki gibi, yangın izlerine rastlanır. Fakat kent bir deprem sonucu yıkılmış gibidir.

Troya 3, 4 ve 5: M.Ö. 2200-1700
Bronz Çağı'nın bu orta döneminde, kentin ev ve sarayları küçülür; surlar da eski büyüklüğünü yitirir.

Troya 2: M.Ö. 2500-2300
Arkeolog Schliemann'ın Homeros'un dile getirdiği 'Troya Hazinesi'ni bulacağını düşündüğü sur duvarları, bir yangınla yıkılıp gitmiştir.

Troya 6: M.Ö. 1700-1200
Etkileyici bir saray ve beş metre yüksekliğindeki surlarıyla özenli bir mimariyi yansıtan kentte, 1993 yılının son bulgularına göre, 400 metre güneyde yer alan bir başka sur duvarının varlığı, Troya 6'nın bilinenden beş kat daha büyük olduğunu ortaya koyacaktır.

Troya 1: M.Ö. 3000-2500
Burada, Anadolu'daki Bronz Çağı başlarının ilk yerleşim alanlarından biri karşımıza çıkar. 90 metre çapındaki sur duvarları, tek bir kaya üzerine oturur.

Bugünün Troya'sı: Kendilerini "Troyalıların çocukları" sayan kimi Haçlı kuvvetlerinin kentten geçişlerine şahit olan Troya, bugün 7 km civarında geri çekilmiştir ve denizden 40 metre yüksekliktedir.

Troya 9: M.Ö. 85-M. S. 6. Yüzyıl

Tapınağı, Forum'u, hamamı ve yeni kanalizasyon sistemi ile, tam bir Roma kenti... Arkeolojik bulgulara göre, yalnızca yöneticiler Latince, halk ise Yunanca konuşuyordu. 'Novum Ilium' diye adlandırılan kentin nasıl ve neden ortadan kalktığı ise bilinmiyor...

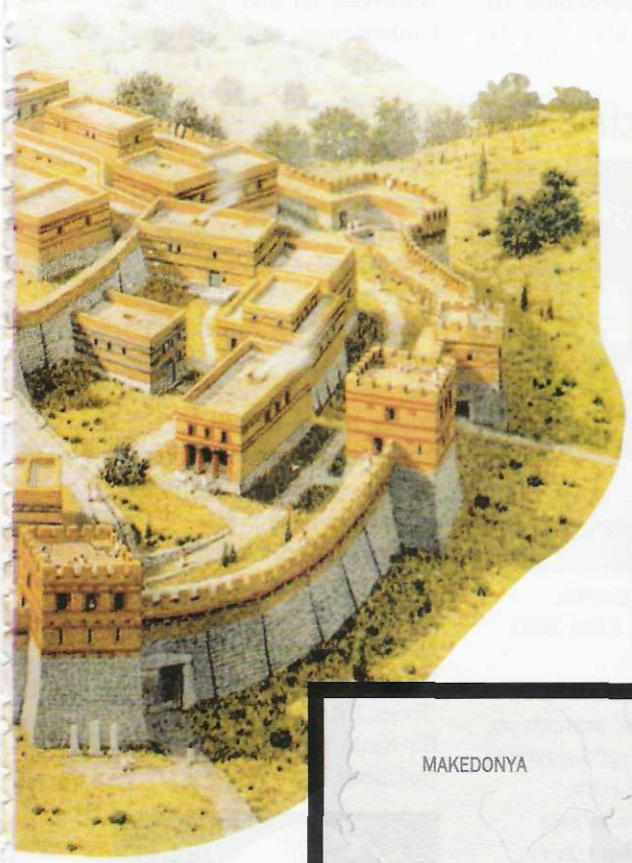
Troya 8: M.Ö. 700-85

Kent üç yüzyıl boyunca gerçekten terk mi edilmişti?.. Henüz arkeologlar bunun kesin bir yanıtını bulamadılar. Ama bilinen şu ki, Troya 8 eski harabelerin üzerinde yeniden inşa edildiğinde, yeni sakinleri Yunanlılardı. Homeros'un da İlyada (İliada) Destanı'nı bu dönemde yazdığı düşünülür. Ondan önce, başka şairler de Troya Savaşı'nı anlatmışlardı.

'Troya' sözcüğü üzerine

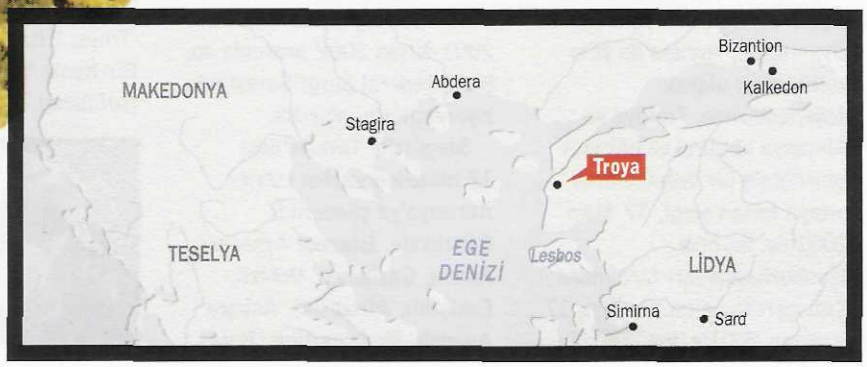
'Troya' adı, Yunanca'da 'Troia' olarak yazılır; bu söyleyiş Türkçe'ye 'Troya' olarak geçmiştir. Ancak kentin adının Fransızca'da 'Troie' şeklindeki yazılımının [okunuşu Truva] etkisiyle 'Truva' olarak da söylenip yazılır. Nitekim Azra Erhat *(sağda),* bu konuya ilişkin olarak şunları dile getirir: "Tarih kitaplarımızda adı 'Trova' şeklinde geçen bu şehir bizde birçok değişik şekillerde yazılmaktadır: Biz bu röportajımızda (Mavi Anadolu, İstanbul Matbaası, 1960), şehrin Homeros destanlarındaki adını aynen almayı ve bunu Millî Eğitim Bakanlığı Klasikler tercümelerinde kullanılan yazılış ile 'TROYA' şeklinde vermeyi daha uygun gördük."

Troya'nın güneybatıdan hava fotoğrafı (solda).

merakediyorum@googlegroups.com

Özgen Acar

'Troya Hazinesi'nden bir bölüm (sağda). **Troya II'de bulunan altın saç halkası** (sağ altta).

ta saklarlar. Mayıs 1945'te, Kızılordu'nun Berlin'i işgali sırasında hazine bulunur; 'savaş ganimeti' olarak gizlice Moskova'ya taşınır ve Puşkin Müzesi'ne teslim edilir.

Bu tarihten tam 50 yıl sonra, Schliemann Hazinesi'nin bir bölümü, 16 Nisan 1996'da Moskova'daki Puşkin Müzesi'nde sergilenir. Tam 260 parçalık bu sergi, Türkiye, Almanya ve Rusya arasındaki 'Troya Hazinesi tartışması'nı yeniden alevlendirir. Bugünlere de taşınan bir hukuk Savaşı süreci, daha doğrusu, konunun uzmanı gazeteci Özgen Acar'ın deyimiyle, "bir siyasal çekişme süreci" tam bir belirsizlik ortamında, sürüp gider...

Bu arada 1993'te, Tansu Çiller'in başbakanlığı döneminde, Özgen Acar'ın uyarılarıyla Çiller'in Rus meslektaşı Viktor Çernomirdin ile yaptığı görüşmeler sonrasında imzalanan protokolün 10. maddesinde yer alan, ama daha sonra Rusya'nın kabulden vazgeçtiği şu satırları da hatırlamak gerekir:

"Troya Hazineleri'nin hukuksal, bilimsel ve diğer tüm yönlerinin iki ülke kültür bakanlıklarının yapacağı karşı-

Son yıllarda iki sergiyle görücüye çıkan Troya

Son yıllarda açılan en önemli Troya sergilerinden biri 'Troia-Düşler ve Gerçek' adını taşıyordu. 900 bini aşkın ziyaretçiyle, Avrupa'da yılın kültür olayı olarak değerlendirilen, Türkiye ve Almanya kültürel ve bilimsel işbirliğinin bir ürünü olarak ortaya konan sergi, 17 Mart 2001'de, iki ülke Cumhurbaşkanları tarafından Stuttgart'ta açıldı. Sergiyi, 17 Haziran 2001'e dek, 240 bin kişi ziyaret etti. Eserler, 14 Temmuz - 14 Ekim 2001 tarihleri arasında, Braunschweig'ta da, 15 Kasım 2001-Nisan 2002 arasında da, Bonn Federal Sergi Sarayı'nda ziyaretçilerini ağırladı.

Sergi için, Türkiye'deki 12 müzeden seçilen eserler Almanya'ya gönderildi. Çanakkale, İstanbul Arkeoloji, Adana, Gaziantep, Denizli, Eskişehir, Afrodisias, Ankara Anadolu Medeniyetleri, Bursa, Topkapı Sarayı, Antalya ve Samsun Müzeleri'ne ait toplam 550 eserin yer aldığı sergide, Troya kazısının logosu olmuş bronz mühür ile Tanrıça heykelciği ilk kez yurt dışında sergilendi. Sergide, Türkiye'nin yanı sıra Belçika, Bulgaristan, Fransa, İngiltere, Gürcistan, İtalya, Yugoslavya, Avusturya, İsviçre, İspanya ve Almanya'dan da eserler bulunuyordu.

Troya'yı gündeme taşıyan bir başka önemli sergide, 3 Ekim 2002-5 Ocak 2003 tarihleri arasında, Yapı Kredi Vedat Nedim Tör Müzesi'nde açılan 'Troya: Efsane ile Gerçek Arası Bir Kente Yolculuk' oldu *(sol üstte)*.

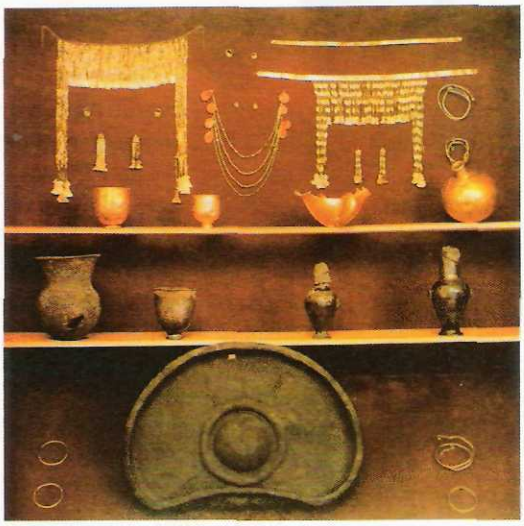
lıklı temaslarla ele alınması üzerinde mutabakata varılmıştır."

DÖRPFELD'İN TESPİTİ

Troya hazinlerinin öyküsünü bir tarafa bırakıp arkeoloji dünyasındaki serüvenine dönecek olursak; Schliemann'dan sonra arkeolog Wilhelm Dörpfeld'i görürüz Hisarlık tepesinde... Dörpfeld burada yürüttüğü çalışmaların ardından, bugün de geçerliliğini koruyan bir tespitte bulunur; tek bir Troya'dan söz edilemez; dokuz tabakalı bir bölünmedir söz konusu olan ya da üst üste kurulan dokuz farklı kent...

Troya I, Tunç Çağı'na (M.Ö. 3. bin yıl) uzanmakta, Troya IX da M.S. 400'lere, Bizans dönemine denk gelmektedir. Dörpfeld'e göre, Priamos'un kenti Troya VI'dır ve yaklaşık M.Ö. 1500 ile 1000 arasında, Miken'in parlak dönemiyle eşzamanlı olarak varlık göstermiştir. Daha sonra Cincinnati Üniversitesi'nden Amerikalı arkeolog Carl Bergen, 1932-1938 yıllarında sürdürdüğü kazılardan, Troya VI'nın depremle yıkıldığı, büyük bir yangının izlerini taşıyan Troya VII'nin birinci evresinin, Agamemnon'un askerlerinin yağmaladığı Homeros kenti olduğu sonucuna varır...

Türkiye'de ilk kez, farklı müzelerden alınan eserlerle oluşturulan sergi; meraklılara, mitoloji ve arkeolojiyi bir arada sundu. Serginin ilk bölümünde, Homeros'un İlyada'sından seçilen dizeler, Avrupa'nın Troya'da bulmaya çalıştığı kökleri ve tartışılan kazı tarihçesi, birbirinden ilginç belge ve fotoğraflarla verildi *(solda; Troya keramikleri)*. Troya halkının günlük yaşantısında kullandığı bir çok malzeme ve süs eşyası ile Fatih'in emriyle saray kütüphanesi için hazırlanan elyazması İlyada, serginin diğer bölümünde yer aldı *(üstte)*.

Troya'nın üçüncü kuşak arkeologları ise son kazıdan tam elli yıl sonra, yani ancak 1988'de işe koyulabildiler. Tübingen Üniversitesi'nden Prof. Dr. Manfred Korfmann'ın başkanlık ettiği 'Yeni Troya Projesi' kapsamında yürütülen çalışmalar, Troya kentinin bugüne kadar sanıldığından on kat daha büyük olduğunu ortaya koydu. Buluntular, Troyalıların denizci kültürüne sahip usta tüccarlar olduklarını gösteriyor. Troya, kalay sayesinde yüzyıllar boyunca zenginliğine zenginlik katmış. Ama Priamos'un efsanevi kentinin Hisarlık'ın şu ya da bu katmanında yer aldığını gösteren herhangi bir somut kanıt yok. Aynı şekilde, Troya Savaşı'nın fiilen yaşandığını doğrulamak da mümkün değil.

Homeros'a baktığınızda, bazı anlatı ve tasvirlerinin M.Ö. 15 ile 14. Yüzyıl'ı yansıttığını görüyorsunuz. Schliemann ve Dörpfeld'in bulduğu hazine ise yaklaşık M.Ö. 2400'den kalma... Tek bir Troya Savaşı'nı belgeleyen metin ya da buluntuya rastlanmasa da şurası bir gerçek ki,

Pompei duvar resimlerinde Troya Savaşı: Priamos Akhilleus'a oğlu Hektor'un cesedini almak için yalvarıyor (en üstte). Troya hazinesinden bir bölüm (üstte). Joachim Latacz'ın 'Homeros Batının İlk Ozanı' adlı çalışması (solda) ve Birgit Brandau'nun 'Troia Bir Kent ve Mitleri Yeni Keşifler' adlı kitabı (solda), Troya konusunda en çok başvurulan yayınlar arasında yer alıyor.

merakediyorum@googlegroups.com

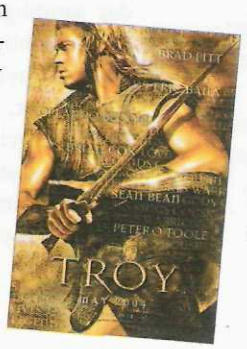
Akhalar Troyalılara karşı

'Troy' geliyor!

Çekileceği duyurulduğu günden bu yana merakla beklenen 'Troy', ilk olarak, 13 Mayıs'ta Cannes Film Festivali'nde görücüye çıkacak. Bir gün sonra da tüm dünyada ve Türkiye'de izleyiciyle buluşacak.

OLKAN ÖZYURT

Bu yıl tarih canlanacak desek, yeri var; çünkü, epik özellikler taşıyan tarihsel filmler, hem dünya hem de Türkiye sinemalarında boy gösterecek. Tarihin canlanması 'Son Samuray'la başlamıştı. Hz. İsa'nın son 12 saatinin anlatıldığı, tüm dünyada olay yaratan 'Tutku: Hz.İsa'nın Çilesi' de geçen ay gösterime girdi. Bu ay da sırada 'Truva' (Troy) var. Bu filmlerin devamı da gelecek; Kasım 2004'te, Büyük İskender'in yaşamını konu alan, Oliver Stone'un yönettiği 'Alexander' seyirciyle buluşacak...

'Tutku: Hz. İsa'nın Çilesi'ni bu listenin dışında tutacak olursak, diğer filmlerin ortak stratejik konumu itibarıyla her zaman güçlü ve zengin olan Troya, asırlar boyu pek çok halkın ele geçirmek için can attığı, yakıp yıktığı, yağmaladığı bir kent olmuştur. Bu türden saldırılar, açgözlü toplulukların işi olup daha ziyade baskın tarzında gerçekleşip kısa sürmüştür.

Troyalıların savaş arabalarının bir benzeri olan minyatür Asur savaş arabası.

Belki de kenti ilk soyup soğana çeviren, Homeros destanındaki Mikenlilerdi. Ama Miken uygarlığı da 13 ile 12. Yüzyıl arasında yok olmuştu. Homeros'un sözünü ettiği Akha silahları, Miken dönemine ait silahlardı; ama ozan aynı zamanda öyle nesnelerden bahsediyordu ki, bunlar çok daha sonraları, ancak M.Ö. 7. Yüzyıl'da üretilmiş olabilirdi...

Şimdi kime başvurmalı; Homeros'a mı? Ama o bir edebiyatçı. Peki ya, Troya Savaşı'nın tarihsel bir gerçeklik olduğunu ileri süren, M.Ö. 5. Yüzyıl'da yaşamış en önemli eski Yunan tarihçilerinden Thukydides? Hangi kaynaklara dayandırıyor bu iddiasını? Anadolu kıyılarının Peloponez'ten gelen Akhalar tarafından istila edildiğine değinen Mısır ve Hitit kayıtlarına mı?

'İnsan yüzlü kapak' [Troya III].

Dönüp dolaşıp aynı noktaya geliniyor. Troya'ya pek çok halkın göz diktiği bir gerçek; ama tek bir savaştan söz edilemeyeceği de bir başka gerçek. Bu durumda, efsane tarihî gerçeğin yerini almış oluyor. Bilim adamlarını pek tatmin etmese de ne mutlu insanoğlunun hayal gücüne... ■

özelliği, epik bir yönünün olması. Tabii epik filmlerin olmazsa olmazları vardır; güçlü bir kahraman ve görkemli savaş sahneleri... Görkemli savaş sahneleri, her daim sinema seyircisinin ilgisini çekmiştir. Hollywood dünyası da seyircinin bu duyarlılığını çok iyi bilir.

'Truva', başlı başına Troya Savaşı'nı konu alan bir film. Şimdilik fragmanını izleyebildiğimiz filmin savaş sahneleriyle adından sıkça söz ettireceğini hemen söyleyebiliriz. Hatta bu sahneler, sinema tarihinin unutulmazları arasına bile girebilir...

Homeros'un ünlü 'İlyada'sından sinemaya uyarlanan filmin yönetmeni Wolfgang Petersen. Brad Bitt, Eric Bana, Orlando Bloom, Diane Kruger, Brian Cox, Sean Bean, Saffron Burrows, Brendan Gleeson, Julie Christie, Peter O'Toole gibi birbirinden ünlü oyuncular, filmde rol alan isimlerden birkaçı. Filmin senaryosu ise Spike Lee'nin '25. Saat' adlı filmiyle hatırladığımız David Benioff'a ait.

Filmin yapımcıları arasında da bulunan Alman yönetmen Wolfgang Petersen, aslında sinema seyircilerinin yakından tanıdığı bir yönetmen. Petersen'in filmografisindeki 'Kusursuz Fırtına', 'Tehdit', 'Ateş Hattında', 'Air Force One', hem sinemalarımızda gösterilmiş hem de televizyonlarımızda defalarca oynamıştı.

'Troy'da büyük savaşçı Akhilleus'u Brad Pitt canlandırıyor (sol sayfada). **Eric Bana [Hector] ve Orlando Bloom [Paris]** (üstte). **Filmde Kraliçe Helena'yı Diane Kruger canlandırıyor** (solda; 'Paris' ile birlikte).

Homeros, 'İlyada' destanında, çeşitli Yunan krallıklarının oluşturduğu Agamemnon yönetimindeki orduyla Troyalıların tutuştuğu savaşın kısa bir bölümünü anlatır. İşte bu efsaneleşip destanlaşan savaş, yüzyıllar sonra beyazperdede tekrar vücuda geliyor. Koca koca ülkelerin savaşa tutuşmasının sebebi ise büyük bir aşk...

Sparta Kralı Menelaos, Troya Prensi Hektor'la uzun yıllar süren düşmanlığına son vermek için bir ziyafet düzenler. Hektor'un yakışıklı kardeşi Paris'le, Menelaos'un güzeller güzeli karısı Kraliçe Helena arasında gelişen ve iki ülkeyi savaşa sürükleyen büyük aşk da burada başlar. Paris, Hek-

merakediyorum@googlegroups.com

'Troy'un savaş sahneleri, sinema tarihinin unutulmazları arasına girecek gibi (sağda ve sağ altta).

tor'un haberi olmadan Helena'yı saraydan kaçırır. Aşıklar soluğu Troya topraklarında alır...

Kral Menelaos, kendisine yapılan bu hakareti doğal olarak kabul etmez. Aile meclisi toplanır; Menelaos'a yapılan bu hakaretin kardeşi Mikene Kralı Agamemnon'a da yapıldığını düşünerek onun Troya'ya gidip Helena'yı geri getirmesine karar kılınır. Troya'yı işgal etmek isteyen Agamemnon da karardan memnun kalır ve Yunanistan'daki tüm orduları bir araya getirir.

Orduların ve büyük savaşçıların bir araya gelmesinde, Kraliçe Helena'nın varlığı da çok etkili olur. Çünkü krallıkların önemli savaşçıları, zamanında Helena ile evlenmek için birbirleriyle kıyasıya bir mücadeleye tutuşmuş ve onunla evlenecek kişinin haklarını koruyacaklarına dair yemin etmiştir. Ölümsüz olduğuna inanılan Akhilleus da bu savaşçılardan biridir. Agamemnon önderliğindeki ordu rotayı Troya'ya çevirir.

Bu arada Troya Kralı Priamos'un önünde iki seçenek vardır: Ya Helena ile oğlu Paris'i yargılanması için Menelaos'a teslim edecek ya da onların peşine düşen Agamemnon liderliğindeki orduyla savaşa girişecektir. Oğlunu feda etmeyi asla düşünmeyen Troya Kralı Priamos, şehri çevreleyen surlara da güvenerek savaş için emir verir. Böylece Hektor yönetimindeki Troya ordusuyla, asıl gücünü Akhilleus'tan alan Agamemnon liderliğindeki Yunan ordusu karşı karşıya gelir; tarihin en kanlı savaşlarından biri başlar...

İlk defa böylesi büyük bir prodüksiyonda dümene geçen yönetmen Wolfgang Petersen, savaşın herkes için bir felaket olduğunu düşünüyor. 'Bu ne

Troy'dan bir sahne [soldan sağa]: Peter O'toole, Orlando Bloom, Diane Kruger ve Eric Bana (solda).

tezat' diye düşünebilirsiniz; sözü burada Petersen'a bırakmakta fayda var: "Filmimiz daha önce gösterilmemiş bir şekilde on binlerce askeri savaşırken gösterse de, hikayemizin odak noktası, Homeros'un yazdığı zafer ve yenilgilerin zamandan bağımsız insanî yönüdür".

İlyada destanında yaşanan insanlık dramının, savaş şiddetinin gölgesinde kaldığını söyleyen Petersen, seyirciyi filmin içine, korkunç savaş deneyimlerine maruz kalmış gerçek insanların yaşamları ve tutkuları aracılığıyla çekmeye çalışacak. Ancak hemen belirtelim; 'Truva', ağırlıklı olarak Akhilleus'un kahramanlığı ve ona direnen Hektor üzerine kurulu...

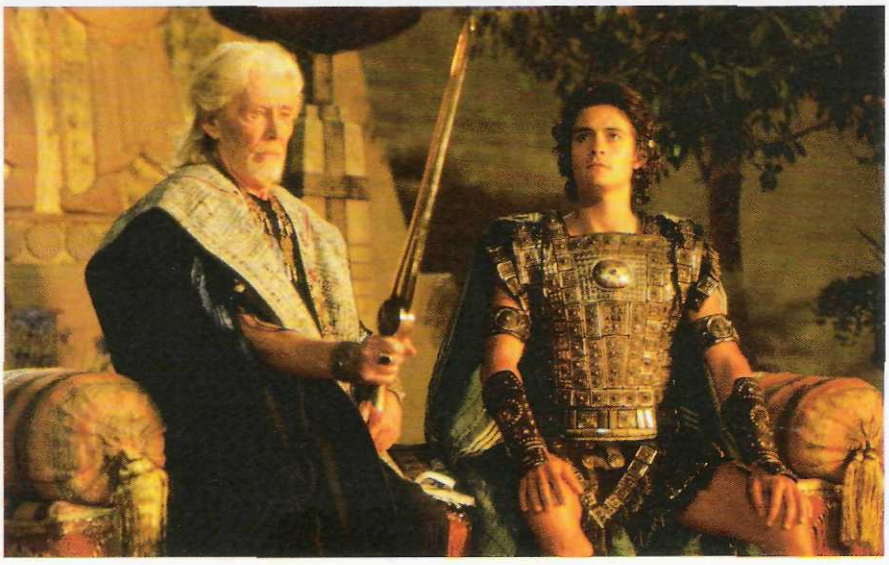
Kısaca oyuncuların rol dağılımına bakacak olursak; filmde büyük savaşçı Akhilleus'u Brad Pitt, Prens Hektor'u yeşil dev Hulk'u canlandıran Eric Bana, Paris'i ise 'Yüzüklerin Efendisi' serisinin Elf'i Orlando Bloom canlandıracak. Kraliçe Helena'ya Diane Kruger, Kral Menelaos'a Brendan Gleeson ve diğer Kral Agamemnon'a ise Brian Cox can verecek.

W. Petersen

Filmin çekimleri Londra, Fas, Malta ve Meksika'da gerçekleştirildi. Fas'taki çekimler sırasında Irak savaşı başlayınca koca koca setler Meksika'ya taşındı. Antik Çağ, Londra'daki Sheppertron Stüdyoları'nda ve Malta'da canlandırıldı. On dönümlük bir alana Troya kenti inşa edildi. 'Truva'nın inşaat sorumlusu Malcolm Roberts'ın söylediğine bakılırsa, film için 'Gladyatör' ve 'Harry Potter'da kullanılan toplam alçı miktarından daha fazla alçı kullanılmış. Meksika'da ise Agamemnon liderliğindeki ordunun Troya kıyılarına çıktığı sahneler çekilmiş. Bu iş için, kilometrelerce uzunluktaki kumsallar kullanılmış. Binlerce askerin çarpıştığı alanı gören bir tepeye ise Apollo Tapınağı inşa edilmiş... ■

'TRUVA' **Orijinal Adı:** Troy
Yönetmen: Wolfgang Petersen
Oyuncular: Brad Pitt, Eric Bana, Orlando Bloom, Diane Kruger, Sean Bean, Brian Cox, Peter O'Toole, Brendan Gleeson, Saffron Burrows, Rose Byrne, Julie Christie, Garrett Hedlund, Vincent Regan, Adoni Maropis
Senaryo: David Benioff
Görüntü Yönetmeni: Roger Pratt
Yapım Yılı: 2004
Gösterim Tarihi: 14 Mayıs

Peter O'toole [Kral Priamos] ve Orlando Bloom [Paris] (altta).

merakediyorum@googlegroups.com

19. Yüzyıl İstanbul'una görsel bir yolculuk

'Dersaadet'in Fotoğrafçıları'

Dünya fotoğraf tarihinin ünlü isimlerini ağırlayan, birçok fotoğrafçı için bir eğitim ve faaliyet merkezi olan İstanbul'dan, 19. Yüzyıl'ın diğer Doğu Akdeniz metropollerindekilerden çok üstün nitelikte, yerli fotoğraf sanatçıları yetişmişti.

DEVRİM ÇAKIR

Osmanlı'nın başkenti İstanbul, fotoğrafın gelişimiyle bağlantılı olarak, 19. Yüzyıl'da, pek çok fotoğraf sanatçısının en önemli uğrak noktalarından biri haline gelmişti. Ama, dünya fotoğraf tarihinin ünlü isimlerini ağırlayan, daha sonra başka ülkelere dağılan birçok ünlü fotoğrafçı için bir eğitim ve faaliyet merkezi olan İstanbul, diğer 19. Yüzyıl Doğu Akdeniz metropollerinden, bir özelliğiyle ayrılıyordu: Bu şehirlerin hiç birinden Viçen Abdullah, Vasilaki Kargopulo, Paskal Sebah düzeyinde yerli sanatçı yetişmemişti... Ayrıca, Osmanlı tebaasından olmayan James Robertson ve E. Edouard de Caranza gibi sanatçıların, İstanbul'da fotoğrafçılığa başlaması ve özellikle Beyoğlu bölgesinde stüdyolar açmaları, bu sanatın ve Osmanlı payitahtının uluslararası önemini daha da arttırmıştı...

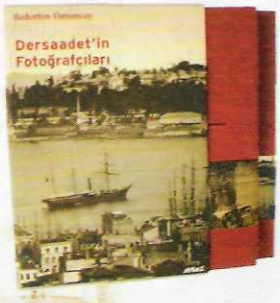
İşte bütün bu özellikler ışığında, İstanbul'un 19.Yüzyıl fotoğraf sanatındaki yerini ortaya koymayı amaçlayan önemli bir eser, meraklılarıyla buluşturuldu: 'Dersaadet'in Fotoğrafçıları'... Bahattin Öztuncay'ın imzasını taşıyan ve Aygaz'ın desteğiyle İngilizce ve Türkçe olarak yayımlanan 'Dersaadet'in Fotoğrafçıları', geçmişi yirmi beş yıla yayılan bir 'araştırma merakı'nın ürünü.

Biz de, Bahattin Öztuncay ile, 'Dersaated'in Fotoğraçıları'nı ve araştırma merakını konuştuk...

FOTOĞRAFLAR: VURAL YAZICIOĞLU

Araştırmacı Bahattin Öztuncay, şu sıralar 'Unutulmayan Portreler' adlı yeni bir çalışma hazırlıyor (solda).

➤ *Koleksiyonculuğa ve araştırmacılığa yönelmeniz nasıl oldu?*

Araştırma merakım, Viyana'daki öğrencilik yıllarımda başladı. Önceleri denizcilik ve balıklarla ilgili kitaplar topluyordum. 1979'da, Viyana'daki bir dükkanda yine böyle kitaplar sorarken, bana İstanbul fotoğraflarından oluşan bir albüm gösterdiler. Bu tarihten sonra, İstanbul'la ilgili dokümanları satın almaya başladım.

➤ *Çalışmalarınızı yayımlama süreci nasıl başladı?*

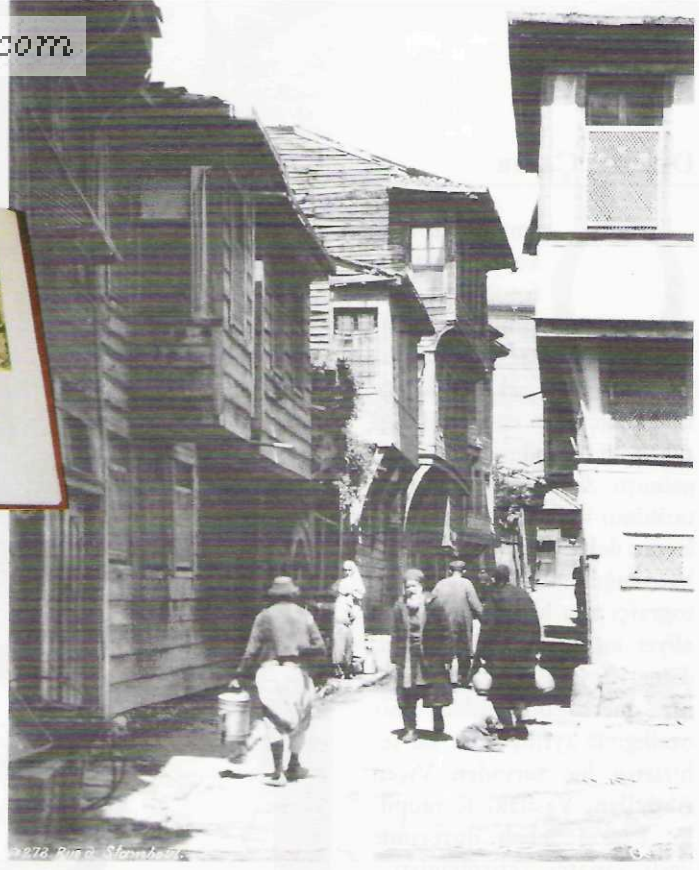
İlk kitabım 'James Robertson', 1990'da basıldı; ama yalnızca İngilizce olarak. Yayıcımız, 'nasıl olsa kimse okumayacak, İngilizce yapalım' dedi. Şimdilerde bu durum de-

James Robertson'un objektifinden, 1854'te, Atmeydanı'nda bulunan Dikilitaş'ın kaidesi (sol sayfada). Visilaki Kargopulo'nun objektifinden, Midhat Paşa'nın Taif'e gönderilmek üzere 28 Temmuz 1881 günü, İzzeddin vapuruna bindirilmesi (solda).

merakediyorum@googlegroups.com

Guillaume Berggren'in objektifinden 1880'lerin İstanbul'unda bir sokak (sağda).

ğişti tabi, ama yine de satışta zorluklar var. Ben, bu tür yayınlarında da diğer üretim mallarımız gibi yurtdışına ihraç edilmesi gerektiğini düşünüyorum. Görsellikle araştırmacılığın yan yana getirilmesi çok önemli bu noktada... Mercedes ya da BMW'nin dış görünüşleri çok güzeldir, ama mekanik ve teknolojik özellikleriyle bir bütündür bu. Araşmacılığı görsellikle buluşturabildiğinizde de çok özgün yayınlar ortaya çıkarabilirsiniz...

➤ *Araştırma sürecinin pek çok zorluğu olmalı...*

Benim alanımdaki araştırma süreci oldukça zahmetli. Çalışmalarıma konu olan fotoğrafların yüzde doksanı, yurtdışından geliyor. Çünkü bunlar, 19. Yüzyıl'da, Beyoğlu'ndaki fotoğrafçı dükkanlarından yabancı ziyaretçiler ya da turistler tarafından alınmış, yurtdışına gönderilmiş. İstanbul'daki araştırmacılar, daha çok aile fotoğrafları ya da portreler bulabilirler burada. Fakat, benim ortaya koyduğum fotoğraflar, öyle kolay elde edilebilecek cinsten değil. Bu malları, özellikle 1980'li yıllarda, yurtdışında çok kolay buluyordum, çünkü o yıllarda bunları alan kimse yoktu. Bu merak, son yıllarda gelişti diyebiliriz.

Abdullah Biraderler firmasının kurucusu Viçen Abdullah (sağ üstte). **Abdullah Biraderler'in 1865 tarihli fotoğrafında, Beykoz'da bir dükkan** (sağda).

➤ *19. Yüzyıl İstanbul'unun fotoğraf tarihi açısından nasıl bir önemi var?*

Yabancı fotoğrafçılar, fotoğrafın icadından sonra Ortadoğu'nun hemen hemen tüm büyük şehirlerini gezmişler. Bu seyahatler sırasında İstanbul'a da gelmişler. İstanbul'un ayrıcalığı, buradan, çok yetenekli yerli fotoğraf sanatçıları yetişmiş olması. Örneğin, 1853-60 yılları arasında, İstanbul'un sahillerini, mimarî ve tarihî eserlerini büyük bir ustalıkla belgeleyen James Robertson gibi bir fotoğrafçının İstanbul'da yaşamış olması, bizim için büyük bir şans. Robertson dışında, İstanbul'da, Abdullah Biraderler, Carlo Naya gibi yetenekli fotoğrafçılar yetişmiş ve İstanbul, neredeyse, 19. Yüzyıl'da fotoğrafçılığın merkezi olmuş. İstanbul'un o dönemde üstlen-

İstanbul fotoğrafçılarından Paskal Sebah, eşi Roza, çocukları Jan ve Virjinya, manzara serisi çekimlerinde, Atmeydanı'nda (solda). James Robertson (sol altta).

diği bu 'merkez' olma durumunun en önemli nedenlerinden biri, şehrin, gayrimüslimlerin rahat hareket edebildikleri bir yer olmasıydı...

➤ *Bu fotoğrafçılar arasında, sizi en çok etkileyen isim hangisiydi?*

James Robertson'un öyküsü çok trajiktir. Robertson, 1841'den 1881'e kadar İstanbul'da kalıyor. Esas mesleği hakkalık; Osmanlı darphanesinde, madenî paraların desenlerini çiziyor, kalıplarını hazırlıyor. Londra Kraliyet Darphanesi'nden yetişmiş. Osmanlı dönemi madenî paralarındaki en güzel desenleri, kalıpları hazırlayan bir gravür sanatçısı... Robertson, İstanbul'da, İtalyan asıllı Matilda Beato adında bir Beyoğlu güzeliyle evleniyor. 1881'de, Robertson 68 yaşındayken, mâli durumunun iyi olduğunu sanarak, karısının erkek kardeşinin yanına, Yokohama'ya gidiyorlar. Fakat orada, iflas etmiş bir adam buluyorlar. Robertson, yaşamının son yedi yılını, Yokohama'da yokluk içinde geçiriyor...

➤ *Bu fotoğraf sanatçılarının 19. Yüzyıl İstanbul'una bakışını nasıl değerlendiriyorsunuz?*

Kimileri, bu fotoğrafçıların, İstanbul'un kötü görüntülerini de çekerek olumsuz bir etki yaratmaya çalıştıklarını iddia ediyor. Ben bu görüşe katılmıyorum. Evet, gerçekten de bu fotoğrafçıların karelerinde, kötü görüntüleri var İstanbul'un. Örneğin, Robertson'un çektiği Sultanahmet Meydanı fotoğrafında, tam bir bakımsızlık görüyorsunuz. Meydan, tamamen harap bir görünümdeymiş 1853'te; ne bir yeşillik, ne de bir çiçek var, ay yüzeyi gibi... Burada fotoğrafçının yapabileceği bir şey yok; o gördüğünü belgeler. Bu James Robertson'ın suçu değil; bu bizim suçumuz.

➤ *Kitabımızda, ilk Müslüman fotoğrafçılardan biri olan Ali Sami Bey'in öyküsüne de değinmişsiniz...*

Ali Sami Bey, Abdülhamid'e çok yakın biri olduğundan, o tahttan indirilince, dönemin bütün ileri gelenleri gibi, o da yeni yönetim tarafından dışlanıyor. Bu yüzden, Abdülhamid'le birlikte Selanik'e gidiyor ve oraya yerleşiyor. İşgal döneminde, İstanbul'a geliyor ama tekrar Selanik'e dönüyor. Bu

Sultanahmet, Atmeydanı'nda dikilitaşlar. James Robertson, 1853.

merakediyorum@googlegroups.com

Ernest Edouard de Caranza'nın (sağ altta) **objektifinden, 1852'de Galata Kulesi** (sağda). **Osmanlı topraklarındaki ilk Müslüman fotoğrafçılardan Üsküdarlı Ali Sami Bey ve ailesi** (altta).

arada, yasaklılar listesinde (150'likler) adı geçiyor; yurda girişi yasaklanıyor. Geçimini sağlamak için, Yunanistan'da fotoğrafçılık yapmaya çalışıyor. Fakat, adı Ali Sami Bey olunca, Yunan halkından tepki görüyor; fotoğraflarını satamıyor. Bunun üzerine, 1928'de Yunanlı General Petmezas'dan aldığı bir yazılı belge sayesinde, fotoğraf kartlarının arkasına, 'Ali Sami Bey, Sultan Abdülhamid'in eski fotoğrafçısı ve Yunan dostu' diye bir damga vurdurmak zorunda kalıyor...

➤ *Osmanlı yönetiminin fotoğrafçılığa yaklaşımını nasıl değerlendiriyorsunuz?*

1861'de tahta çıkan Sultan Abdülaziz, Osmanlı'da, fotoğrafın ilk destekçisidir. Ancak, Sultan Abdülhamid de saraydan hiç çıkmadığından, ülkedeki her şeyi takip edebilmek için günlük olayları da fotoğraflarla belgelettirmiş. Ayrıca, imparatorluğun gücünü göstermek için, Amerika'daki ve Londra'daki milli kütüphanelere gönderilmek üzere fotoğraf albümleri hazırlatılıyor. Fotoğrafçılar, bu görüntülerin yüzde 90'ını çoğaltıyorlar, kendi dükkanlarında da satıyorlar. Cezaevlerindeki mahkumların fotoğraflarının çekilmesi de bu dönemde başlıyor. Ama, Abdülhamid'in fotoğrafçılığa asıl katkısı, saray fotoğrafçılığının gelişmesi ve dolayısıyla bu insanlara ciddi gelir sağlanması noktasında oluyor.

Abdullah Biraderler'in objektifinden Sultan Abdülmecid'in kızı Refia Sultan (sağ sayfada, üstte) **ve 1872-1876 yılları arasında, Refia Sultan'a kesilmiş yüklü bir fatura** (sağ sayfada, altta).

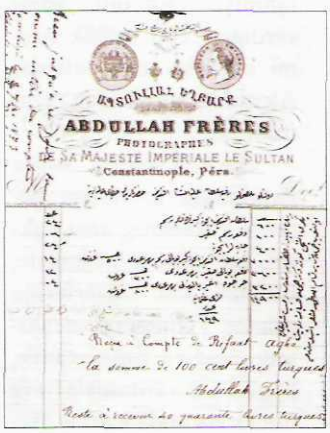
➤ *Osmanlı hanedanının fotoğrafla ve fotoğrafçılarla ilişkileri nasıl gelişmiş?*

Osmanlı sarayı, yüksek duvarların arkasında, tamamen halktan kopuk bir yaşam sürmüş. Bunu, dönemin saray fotoğrafçılarının çalışmalarını inceleyince daha iyi anlıyoruz. Örneğin, İstanbul'da, tüm Müslüman kadınların -en azından- başı kapalı dolaştığı bir dönemde, Sultan Abdülmecid'in kızları Refia ve Fatma Sultan, 1865'te, başı açık fotoğraflar çektirmişler. Söz konusu dönem için, bu olacak şey değil; Halife, buna izin veriyor... Refia Sultan, fotoğrafa çok meraklı; adına kesilmiş bir faturalarda, 149 altın lira gibi meblağlar geçiyor ki, bu inanılmaz bir para o dönem için. Ayrıca, diğer ülkelerin hanedanlarına göndermek için hanedan albümleri de hazırlatmış Osmanlı yönetimi. Bu fotoğraflar, muhtemelen kaçak baskılarla çoğaltılmıştır; dolayısıyla, Osmanlı halkı da bunları görmüştür...

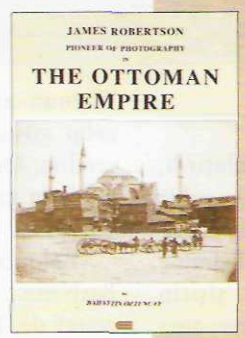
➤ *Değişik objelerin koleksiyonculuğunu yapan araştırmacılar var, onlara ne gibi tavsiyelerde bulunabilirsiniz?*

Araştırmacılık ve koleksiyonculuk merakı çok yaygınlaştı son yıllarda. Bu araştırmacıların çoğunun, çalışmalarını profesyonel koşullarda sürdürme ya da yayımlama imkanı olmuyor. Türkiye'de, araştırma merkezlerinin, enstitülerin eksikliği de işte bu noktada hissediliyor. Son dönemde, Koç Holding, Sabancı Holding, Osmanlı Bankası Müzesi gibi kurumlar bu alana destek veriyorlar ama yine de sorun bitmiyor. Yapacak iş çok; fakat bunları destekleyecek özel sektör ve vakıfların adedi az. Dolayısıyla, araştırmacıların dosyalarını hazırlayıp bu kurumlara başvurmaları gerekiyor. Bu projelerin burada yerleşik yabancı sermayeli şirketlere yöneltilmesi daha iyi olur. Ayrıca, son zamanlarda, belediyeler de bu tür yayıncılık işlerine destek veriyor. Tabi bu noktada, önlerine konan çalışmaları hakkıyla değerlendirebilecek editörlerin ve yayın kurullarının da mevcut olması gerekir. Bu kurullar, özgün çalışmaları, referans kitaplarını ayırt edebilmeli...

➤ *'Dersaadet'in Fotoğraçıları'nı yayımlayıp geride bıraktınız; yeni projeleriniz var mı?*

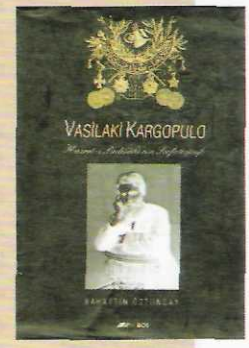
Ben portre fotoğraflarını çok seviyorum; çünkü her şeyi yapan insan... Bir kişi hakkında dünyanın en detaylı biyografisini hazırlasanız da, onun bir portresini sunamazsanız, eksik bilgi vermiş olursunuz. Tarihe geçen bir insanın nasıl göründüğünü bilmek kadar önemli bir şey olabilir mi? Bütün bunların ışığında, yeni projeye 'Unutulmayan Portreler' adını verdim. Portre fotoğraflarının yanında, kişilerin biyografileri de olacak. Ama burada yalnızca biyografiyi değil, o portre fotoğrafının öyküsünü de vermek istiyorum. Örneğin, İbrahim Çallı ile Feyhaman Duran, Belçika'da birlikte bir fotoğraf çektirmişler. Burada ikisinin biyografisinden çok, bu fotoğrafın ve o andaki birlikteliğin öyküsünü önemsiyorum ve özellikle imzalı portre fotoğraflarını tercih ediyorum. Armağan edilen fotoğraflarda, imza ile el yazısı bulunması, benim için büyük önem taşıyor. Bu çalışmada, Fikret Mualla'dan Abdülmecid Efendi'ye, Ömer Seyfettin'den ilk hemşiremiz Safiye Hanım'a kadar pek çok ünlü simânın portreleri yer alacak... ■

Bahattin Öztuncay kimdir?

1958 yılında İstanbul'da doğdu. Eğitimini Sankt Georg Avusturya Lisesi ve Viyana Teknik Üniversitesi Makine/Endüstri Mühendisliği bölümünde tamamladı. Osmanlı ve fotoğraf tarihine olan ilgisi Viyana'da öğrencilik yıllarında başladı. Araştırmalarını, İstanbul'da erken dönem fotoğraf sanatına damgalarını vurmuş olan James Robertson ve Edouard de Caranza üzerine yoğunlaştırdı. Dünya fotoğraf tarihinin önde gelen isimlerinden James Robertson'la ilgili kitabı *(solda)* 1992'de yayımlanan yazar, fotoğraf tarihine katkılarından dolayı, 1993'te, Büyük Britanya Kraliyet Cemiyeti Muhabir Üyeliği'ne seçildi. Yaşamı ve yapıtlarıyla tamamen karanlıkta kalmış olan Osmanlı saray fotoğrafçısı Vasilaki Kargopulo'yla ilgili biyografik araştırma kitabı ise *(sağda)* 2000 yılında yayımlandı.

merakediyorum@googlegroups.com

Uçtu uçtu balon uçtu!

Babam anlatırdı, "Meşrutiyet sıralarıydı, İstanbul'a bir frenk baloncu gelmişti. Taksim'de balonunu şişirip insanları uçurdu" diye...

ESER TUTEL

Babam anlatırdı, "İstanbul'a bir frenk baloncu gelmişti, Taksim'de balonunu şişirip insanları uçurdu..." diye; ama ne zaman olduğunu tam olarak hatırlayıp söyleyemezdi.

"Yanında bir de Fransız gazeteci vardı" derdi; "Niyeti, Mudanya üzerinden Bursa'ya uçmakmış... Ama asıl maksadı, besbelli, getirdiği balonu orduya satmaktı. Sonradan duyduk; ne olmuşsa olmuş, o Fransız baloncu daha Yenikapı üzerlerine gelemeden aşağıya, balıkçılara ip atıp yere inmeye mecbur kalmış!.."

Merak ettim... Bir- iki kitap karıştırınca, sözünü ettiği bu Fransız baloncunun 1909 yılının Mayıs ve Haziran aylarında İstanbul'a gelip gösteriler yaptığını öğrendim. Onun gelişi, meğer o günlerin çalkantılı ortamında bayağı bir hadise olmuş...

Baloncunun adı Ernest Barbotte... Beraberindeki gazeteci de, Le Figaro'nun muhabirliğini üstlenen Paris Belediyesi üyelerinden Henri Turot... 28 Mayıs günü, yanına Mekteb-i Hendese-i Mülkiye'de hikmet-i tabiîye ve malzeme-i inşaiye muallimlerinden mühendis Mahmut Şükrü Bey ile I. Ordu Kumandanlığı yaveri Yzb. Muhtar Bey'i de almış; Taksim'de, öğleden sonra üç sularında, bugün apartmanların yükseldiği Talimhane meydanından meraklıların şaşkınlık dolu bakışları arasında havalanmış. 'Osmanlı' adını verdiği 1.200 m³'lük hacmi olan bu sarı balonla, Alemdağı'na kadar uçacakmış...

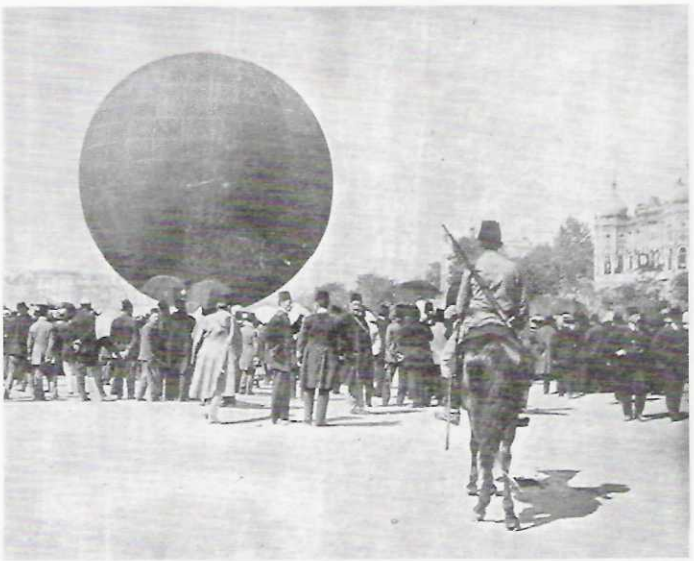

Fransız baloncu Ernest Barbotte'un balonu, 28 Mayıs 1909'da, Taksim'deki Talimhane Meydanı'nda meraklı bakışlar eşliğinde havalanıyor (üstte ve sağda).

Önce Kabataş, sonra Paşalimanı üzerinden geçerek yükselmiş; ama vaktin geç olması nedeniyle, Bulgurlu'nun üzerlerine gelince Yalnızservi mevkiinde aşağıya çapa atarak, köylülerin yardımıyla yere inmek zorunda kalmış. Ba-

lon söndürülmüş, sonra da usulünce katlanıp ertesi gün Taksim'e taşınmış.

Barbotte, 31 Mayıs günü bir kez daha uçmayı kararlaştırmış. Balonun altındaki 'gondola' denen sepete, Turot'dan başka 1. Piyade Alayı'ndan Miralay Osman Sadık Bey ile Aziziye muhafızlarından Mülazım Tahsin Bey'i de almış. Ama o gün öylesine sert bir poyraz esmekteymiş ki, önce havalanmakta epey tereddüt etmiş. Havalanınca da rüzgârla sürükleneceğini anlayınca havalanmaktan vazgeçmek zorunda kalmış.

Le Figaro'nun muhabiri Henri Turot ile İstanbul'a gelen Fransız baloncu Barbotte'un hazırlık çalışmaları, pek çok meraklıyı *Talimhane* Meydanı'na toplar (solda). Barbotte'un balonu uçurulmayı bekliyor (sol altta). Abdülmecid zamanında İstanbul'a gelen İtalyan baloncu Comaschi'nin, İstanbul'daki ilk uçuşunu temsil eden bir resim (altta).

RAMİ KIŞLASI'NA MECBURİ İNİŞ!

Fransız baloncu yılmamış; 4 Haziran 1909'da, bir uçuş gösterisi yapmak üzere bir kere daha harekete geçmiş. Yine Taksim'den havalanmış. Dolmabahçe, Galata Köprüsü ve Beyazıt Meydanı'nın üzerinden geçtikten sonra, rotası Mudanya üzerinden Bursa iken, bu sefer de Rami Kışlası'na inmeye mecbur kalmış.

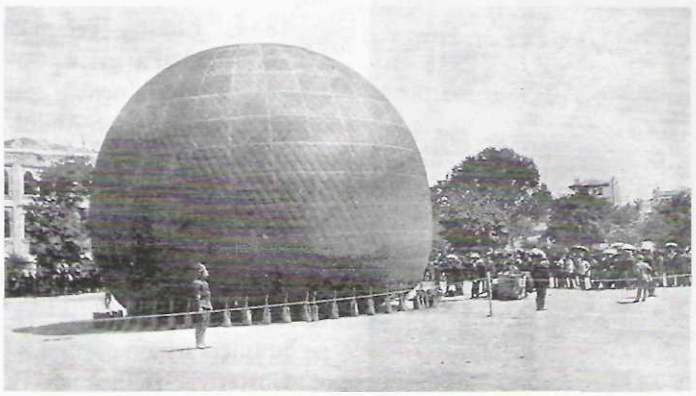
Barbotte, iki gün sonra, Haziran'ın 6'sında, bir kere daha havalanmak üzere Taksim'de balonunu şişirmiş. Bu sefer, beraberine Şehzade İbrahim Tevfik Efendi ile Hareket Ordusu'nun genç Erkân-ı Harp zabitlerinden Kolağası Hayri Bey'i almış.

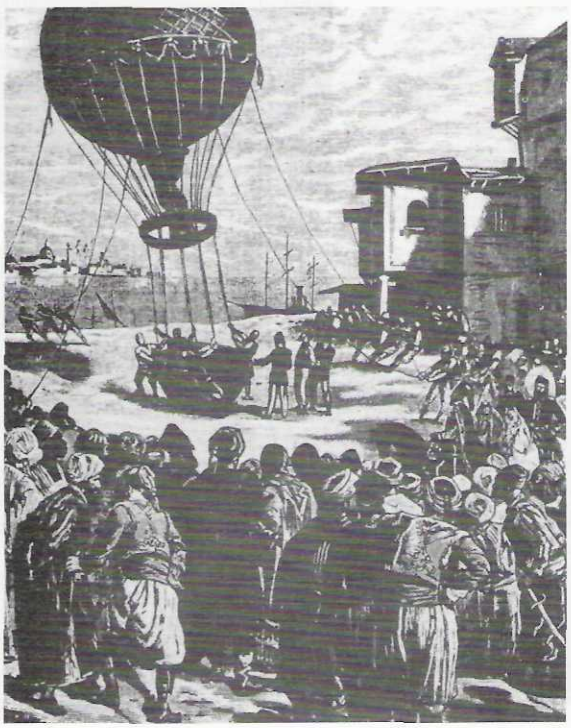
Önce Beyazıt'a doğru uçmuşlar. 600 metre kadar yükselmişler. Ama Yenikapı'yı geçip de Marmara üzerine gelince balon yine arıza yapmış olmalı ki, çaresiz, aşağıdaki balıkçılara ip atmak zorunda kalmışlar ve büyük zorluklarla yere inebilmişler. Uçuş boyunca Şehzade, fotoğraf makinesiyle havadan İstanbul'un pek çok resmini çekmiş.

Barbotte, artık niyetinden vazgeçse ya! Hayır; balonunu, takım taklavatını aldığı gibi bu sefer de doğru İzmir'e gitmiş. 16 Haziran sabahı Dr. Tevfik Rüştü Bey (Atatürk döneminin ünlü Dışişleri Bakanı) ile Miralay Lütfü ve Süleyman Beyleri almış; Konak yakınındaki Kışla Meydanı'ndan havalanmış. Bin metre kadar yükselerek iki saate yakın bir süre havada kalmayı başarmış. Sonra Buca yakınlarındaki uygun bir yere salimen inmeyi başarmış...

Hepsi iyi, güzel de; Barbotte, balonunu satmak için bizimkileri ikna edememiş. Bu dediklerim, Ekmeleddin İhsanoğlu'nun 'Osmanlı Havacılığına Genel Bir Bakış' adlı çalışmasından...

O yıllarda, bir yandan ilk

merakediyorum@googlegroups.com

'Parseval' balonu

Osmanlı'nın balonculuk denemeleri sonraki yıllarda da sürdü. Orduya ait Parseval 10 tipi balon, 23 Temmuz 1913'te, Yeşilköy'de uçuruldu *(sağda)*. 2.400 m³ hacminde, 48 m uzunluğunda ve 2 ton ağırlığındaki zeplin tipindeki bu balon, 50 beygir gücünde benzin motoru ile hareket etmekteydi. Yükseklik ve yön dümenleri bulunan bu hava aracının ayrıca telsizi de vardı. Uçanlar, Alman makine mühendisi Bnb. Hackster, Mülazım Mehmed Şakir Tevzi, Bahriye makinist Mülazım Murad ve Alman makinist Fletz adlı kişilerdi. 15 Ağustos'a kadar üç uçuş daha yapan bu balon, bu tarihten sonra bir daha uçmadı. Ordunun balon uçuşlarıyla görevli heyeti şu uzmanlardan oluşuyordu *(üstte):* Balonculuk hocası Bnb. Hackstetter, tamirci küçük zabit Otto, Balon Fabrikaları Dersaadet Vekili Prokziper, balon makinisti Klazin, hangarın makine memuru Mex, balon muallim muavini ve tercüman Mülazım Mehmet Şakir Bey.

5 Ağustos 1913: Parseval balonunun sepeti içinde, ön tarafta soldan sağa doğru, tayyareci Feyzi Bey, balon kaptanı Hackstetter, mektep müdürü Binbaşı Veli Bey.

uçaklar ilk sıçrayışlarını yapıyorlardı, bir yandan da balonculuk alanında ciddi çalışmalar birbirini izliyordu.

Aslında, dünyada balonculuğun geçmişi pek de yeni sayılmazdı. İçi sıcak havayla doldurulan ilk balon, 1783 yılının 4 Haziran günü Fransa'da, Paris yakınlarındaki Annonay şehrinde, kâğıtçılıkla uğraşan Montgolfier Kardeşler tarafından uçurulmuştu. Montgolfier'ler aynı yılın Eylül'ünde, balonlarını bu sefer de hidrojenle şişirmişler ve de başarılı olmuşlardı.

Fransız fizikçi ve kimyageri Pilâtre de Rosier ile Arlandes Markisi François Laurent, 21 Kasım 1783'te, Montgolfier'nin yaptığı bir başka balonla, Paris üzerinde yaklaşık 25 dakikada 9 km. yol kat ederek balonla ilk kez uçan kişiler olarak havacılık tarihine geçmeyi başarmışlardı.

BALONCULAR İSTANBUL GÖKLERİNDE!

Balonculuk, sonraki yıllarda başka ülkelerde de ilgi görmeye başlamış. Bologna doğumlu Antonio Comaschi adlı bir İtalyan baloncu, Sultan Abdülmecid zamanında, İstanbul'da başarılı uçuşlar yaparak halkın ilgisini çekmiş.

1844 yılının Temmuz ayında İstanbul'a gelen Comaschi, balonuyla uçmak için devrin padişahı Sultan Abdülmecid'den izin aldıktan sonra, ilk uçuşunu 8 Temmuz günü yapmaya karar vermiş. Kadıköy, İbrahimağa'da Ayrılık Çeşmesi yakınındaki Kasr-ı Hümayun'un yakınındaki tepe bu iş için uygun görülmüş.

Gösteriyi izlemek üzere

davet edilen devlet ileri gelenleri, yüksek rütbeli subaylar, yabancılar bir yana, çevre halk ve çoluk çocuk balonu seyre koşmuşlar... Sultan Abdülmecid de o sırada bulunduğu Beylerbeyi Sarayı'ndan ayrılarak Ayrılık Çeşmesi'ndeki Kasr-ı Hümayun'da yerini almış.

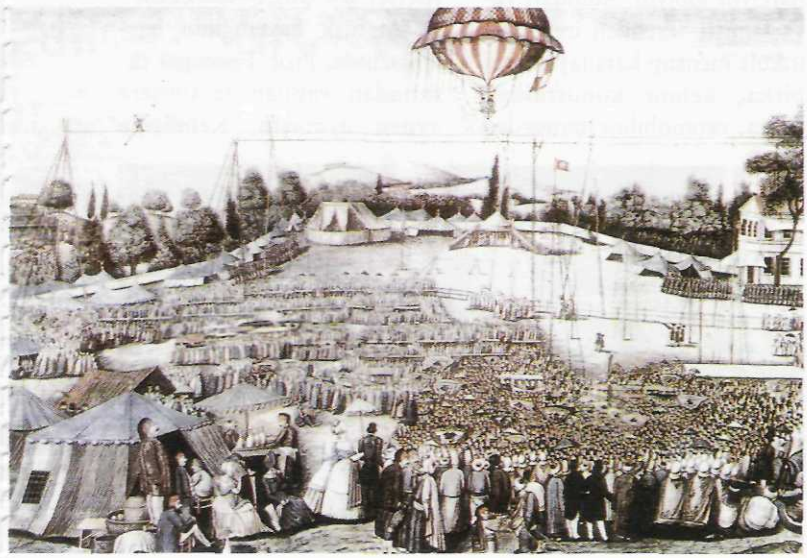
Balon canfes kumaştan yapılmış olup dev bir armut biçiminde imiş. Bir tarafı kırmızı, öte tarafı şeker rengindeki balonun üstünden balık ağı gibi bir ağ geçirilmişmiş. Ve ağın uçlarına da baloncunun içine gireceği sepet bağlanmış.

Sonra Padişahın müsaade etmesi üzerine balon havalanmış. İtalyan baloncu, bu arada önceden hazırlanmış renkli kâğıt çiçekler ile, üzerinde Sultan'ı metheden beyitlerin basılı olduğu kâğıtları aşağıya atmaya koyulmuş...

GÜVERCİNLER ÖLÜNCE...

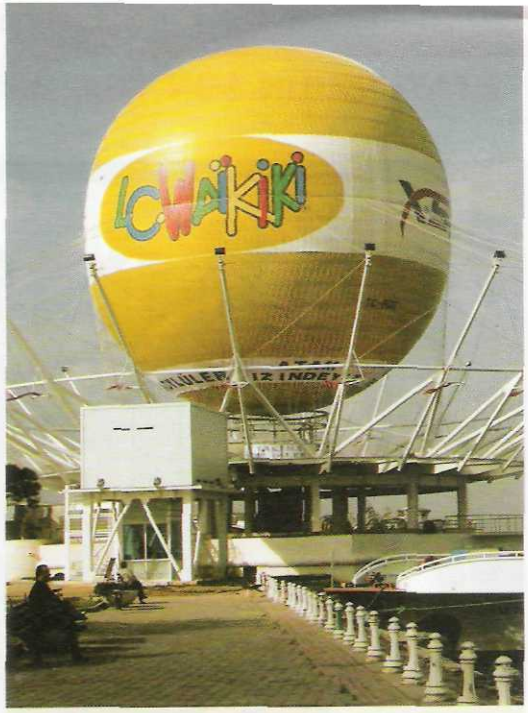
Balon başlangıçta beş bin metre kadar yükselmiş, ama yanına aldığı güvercinler bunca yükseklikteki soğuğa dayanamayıp ölünce, bir miktar hidrojeni salıvererek alçalmak istemiş. Ama bu sefer de balon, Büyükada açıklarında neredeyse denize değecek derecede bir düşüşle birden alçalıvermiş. O sırada bir de fok balona musallat olmaz mı! Comaschi bu sefer de yükselerek üç bin metreye çıkmış.

Marmara Adası'nın açıklarına gelince Avrupa tarafına yönelmek istemişse de kuvvetli rüzgâr nedeniyle Yalova taraflarına sürüklenmeye başlamış. Tam Pazarköyü'ne inmek üzereyken yeniden havalanan balon sonunda Demirciköyü'ne inmiş. İtalyan baloncu dört saat içinde yaklaşık 375 kilometreye yakın bir mesafe kat etmiş.

İstanbul'daki ikinci havalanışını, 15 Ekim 1844 günü Taksim'deki hastanenin bahçesinden yapan Comaschi, uzunca bir süre havada oraya buraya sürüklendiğinden karanlığa kalmış; Halkalı yakınlarındaki Safraköy'e indiği zaman vakit gece yarısını geçiyormuş.

Aylarca İstanbul'da kaldığı anlaşılan Comaschi üçüncü uçuşunu, Adile Sultan'ın yedi gün, yedi gece süren düğününe rastlatmış. 5 Haziran 1845'te, Haydarpaşa çayırından havalanan İtalyan baloncunun bu girişimi, yazık ki, son uçuşu olmuş. Günlerce kendisinden haber beklemişler, ama nafile!

Haydi gökyüzüne!

Bugün İnciburnu'da, İstanbul Deniz Otobüsleri'nin Kadıköy terminalinin yanında bir balon var. Bu büyük sarı balon, sepetine binen meraklıları 200 metre yüksekliğe çıkarıyor ve İstanbul'u seyretmelerine olanak sağlıyor. 'İstanbul'un en güzel manzarası için gökyüzüne' sloganıyla tanıtımı yapılan balonun sepeti 30 kişi almakta, bir de pilotu var. Balonun çapı 22, daire şeklindeki sepetinin çapı ise 5,9 metre. Boşken ağırlığı 2.500 kiloyu buluyor. Yere yeterince kalın bir kabloyla bağlı olduğu için, eski balonlar gibi, öyle başını alıp tâ Adalar'a, Yalova'lara sürüklenmesi tehlikesi de yok!..

İçi sıcak havayla doldurulan ilk balon, 1783'te, Fransa'da, Montgolfier Kardeşler *tarafından* uçurulmuştu (sol üstte). 12 Haziran 1845'te Adile Sultan'ın düğün şenlikleri sırasında Haydarpaşa'dan havalanan Comaschi'den *bir daha haber* alınamaz (solda).

merakediyorum@googlegroups.com

20 Mayıs | Mersin

Mayıs'ta yedi gün

'Hatay Sorunu'nun çözümü çıkmaza girince, ilerleyen hastalığına rağmen Atatürk, 1938 Mayıs'ında Mersin ve Adana gezilerine çıktı. Dönüşünde ise, son kez İstanbul'a hareket etti.

ERTAN ÜNAL

Güney illerine yaptığı geziden 25 Mayıs 1938 günü dönmekte olan Atatürk'ü karşılamak için Ankara Garı'nda toplanan bakanlar, milletvekilleri ve halk kalabalığı, Atatürk'ü daha vagonun basamağında görür görmez, üzüntüden donakaldı.

Atatürk'ü alkışlamak üzere açılmış eller, bir an hareketsiz kalırken, dudaklardan dökülen 'Gazi hoş geldin' sözleri, her zamankinden farklı çıkıyordu.

"Gazi'nin yüzünü gördün mü, kül rengine dönmüş..." ya da "Bakın, sanki zorlukla yürüyor..." türünden fısıldaşmalar ortaya yayılıveriyordu.

Gerçekten de Atatürk'ün yüzünde, hastalığın izleri iyice belirginleşmişti. Ayakta durmak için de insanüstü bir çaba harcıyor gibiydi. Adımları yavaşlamıştı. Trenden inip protokole mensup karşılayıcılarla birkaç kelime konuştuktan sonra, otomobiline binmeden önce, gardaki özel dairesinde bir süre dinlenmesi de hasta olduğu yolundaki izlenimleri büsbütün güçlendiriyordu.

Hatay konusunda Türkiye'nin kararlı tutumunu göstermek amacıyla yaptığı bir haftalık gezi, Atatürk'ün sağlığını iyice tehlikeye sokmuştu. Daha sonraları doktorlar, bu gezinin Atatürk'ün sağlığına 'ölümcül bir darbe' indirdiğinden söz edeceklerdi.

HATAY'DA ÇÖZÜMSÜZLÜK

Atatürk hastalığının başlangıcında, Prof. Fissenger tarafından yapılan tavsiyelere aynen uymuştu. Kendisine

19 Mayıs 1938'de Atatürk, Adana'ya gitmek üzere Ankara Garı'nda (sağda).

24 Mayıs | Adana

26 Mayıs | Ankara

"üç ay kesin istirahat" -ki bunun bir bölümünü Köşk'ten dışarı çıkmadan geçirecektive perhiz tavsiye edilmiş bulunuyordu.

Daha iki ay dolmadan, bu uygulamanın olumlu etkileri görülmüş, Atatürk'ün sağlığında belirgin bir düzelme olmuş, neşesi de yerine gelmişti. Hatta Ankara çevresinde küçük gezintilere bile çıkmıştı.

Ancak tam bu sırada, Hatay sorununun çözümünde, yine bazı olumsuz gelişmeler baş gösterdi. Daha önce varılan antlaşmaya göre, Hatay Sancağı'nda Millet Meclisi seçimlerinin 15 Nisan 1938 günü yapılması gerekirken, çıkan olaylar yüzünden, seçim gerçekleştirilememişti.

Bu arada, Türkler üzerindeki baskılar yoğunlaşıyor; onların sesini duyuran 'Yeni Gün' gazetesi kapatılıyor; Suriye seçimlerde Türkleri 'azınlık' durumuna düşürmek amacıyla, Hatay'a konvoylar halinde Arap yığınağı yapılıyordu.

Antlaşmanın diğer tarafında yer alan Fransa ise, bu gelişmelere göz yumduğu gibi, el altından Atatürk'ün çok hasta olduğu yolundaki haberlerin

27 Mayıs | İstanbul

20 Mayıs | Mersin

Daha trenden iner inmez Atatürk, askerî birliklerin geçit töreni yapmaları emrini verdi. Bir saate yakın süren töreni ayakta izledi. Atatürk'ün ayakta durmakta zorluk çekmeye başladığı görüldü.

24 Mayıs | Adana

Boğucu bir sıcağın hüküm sürdüğü Adana'da da Mersin'deki geçit töreni tekrarlandı. Heykeli önünde, piyade ve topçu birliklerinin tam bir saat 40 dakika süren geçit törenini, Atatürk ayakta izledi.

26 Mayıs | Ankara

Bir gün önce güneydeki gezisinden dönen Atatürk, bu kez Ankara Garı'ndan İstanbul'a hareket etmek üzereydi. Yorgunluğuna rağmen, uğurlamaya gelenlerin tek tek ellerini sıktı.

27 Mayıs | İstanbul

Beyaz Tren, saatler 10.35'i gösterirken Haydarpaşa Garı'na girdi. Atatürk, Haydarpaşa'da dönemin Genelkurmay Başkanı Fevzi Çakmak ve manevi kızı Ülkü ile birlikte, kentin ileri gelenleri ve geniş bir kalabalık tarafından karşılandı.

merakediyorum@googlegroups.com

Atatürk, 19 Mayıs 1938 günü, stadyumda, Yugoslav Harbiye Nazırı General Meriç ile birlikte (üstte). 27 Mayıs 1938 günü Atatürk, Mersin'de Viranşehir Harabeleri'ni gezerken, bir dinlenme alanında (altta).

Suriye basınında yer almasını sağlıyordu.

Bu olumsuz gelişmeler sürerken, Atatürk'ün sessiz ve hareketsiz kalması düşünülemezdi: 18 Mayıs 1938 günü, Çankaya Köşkü nöbetçi yaverliğinden, protokole mensup ve aynı zamanda Atatürk'ün çevresinde her zaman yer alan bazı önemli kişilere telefon edildi. Yaver, telefona çıkanlara Atatürk'ün şu emrini bildiriyordu: "Yarın Mersin'e hareket edilecek. Hazırlığınızı yapınız. Hareket saati daha sonra bildirilecek."

Hastalığını ve dinlenme tavsiyelerini hiçe sayan Atatürk, 19 Mayıs günü, Mersin'e hareket etmek üzere Ankara Garı'na giderken, yeni açılan stada da uğradı. İdman

Şenlikleri'ni -henüz 'Gençlik ve Spor Bayramı' adı verilmemişti- izlemek isteyen Ankaralılar stadı tıka basa doldurmuşlardı.

Hastalık söylentilerini bilen halk, birden Atatürk'ü karşısında görünce coştu. Stattan yükselen ve gök gürültüsünü andıran sesler çevreye yayılırken, Atatürk bir süre gösterileri izledi, daha sonra Ankara'da bulunan Yugoslav Harbiye Nazırı General Meriç'i kabul ederek kendisiyle görüştü.

Atatürk, halkın kendisine gösterdiği ilgiden memnun, stada '19 Mayıs Stadyumu' adını verdi. Bu gösteriler, izlediği son şenlik; General Meriç ise, Ankara'da kabul ettiği son yabancı konuk oldu.

DÜNYA, MERSİN'E BAKIYOR

'Beyaz Tren', gecenin karanlığı içinde demirden bir kırkayak gibi hızla Mersin'e doğru yol alırken, bu gelişmeyi tüm ajanslar dünyaya 'flaş haber' olarak duyuruyor; hemen ardından, 'Türkiye, Hatay için savaşa mı giriyor' şeklinde yorumlar yapıyordu.

Fransa'nın da Hatay için Türkiye ile sıcak bir çatışmayı göze alıp alamayacağı merak konusu olmuş, bu yüzden tüm gözler gelişmelerin odak noktası Mersin'e çevrilmişti.

Mersin, 20 Mayıs sabahı yeni bir güne uyanırken, gelen haberle sevinçten sarsıldı:

Kılıç Ali: Mersin'deki motor gezisi...

Atatürk'ün güney illerine yaptığı gezi sırasında yanında bulunanlardan yakın arkadaşı Kılıç Ali *(altta),* Mersin'de tanık olduğu ve kendisini üzen bir olayı, "Atatürk'ün Son Günleri" adlı kitabında şöyle anlatır: "Mersin'de bulunduğumuz sırada, dikkat çekici bir olay oldu. Bizim gibi Atatürk'ün hastalığından mütevellit acıyı içten duyanlar için yeni ve büyük bir üzüntü kaynağı olan bu *manzarayı* anlatmadan geçemeyeceğim. Evvelce Riyaseticumhur (Cumhurbaşkanlığı) *alaturka musiki grubunda* hanende Hafız Mehmet isminde biri vardı. Bu Hafız Mehmet'in sesi çok içliydi. Onun söylediği gazeller Atatürk'ü fevkalade mütehassıs ederdi. Zavallı Hafız Mehmet son zamanlarda vefat etmişti. Mersin limanında bir motor gezisi yapılırken *(sağda; 22 Mayıs 1938 gecesi Atatürk, motora biniyor)* Atatürk emrettiler, gramofon kuruldu ve Hafız Mehmet'in plakları çalınmaya *başlandı. Atatürk bu* plakları dinlerken dalgın, bir şey düşünüyor hissini veriyordu. Fakat biter bitmez -kendilerine

Atatürk geliyordu!..

Halk ellerinde bayraklar, sokaklara dökülmüştü. İstasyon ise, kalabalıktan mahşer yeri gibiydi. Daha trenden iner inmez Atatürk, askerî birliklerin geçit töreni yapmaları emrini verdi. Kendisi töreni ayakta izledi.

Bir süre sonra, çevresindekiler Atatürk'ün önce benzinin sarardığını, daha sonra ayakta durmakta zorluk çekmeye başladığını gördüler. Bir saate yakın süren geçit töreni boyunca ayakta durmak, Atatürk'ü sarsmıştı.

O da durumu fark ettiğinden, törenin çabuk bitmesi için askere "Marş marş" komutunu verdi.

Böylece dosta düşmana, ilk mesaj Mersin'den verildi: Türkiye, siyasî çözüm olmazsa, sorunu askerî yöntemle halledecekti.

mahsus bir iç çekiş tarzı vardı- derin bir iç çekişten sonra bize dönerek: 'Çocuklar,' dedi; 'Bu kubbede kalan meğer yalnız bir hoş sada imiş'... Sonra da gözlerini kapatıp tekrar derin derin düşünmeye başlamışlardı. Bana öyle geldi ki Atatürk, o gün yakın bir tarihte bu fani dünyadan çekilip gideceğini düşünüyordu."

20 Mayıs 1938 günü Atatürk, Mersin'de (solda). Mersin ve Adana gezilerinin ardından, Ankara'ya dönüp bir gün sonra da İstanbul'a hareket eden Atatürk, yoğun Mayıs günlerinin ardından, 1 Haziran 1938'de Savarona Yatı'na yerleşir (sol altta; yattaki ilk günlerinde).

Atatürk daha sonra Vali Konağı'na gidip bir süre dinlenmek istedi. Ama Mersinli yöneticiler, Atatürk'ün kent girişindeki yeni yapılmış 'Şimendifer Makas Tertibatı'nı görmesini istediler. O da yöneticileri kırmadı. Bunaltıcı sıcağa rağmen, yürüyerek gittiği tesisi gezdikten sonra, Vali Konağı'na döndü. Akşam da şerefine yapılan fener alayını izledi.

O sırada tüm dünya ajanslarının Türkiye temsilcileri, "Mersin'de askerî güç gösterisi", "Türkiye güneye asker yığıyor" türünden başlıklar taşıyan haberlerini merkeze geçmekle meşguldüler.

Atatürk ertesi gün, Mersin'e 20 kilometre uzaklıktaki Viranşehir harabelerini gezdi, daha sonraki günlerde ise Tarsus'a ve oradan da Adana'ya geçti. Boğucu bir sıcağın hüküm sürdüğü Adana'da da Mersin'deki ge-

21 Mayıs 1938'de Atatürk, Mersin'deki Viranşehir Harabeleri'nde (altta).

merakediyorum@googlegroups.com

27 Mayıs 1938: Atatürk, Ankara'dan İstanbul'a gelişinde, Beyaz Tren'de Fevzi Çakmak ile sohbet ederken, manevi kızı Ülkü camdan bakıyor (sağda). Atatürk İstanbul'da (sağda, ortada).

çit töreni tekrarlandı. Heykeli önünde, piyade ve topçu birliklerinin tam bir saat 40 dakika süren geçit törenini ayakta izledi.

Hastalığın etkisindeki vücudunun bu yorgunluğa isyan etmesine rağmen, ıstırabını yüzüne aksettirmeden, tıpkı eski günlerin, savaş alanlarının Mustafa Kemal'i gibi, sağlıklı görünmeye çaba harcadı. Bunda da başarılı oldu.

Daha sonra otomobille Adana'yı dolaşan Atatürk o kadar yorulmuştu ki, Seyhan Nehri'ne bakan Belediye Bahçesi'nin içinde oturacağı masanın yanına, otomobille geldi. Burada bir kahve içen Atatürk, Portakal suyu ikramını - doktorunun zararlı olacağını söylemesi üzerine- geri çevirdi. Akşam saatlerinde 'Beyaz Tren' Ankara'ya dönerken, Atatürk gezisinin amacına ulaştığını düşünüyordu.

Gerçekten de Türkiye'nin kararlı tutumu sayesinde Fransa, yeni bir antlaşma imzalamaktan başka çare bulamayacak, bu antlaşma uyarınca, ilk Türk birlikleri 5 Temmuz 1938 günü Hatay'a gireceklerdi...

24 Mayıs 1938 günü Atatürk, Adana'da bir hasır koltuğa oturmuş, Seyhan Nehri'ni seyrediyor (altta). 26 Mayıs 1938: Atatürk, İstanbul'a gitmek üzere Ankara'dan son kez ayrılıyor (sağ altta).

ANKARA'YA VEDA

Bu olay tüm Türkiye'de sevinç ve coşkuyla karşılanırken, daha sonra gerisi de gelecek, 1939 yılında Hatay anavatana kavuşacaktı. Ancak Hatay uğruna sağlığını hiçe sayan Atatürk bunu göremeyecekti...

26 Mayıs 1938 akşamı Ankara Garı'nda yine hareketli dakikalar yaşanıyordu. Bir gün önce güneydeki gezisinden dönen Atatürk, bu kez İstanbul'a hareket etmek üzereydi. Başta Başbakan Celâl Bayar olduğu halde, bakanlar, milletvekilleri, askerî ve mülkî erkanla binlerce Ankaralı, Gar'da idi...

Atatürk, güneydeki gezinin yorgunluğunu üzerinden atamamış gibiydi. Buna rağmen, uğurlamaya gelenlerin tek tek ellerini sıkıyor, içlerinde uzun zamandır görmediği kişiler varsa hatırlarını soruyor, kimseyi ihmal etmiyordu.

O gün, kimse bu gidişin

dönüşü olmayacağını bilmiyordu; ama o gün bu tören, Atatürk'ün Ankara'ya vedası idi.

Beyaz Tren, düdük çalarak hareket ederken Atatürk, pencerede uğurlayıcıları selamlıyordu...

HAYDARPAŞA'DA BÜYÜK TÖREN

Beyaz Tren, saatler 10.35'i gösterirken Haydarpaşa Garı'na girdi. Atatürk, vagonun penceresinde görünür görünmez "Yaşa Atatürk, Varol Atatürk, Hoş geldin Ulu Gazi" sesleri bir uğultu halinde yükselmeye başladı.

Bundan sonrasını, Kılıç Ali'nin "Atatürk'ün Son Günleri" adlı kitabından okuyalım:

"İstanbul'a her gelişinde özel tren istasyona girdiği zaman Atatürk, trenin sonunda bulunan vagonlarından iner, gara serilen halılar üzerinden oldukça uzun mesafeyi yürüyerek geçip motora giderlerdi.

Son defa gelişlerinde ise, bu mesafeyi yürümelerinin mümkün olamayacağını anlamıştık. Kendileri de bunu bildikleri için, önceden alınan bir tertibatla vagonu, trenin önüne, hemen lokomotifin arkasına alınmış ve Atatürk'ün gardan motora kadar yürüyeceği yol mümkün olduğu kadar kısaltılmıştı..."

Daha sonra Kılıç Ali, Atatürk'ün hastalığını resmî duyurulardan bilen İstanbul halkının, her zamankinden çok daha yoğun bir biçimde Haydarpaşa civarında toplandığını, Atatürk'ün de halkın teessürünü, ıstırabını sezmiş olduğunu anlatır:

"Bu teessürü gidermek için, mümkün olduğu kadar neşeli ve zinde görünmeye çalıştığını fark ediyorduk. Bu maksatla motora girdikleri zaman, motorun etrafını kaplayan halkı tatmin için, hususî eşyalarının naklini ayakta durarak bizzat takip buyuruyorlardı. Bu eşya nakli, tam 20 dakika devam etmişti. Yirmi dakika ayakta durmak için de, pek tabii olarak, büyük bir enerji sarf etmeleri gerekiyordu."

Bu, Atatürk'ün İstanbul'a son gelişi oldu...

26 Mayıs akşamı Gar'da

Atatürk'ü güney illerine yaptığı geziden dönüşte Ankara'da karşılayan ve daha sonra İstanbul'a uğurlayanlar arasında, Eskişehir Milletvekili Prof. Yusuf Z. Özer de vardır. 1973 yılında *Hayat dergisinde yayımlanan anılarında* Özer, o iki güne ilişkin duygularını şöyle anlatır: "1938 Mayıs ayında Adana seyahatinden Ankara'ya döndü. Karşılamaya koştum. Trenden inerken gördüm. O zaman, korkunç gerçekle karşılaştım. Atatürk, gerçekten hasta idi. (...) Bu mecalsiz, bu dermansız vücutta eski varlığını muhafaza eden yalnız gözleriydi. Gözlerdeki parlaklık henüz duruyordu. Gerçi muntazam yürüyordu. Ama büyük çaba göstererek. Arkasından dikkat edince, saçlarının arasından görünen tenini bile kehribar bir rengin kaplamış olduğu görülüyordu. (...) Ertesi gün yine İstanbul'a gitmek üzere Gar'a geldi. (...) Kendisini sevgi ve saygı ile uğurlamaya koşan dostları, Gar ile tren arasında saf durmuşlardı *(üstte; Atatürk, 26 Mayıs akşamı, Ankara Garı'nda)*. Salondan çıkarak ağır ağır yürümeye başladı. (...) Bulunduğum nokta hizasına kadar geldi. Ben de selamladım, şefkat ve hürmetle elini öptüm. Tam *o sırada birkaç kişi bu şereften mahrum* kalmamak için acele ettiler. Biraz saf karıştı. O etrafına bakındı. Beni gördü. Elini tekrar uzattı, ben de ruhumdan doğan derin bir şefkatle tekrar tekrar elini öptüm. (...) İkinci defa elini uzatışı son veda mı idi? Bir daha görüşemeyeceğimizi mi hissetmişti? Bilmem. Belki de ilk hürmet eserimin farkında olmamıştı. Fakat bu benim için son veda olmuştu."

merakediyorum@googlegroups.com

Churchill, I. Dünya Savaşı sonrasında bir resmi geçidi seyrediyor.

George W. Bush'un aklını kurcalayan soru

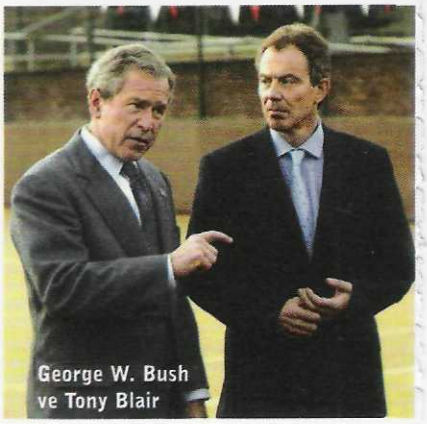
Churchill'in ruhu kimde yaşıyor?

Winston Churchill ile Tony Blair arasında bir benzerlik olabilir mi? ABD Başkanı George W.Bush'a göre bir benzerlik olmalı ki, kalktı Blair'in Churchill'in ruhunu taşıdığını söyledi...

AYŞE ÖZEK KARASU

Şubat 2004 başlarında, Washington'daki Kongre Kütüphanesi'nde Churchill sergisinin açılışı yapılıyordu. Başkan Bush'un açılış konuşması da kaçınılmaz olarak Irak savaşına göndermelerle dolu olacaktı. Savaşa gerekçe gösterilen kitle imha silahlarının bulunamaması nedeniyle köşeye sıkıştığından, işgale meşruiyet kazandıracak yeni bir buluşla ortaya çıkması kaçınılmazdı. Nitekim parlak bir buluş patlattı; ABD ve İngiltere'nin bugün Irak'taki ittifakından yola çıkıp II. Dünya Savaşı'ndaki Amerikan-İngiliz eksenine gönderme yaptı. Şöyle diyordu Bush:

"Bugün teröristlerin, içlerinde barındırdıkları derin nefretle masum insanlara uyguladıkları körcesine şiddet, 20.Yüzyıl'ın katil ideolojilerinin devamıdır. Ve bizler de kurtuluş mücadelesinin varisleri, özgürlüğün ve her bireyin vicdan ve onurunun savunu-

George W. Bush ve Tony Blair

culanyız (...) Geçmişten bugüne gelince yine mükemmel bir İngiliz lideriyle karşı karşıyayız. Vicdanlı ve sarsılmaz bir kararlılığa sahip bir adam. Onun hep doğru olanı yapma kararlılığında, kolaya kaçmama davranışında, kısacası Tony Blair'de, Churchill'in ruhunu görüyorum."

Bush'un 'bizler' dediği, kendisi ve İngiltere Başbakanı Blair; bugünün teröristleriyle kıyasladığı da Nazi Almanyası'ydı. "Almanya ve Japonya'da ve Doğu Avrupa'da olduğu gibi bugün de Ortadoğu'da özgürlük, baskı ve zulme üstün gelecektir" diyordu. Bush, geçen yüzyılın ittifakına gönderme yaparken, Blair'i Churchill'e, kendisini de dolaylı olarak Roosevelt'e benzetiyordu.

Irak'taki silahların bulunamaması nedeniyle Bush ile Blair'in siyasî rakiplerince yalancılıkla suçlandığı ortamda, insanın aklına Churchill'in şu sözü geliyor: "Gerçek daha pantolonunu giymeye fırsat bulamadan, yalan dünyanın yarısını dolaşır."

Şimdi yine aynı soruya dönelim: Churchill ile Blair arasında bir benzerlik olabilir mi?

KİMYASAL SİLAH KULLANMAK İSTEMİŞTİ

Bush, iki İngiliz başbakanını kıyaslarken, Churchill'in II.Dünya Savaşı'ndaki zaferine gönderme yapıyordu. Ancak ikisi arasındaki esas benzerlik, Irak konusunda ortaya çıkıyor. Churchill'in Irak macerası şöyle gelişiyor:

Başbakan David Lloyd George'un kabinesinde Savaş Bakanı (1919-20) ve daha sonra Sömürgeler Bakanı (1921-22) olarak görev alan Churchill, Irak politikasıyla ülkede büyük tartışmalar yaratıyordu. Çünkü bu ülkenin kontrol altına alınması için 25 bin İngiliz askeriyle 80 bin Hint askerine ihtiyaç duyulduğu hesaplanırken, Churchill inanılmaz bir strateji ileri sürüyor; İngiltere'nin tamamen hava gücüne ağırlık vermesi halinde 4 bin İngiliz ve 10 bin Hint askerinin yeterli olacağı konusunda ısrar ediyordu. Kabineyi ikna etmeyi başarmasının ardından, henüz kurulmuş bulunan Kraliyet Hava Kuvvetleri (RAF) Irak'a gönderiliyordu.

Yıl 1920; Irak'ta yaklaşık 100 bin silahlı aşiret mensubu ayaklanıyor ve İngiliz savaş uçakları 97 ton bomba atıp 9 bin Iraklı'yı öldürüyor. Ancak bu bombalar direnişi durdurmaya yetmiyor, İngiliz egemenliğine karşı Arap ve Kürt

Bush, kendisini ve Blair'ı Churchill'in mirasçısı ilan etti

• WASHINGTON

ABD Başkanı George Bush, İngiltere Başbakanı Tony Blair ve kendisini 2. Dünya Savaşı sırasında İngiltere Başbakanı olan Winston Churchill'in mirasçıları ilan etti. Bush, Kongre Kütüphanesi'ndeki Churchill sergisinin açılışında yaptığı konuşmada, Irak Savaşı'nın Ortadoğu'nun demokratikleşmesi yönünde etkiliştirdiğini belirterek, bunu Churchill'in 2. Dünya Savaşı sırası ve soğuk savaş dönemlerinin başında karşılaştığı zorluklara benzetti.

Başbakan Bush, Kongre Kütüphanesi'nde Churchill'in oğlu ve gelini ile bir araya geldi.

Britanya Deniz Kuvvetleri Komutanı W. Churchill. (sol üstte). Kongre Kütüphanesi'ndeki Churchill sergisinin açılış haberi, Dünya gazetesinde (üstte).

Lady Randolph Churchill, 12 yaşındaki Winston ve küçük kardeşi Jack ile birlikte (solda). 'Liberal milletvekili' Churchill, 1908'de *Manchester'da* halka hitap ediyor (sol altta). Başbakan Winston Churchill, 1942 Haziran'ında karısı Clementine ve kızı Mary ile (altta).

merakediyorum@googlegroups.com

Winston Churchill, Yalta Konferansı'nda, Roosevelt ve Stalin ile birlikte (üstte). Churchill ve 'Rufus' adlı köpeği (sağda).

isyanı devam ediyor. Churchill, stratejisi işe yaramayınca bu sefer, Araplara karşı, deneysel amaçlı olarak kimyasal silah kullanılması gerektiğini söylüyor ve ekliyor: "Yola gelmeyen aşiretlere karşı zehirli gaz kullanılmasını şiddetle savunuyorum." Sonunda, Irak dahil, Ortadoğu'daki sınırların çoğu Churchill tarafından çiziliyor...

'FİNO' BAĞLANTISI

Churchill ile Blair arasında, İngiltere başbakanlığı ve Irak macerasının dışında da bazı benzer yönler var tabii. Örneğin ikisinin de bir 'fino' bağlantısı var; Blair, Bush'un her dediğine 'evet' dediği için İngiltere'de 'Amerika'nın finosu' unvanıyla anılıyor, mâlum...

Churchill'in fino hikayesi ise daha farklı. Eski başbakanın Rufus adında bir kanişi varmış. Hayvanı pek sever, pek şımartırmış. Rufus, Churchill ailesiyle birlikte salonda yemek yermiş. Churchill'in iskemlesinin hemen yanında, İran halısının üzerine Rufus'a özel bir örtü serilir, uşak Rufus'a da servis yaptıktan sonra bütün aile yemeğe başlarmış.

Günün birinde ailecek televizyonda seyrettikleri filmde bir köpeğin boğulma sahnesini gören Churchill, koruyucu baba tavrıyla derhal kucağında oturan Rufus'un gözlerini kapatıyor ve "Hayatım sen şimdi bakma, ben sana sonra anlatırım" diyor...

Blair, İngiltere ile ABD'nin oluşturduğu Anglosakson ekseni çerçevesinde transatlantik ittifakını, yani bir geleneği sürdürüyor. Ancak devlet adamı ağırlığını ortaya koyamadığı için 'fino' damgasını yiyor. Churchill de Amerika ile müttefik olmasına müttefikti; ama, çok ince bir alayla onları eleştirmekten de geri kalmıyordu: "Amerikalılar daima doğru iş yapar ama bütün yolları denedikten sonra."

ÇANAKKALE HEZİMETİ

20.Yüzyıl'ın en parlak siyasetçilerinden biri olmasına karşın Churchill, kariyerinin ilk yıllarında çok ağır bir darbe yemişti. Silahlara, uçak ve her türlü yeni teknolojiye meraklı olan Churchill, 1911'de, Deniz Kuvvetleri Bakanlığı görevine getirilmişti. Uçakların askerî alandaki potansiyelini ilk fark edenlerden biri olan Churchill, 1912 yılında da Kraliyet Donanması'na bağlı hava gücünü oluşturmuştu. Havacılık teknolojisinden o kadar etkilenmişti ki, kendisi de uçuş dersleri alıyordu.

1914'te, I. Dünya Savaşı patlak verdiğinde, Churchill Savaş Konseyi'ne girdi. O güne kadar, silahlı kuvvetlerin tank ve uçaklarla modernize edilmesine katkılarından ötürü büyük prestij sahibi olmuştu. Ancak kariyerinin bu dönemi, modernizasyon başarılarından çok, bir hezimetle tarihe geçmesine yol açacaktı.

Winston Churchill, 1910'da, David Lloyd George ile (sağda).

Churchill, Almanya'nın müttefiki olan Osmanlı'ya bir darbe indirmek için İngiliz Donanması'nın Çanakkale Boğazı'na gönderilmesini önermişti. Ancak bu fikir, İngiltere adına tarihin en büyük hezimetlerinden biriyle sonuçlanacaktı.

Çanakkale geçilmezdi ve Churchill bu hatasının bedelini, ağır baskılar sonucu istifa ederek ödeyecekti. Savaş Konseyi üyeliğinden piyade subaylığına, savaş cephesine kadar inecekti. Artık hükümetin savaş politikalarında nüfuz sahibi değildi ve yeri Batı Cephesi'ydi...

Ancak David Lloyd George'un, Herbert Asquith yerine başbakanlık görevine gelmesinden sonra Churchill'in yükselişi yeniden başlayacaktı. Kabinede Cephane Bakanı olarak görev alacak, savaşın son yılında da tank, uçak, silah ve mermilerin üretiminden sorumlu konuma gelecekti.

SAVAŞ BAŞLIYOR

1929'da, Muhafazakar Parti Hükümeti'nin yenilgiye uğramasıyla birlikte, Churchill de Hazine Bakanlığı koltuğunu kaybetti. 1933'te, Almanya'da Adolf Hitler'in Nazi Partisi iktidara geldikten sonra Churchill, yeniden silahlanmanın önde gelen savunucularından biri oldu.

Neville Chamberlain başbakanlığındaki hükümetin uzlaşmacı politikalarını şiddetle eleştiren Churchill, 1939'da, İngiltere ile Fransa'nın, Avrupa'da giderek büyüyen tehlikeye karşı Sovyetler Birliği ile askeri ittifak kurması gerektiğini söyleyince, çok büyük tepki aldı.

'Bay Churchill'in canı cehenneme'

Churchill'in döneminde televizyon yaygın olmadığı ve haberler radyodan alındığı için halkın çoğu başbakanın görüntüsü hakkında pek fikir sahibi değildi. Radyodan ulusa sesleniş konuşması yapacağı bir gün Churchill, yayın saatine geç kaldığını fark edince bir taksi çevirip şoförden kendisini acele BBC'ye götürmesini istedi. Taksici ise götüremeyeceğini, çünkü ne pahasına olursa olsun başbakanın konuşmasını kaçırmak istemediğini söyledi. Bunun üzerine Churchill cebinden gıcır gıcır bir poundluk banknot çıkarıp taksiciye uzattı. Şoförün gözleri parladı: "Atlayın bayım, Bay Churchill'in cahı cehenneme!"

II.Dünya Savaşı başlarken, 4 Nisan 1940 günü Askeri Koordinasyon Komitesi'nin başkanlığına getirilen Churchill, Almanya ile ilgili bütün öngörülerinin çıkması üzerine artık başbakanlığa kadar yükselecekti. Almanlarla uzlaşmaya çalışan Chamberlain'ın istifasından sonra Kral V. George, Churchill'i başbakan olarak atadı. Churchill'in başbakan olduğu 10 Mayıs günü, Almanya Batı'ya doğru taarruz harekatını başlattı; Hollanda, Belçika ve Lüksemburg'u işgal etti. Alman birlikleri iki gün sonra da Fransa'ya girdi.

Churchill, II.Dünya Savaşı'nda ABD Başkanı Franklin D. Roosevelt'le çok güçlü, sıkı bir kişisel ilişki geliştirdi. Bu ilişki, İngiltere'nin savaş ikmal malzemelerini ABD'den gelen ticaret kredisiyle almasını sağ-

Churchill, 1939'da Başbakan Neville Chamberlain ile birlikte (sol üstte). **Şubat 1945: Churchill ve Stalin, Yalta Konferansı'nda** (solda).

merakediyorum@googlegroups.com

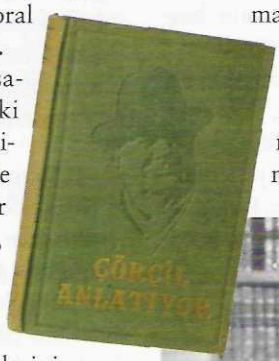
Churchill'e bebek önlüğü

Ülkesini savaştan başarıyla çıkaran büyük bir lider olmasına karşın Churchill'in ruhunda çocukluk da vardı. Resimlerinden de pek iyi bildiğimiz gibi puro içmeyi çok severdi, ancak çoğu kez kor külleri üzerine düşürüp giysilerini yakardı. Bayan Churchill'in artık canına tak etmişti ve bebeklere mama yedirirken giydirilen önlüklerin battal boyundan dikiverdi. Rivayete göre Sir Winston Churchill, akşamları ipek pijamaları yanmasın diye bu önlüğü takıp purosunu tüttürürdü.

ladı. Churchill'in güçlü liderliğine rağmen savaşta üst üste ağır yenilgiler alınıyordu. Churchill askerî konularda, ordu komutanları yerine kendi dostlarının sözlerini dinlemekle suçlanıyor, parlamentoda güvenoylamasını kıl payı atlatıyordu. Ancak sağlam duruşu ve güçlü retoriğiyle, İngiliz halkına büyük moral ve ilham veriyordu.

Churchill'in, savaştaki müttefiki Sovyetler Birliği Lideri Jozef Stalin'le ilişkisi kolay bir ilişki değildi ama, başarılı bir ortak strateji geliştirilmişti. Stalin'in, müttefik kuvvetlerinin 1943'te Fransa'ya indirilerek ikinci cephenin açılması için yaptığı baskılara direndi Churchill. Bu, ancak Almanya'nın yenilgisi garanti altına alındığı takdirde yapılabilirdi. Normandiya çıkarması, 1944 Haziran'ında gerçekleşti ve bu gecikme sayesinde Kızıl Ordu, Almanya'nın doğusundan toprak koparmayı başarabildi.

NOBEL KAZANIYOR

II.Dünya Savaşı'nın ardından, 1946'da, Churchill artık muhalefet lideriydi. O yılın mart ayında ABD'yi ziyareti sırasında felç geçirmişti. Ancak bu bilgi kamuoyundan gizlenmiş ve Churchill, Muhafazakar Parti liderliğini sürdürmüştü. 1951'deki seçimlerle birlikte yeniden iktidara döndü ve altı ciltlik 'II.Dünya Savaşı" adlı eseriyle, 1953'te Nobel Edebiyat Ödülü'nü kazandı.

Acaba bu ödülü hak etmiş miydi?..

Aslında Churchill ödülü, adam yokluğunda almıştı. Ödülü veren İsveç Akademisi'nin arşiv belgelerine göre, Nobel ödülünü verecek akademisyenler, 1953'te ödüle değer 'kimse bulamadılar; ancak kimseye vermemektense, bari Churchill'e verelim' dediler. Churchill, birçok esere imza atmış bir yazardı ve Nobel Edebiyat Ödülü'ne birkaç kez aday gösterilmişti.

Churchill'le beraber şu üç isim adaylar arasındaydı: Amerikalı şair Robert Frost, İngiliz şair ve romancı Walter de la Mer ve İzlandalı yazar Halldor Laxness. Elenen 22 isim arasında ise Ernest Hemingway, Graham Greene,

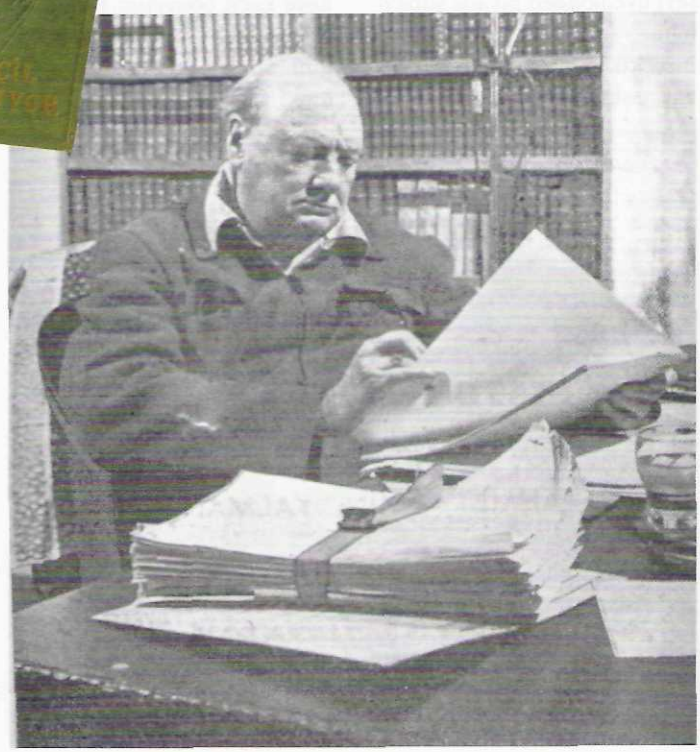

Hitlere karşı giriştiği savaşta: "Her yerde dövüşeceğiz. İcap ederse Kanadaya çekileceğiz fakat savaşa devam edeceğiz, döveceğiz,, diyordu

Tarihi sözlerle Nobel mükâfatını kazanan adam Sir W. Churchill

T

H

Sonia S. UYGUR

Churchill'e (sağda), 1953'te Nobel Edebiyat Ödülü'nü kazandıran 'II. Dünya Savaşı' adlı kitap, 1948'de Ahmet Emin Yalman tarafından Türkçeye çevrilmiş ve 'Vatan Neşriyatı' olarak yayımlanmıştı (sağ üstte). 21 Kasım 1953 tarihli Dünya gazetesinde, Churchill'in Nobel Edebiyat Ödülü'nü kazandığı duyuruluyor (sağda).

Jules Romains de vardı.

1955'te sağlığı giderek bozulmaya başlayınca 81 yaşında, istemeden de olsa aktif siyasetten çekildi. Artık emekliydi, ama siyasetten uzak değildi. Ara sıra Avam Kamarası'nı ziyaret ediyordu ve espri yeteneğini de kaybetmemişti.

Günün birinde, yine bir parlamento ziyareti sırasında, salona girince genel kurulun dikkati ona yöneliverdi. Parlamenterlerden biri, "Ara sıra içkiyi kaçırdığı söyleniyor" diye fısıldadı. Churchill de aynı tonda bir fısıltıyla; "Ayrıca kulaklarının da ağır işittiğini söylüyorlar" *diye karşılık verdi...*

ÖLÜ KUŞ VE KÜFREDEN PAPAĞAN

Churchill hazırcevaptı ve zaman zaman da müstehcenliğe kaçardı. Bir seferinde konuşma yapmak üzere kürsünün yanında beklerken, danışmanlarından biri kendisine bir not iletti; "Sayın Başbakan, pantolonunuzun düğmeleri açık" yazıyordu kağıtta. Churchill, aynı kağıda bir şeyler karalayıp notu geri verdi. Cevabı şöyleydi: "Merak etmeyin. Ölü kuşlar yuvadan düşmez."

Churchill'in bu tür müstehcen esprilere hınzırca bir eğilimi vardı. Kanada'ya yaptığı ziyaret sırasında verilen davette bir piskoposun yanına *düşmüştü. Genç ve hoş bir* garson kız içki servisi yapıyordu. Churchill bir kadeh içki aldıktan sonra, genç kız tepsiyi piskoposa çevirdi. Din adamı, "Genç bayan, alkollü içki içmektense zina yapmayı tercih ederim" dedi. Bunun üzerine Churchill garson kıza seslendi: "Buraya geliniz küçükhanım. Tercih hakkımız olduğunu bilmiyordum."

Winston Churchill 24 Ocak 1965 günü, 91 yaşında hayata veda ettiğinde, geride bıraktıkları arasında bir de papağan vardı. Churchill, dişi olmakla birlikte, papağana Charlie adını vermişti. II.Dünya Savaşı'nın en karanlık günlerinde Churchill'in yanındaydı. Nazilere ana avrat sövmeyi öğretmişti kuşa Churchill. Kriz toplantılarında, köşesinden Hitler'in sülalesine küfrediyor, odada bulunan Lordlar Kamarası'nın soylu üyeleri *şok geçiriyordu. Churchill ise* kıs kıs gülüyordu.

Charlie hâlâ hayatta; 104 yaşındaki papağan, muhtemelen İngiltere'nin en yaşlı kuşu. Ve hâlâ Nazilerle Hitler'e sövmeye devam ediyor.

Churchill uzmanı James Humes şöyle diyor: "Churchill artık aramızda olmayabilir ama, onun düşmana meydan okumasını yansıtan sözler, o ruh hâlâ aramızda."

Galiba Bush yanılıyor; Churchill'in ruhu Blair'de değil, Charlie'de yaşıyor. ■

Yıl 1943: Churchill, Casablanca Konferansı'nda, Kuzey Afrika'daki Fransız Kuvvetleri'nin Komutanı General Giraud, Roosevelt ve De Gaulle ile, Afrika çıkarmasını görüşmüştü (solda).

Churchill, ölümünden üç yıl *önce, hastaneden* evine götürülüyor (üstte). Churchill, II. Dünya Savaşı'nda ABD Başkanı Franklin D.Roosevelt'le *çok güçlü bir* kişisel ilişki geliştirdi (solda).

merakediyorum@googlegroups.com

Mafya şefi 'Lucky' Luciano

Gölgedeki ortak Meyer Lanski

Modern mafyayı yaratan

Salvatore Luciano, 1906'da, Sicilya'dan New York'a geldi. 1907'de, on yaşında dükkandan mal kaldırırken yakalandı. İşte bu, büyük 'suç kariyeri'nin ilk adımıydı...

M. Tanju Akad

Her şey filmlerde gördüğümüz gibi oldu. 'Baba', 'Bir Zamanlar Amerika' ve diğer birçok filmin senaryosu, bu dramatik olaylardan birebir yararlanılarak yazıldı...

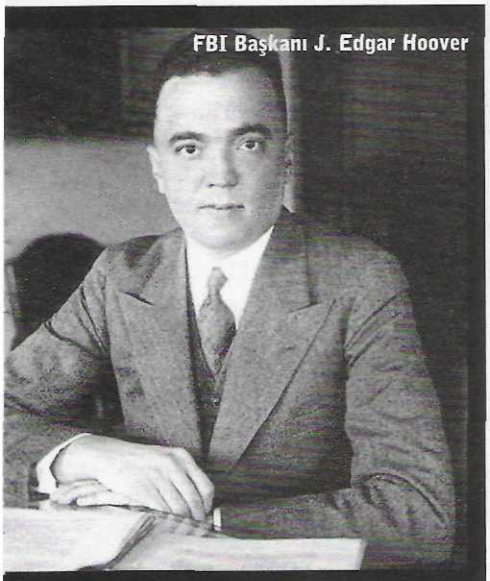
Sicilya'nın fakir Lercardia Friddi köyünde doğan Salvatore Luciano, 1906'da, dokuz yaşında New York'a geldi. Yeni adıyla Charles Luciano 1907'de, on yaşında dükkandan mal kaldırırken yakalanıp tutuklandı. İşte bu, büyük 'suç kariyeri'nin ilk adımı idi. Yine bu dönemde, ileride modern suç dünyasının perde arkasındaki gerçek beyin olacak olan Meyer Lanski ile tanıştı; o yıllarda aynı yaşlardaydılar. Herkesin birbirini sırtından bıçakladığı bu dünyada, Luciano ile Lanski sonuna kadar sadık kaldılar.

Birçok kez, Luciano'nun postunu kurtaran Lanski olacaktı ki; aynı zamanda, Yahudi mafyasını da o geliştirecekti. Ancak aralarında büyük bir fark vardı: Luciano, birkaç yıl sonra Al Capone'u sollayıp geçerek büyük bir şöhret olacak, Lanski ise kırk yıl boyunca tamamen gölgede kalacak, polisin şüpheliler listesine bile girmeyecekti...

1920'lerin Amerika'sında, gangster çeteleri birbirleriyle çatışıp kentleri paylaşıyor, bunların arasından Al Capone (sağda) öne çıkıyor, hükümet de çetelere karşı özel polis güçleri kuruyordu (en sağda).

FBI Başkanı J. Edgar Hoover

işbirliği

1920'lerin *Amerika'sında*, mafya savaşları, ardında hep aynı görüntüleri bırakıyordu (solda). 'Lucky' Luciano'nun New York polisi tarafından çekilen fotoğrafı (solda, ortada).

18 yaşında uyuşturucudan tutuklanan Luciano, New York mafyasının şeflerinden Joe Masseria ile tanışmış, suç dünyasında hırsıyla öne çıkmaya başlamıştı.

1920'lerin çılgın yılları, 1929 borsa krizi ile sona erince milyonlarca işsiz sokaklarda sefillik çekerken, mafya, kazandığı paraları koyacak yer bulamaz olmuştu. İçki yasağı yıllarında kaçakçılıktan kazanılan paralar, kumar, uyuşturucu, fuhuş gibi işler; fırınlar, konfeksiyon sanayii, dok işçileri ve sendikaların denetlenmesi; polis ve politikacı satın alınması, adalet mekanizması ve basın içindeki uzantıların beslenmesi gibi kirli işler için sermaye olmuştu.

Bu ortamda, bir gün Luciano silahlı adamlar tarafından bir arabaya sokularak kaçırıldı. Dayak atılarak saatlerce dolaştırıldı. Muhtemelen öldü zannedilerek Staten Island plajına atıldı. Ama sağ kalmıştı ve bundan sonra 'Lucky' (şanslı) diye anılmaya başlandı. Kendisini bulan polisleri atlatıp dostu Lansky'ye sığındı. Polise konuşamazdı; çünkü mafyanın sessizlik kanunu 'omerta', onu bağlıyordu.

Gangsterler dünyasını sessizce ve derinden izleyen Lanski, bu işi yapanın Luciano'nun başına bela olmasından korkan Masseria olduğunu öğrendi. Luciano da Masseria'nın rakibi Maranzano ile işbirliğine girerek, yeraltı dünyasının yıllar süren ve 'Castelamerese' savaşı denilen büyük çatışmasını başlattı.

Baskınlar birbirini izledi; New York, Chicago ve Detroit sokaklarından yıllar boyu ceset toplandı. Luciano'nun üç adamı ve Bugsy Siegel, bu arada Masseria'nın yemek yediği bir lokantayı basıp onu öldürdüler.

1931'de, Maranzano savaştan galip çıkıp 'capo di tutti cappi' yani 'Mafyanın 1 numarası' olunca, Luciano'yu da 'no. 2' yaptı. Ancak Castellamarese savaşı bir şeyleri değiştirmişti. Yeni nesil gangsterler, işleri kontrollerine almak ve suç dünyasını artık yeni bir anlayışla yönetmek için atağa geçiyorlardı.

Maranzano aptal değildi; yeni yetmeler olan Luciano ile Vito Genovese'yi öldürtmeyi planladı. Ama Lanski yine izlemede idi. Durumu öğrendi ve dört adamı, dedektif kılığında Maranzano'nun bürosunu basıp onu öldürdü. 'Lucky', şimdi '1 numara' olmuştu. Meyer, Lanski'nin verdiği fikirlerle mafyayı yeniden örgütledi. Artık bütün işler iki

Luciano'nun en yakın adamlarından Bugsy Siegel (sol altta). Luciano, kendisine ihanet eden mafya şefi Joe Masseria'yı, bir lokantada öldürür (solda ve altta).

merakediyorum@googlegroups.com

New York Belediye Başkanı Fiorella La Guardia (sağda) **ve Savcı Thomas Dewey** (sağ altta). **Luciano'ya yakın mafya mensuplarından Vito Genovese** (sağda, ortada). **Ülkeden ayrılması yasaklanan 'Lucky' Luciano, 1954'te, Napoli Polis Merkezi'ne gidiyor** (altta). **Luciano 1955'te, karısıyla Napoli'de** (altta, en sağda).

düzine aile reisinin oluşturduğu suç sendikası tarafından denetlenecek, çete savaşları bitecek ve herkes kendine tahsis edilen alandan para kazanacaktı.

Luciano artık Waldorf Astoria'nın bir süitinde yaşıyor, şık elbiseler, ipek gömlekler, kaşmir paltolar giyiyor; her gün kolunda başka bir güzel kadınla dolaşıyordu. Ne var ki, bu keyif sonsuza kadar sürmeyecekti.

Bu yıllarda New York Belediye Başkanı olan Fiorella La Guardia, suç örgütleri konusunda bir şeyler yapmaya kararlıydı. Savcı Thomas Dewey'i Luciano'yu izlemekle görevlendirdi. 1936'ya gelindiğinde, yeterli delili topladığına inanan Dewey davayı açtı ve Luciano, hiç beklemediği bir şekilde 60 yıla hüküm giydi.

Bunun ilk 30 yılında af başvurusu yapamayacaktı. Suç örgütünü hapishaneden de yönetebiliyordu, ama kurtulma ümidi kalmamıştı. İşte bu anda imdadına yine eski dost Mayer Lanski yetişti.

ABD savaşa girmiş, asker naklinde kullanılmak için tadil edilmekte olan Normandie transatlantiği, New York limanında esrarengiz bir yangınla batmıştı. Amerikalılar yine bir casus histerisine tutulmuşlardı. Lanski'nin verdiği akıl üzerine, Luciano fırıncılardan dok işçileri sendikasına kadar, bütün ilişkilerini ABD donanma istihbaratının emrine verdi.

Nazi casusları New York'da nefes alsa duyulacaktı. Bu, 1930'larda Nazi toplantılarını basan Lanski'nin her halükarda isteyeceği bir şeydi. Daha sonra gerek Sicilya çıkarmasında, gerekse de İtalya'nın işgali sırasında, mafya üyeleri ABD ordusunun beşinci kolu gibi çalıştılar. Bunun karşılığı gelmekte gecikmeyecekti.

İlk olarak, Luciano, 1942'den itibaren hapishanede kral gibi yaşamaya başladı. Her istediği içeri sokuluyor, istediği kişiyle görüşüyordu. 1946 Ocak ayında ise, son seçimlerde New York valiliğine gelmiş olan Dewey, İtalya'ya gitmesi koşuluyla onu serbest bıraktı.

Luciano serbestti; ama anavatanı İtalya'ya dönmeyi hiç istemiyordu. Aklı hep Amerika'daydı.1947'de, onu Küba'da görüyoruz. Dostu Lanski, bu sırada Santiago'da büyük otel ve kumarhane yatırımları yapıyor; birkaç yıl sonra darbe ile diktatör olacak Batista ile ilişkileri geliştiriyordu. Bu sırada mafyayı uzaktan yönettiği ve Las Vegas'ta yaptığı yatırımlar nedeniyle mafyaya büyük para kaybettiren Siegel'in öldü-

26 Ocak 1962'de, geçirdiği kalp kriziyle hayata veda eden Luciano (sağ sayfada, üstte), **hayatı boyunca en çok istediği şey olan ABD vatandaşlığına kavuşamadı ama, cenazesi sonradan New York'a götürülüp St. John Mezarlığı'nda toprağa verildi** (sağ sayfada, en üstte).

rülmesini örgütlendiği ileri sürülmüştü. Ne var ki, ABD'nin kolu uzundu. Onu Küba'dan kovalatıp tekrar Napoli'de zorunlu ikamete gönderdiler.

Luciano burada da uslu durmadı ve yasak olmasına rağmen, sık sık yakın kentlere seyahat edip gizli işler çevirmeyi sürdürdü. Bu yıllarda, trenlerde kendisini tanıyan Amerikalı askerlerle birçok hatıra fotoğrafı çektirdiği söylenir. Amacının, dünya çapında bir uyuşturucu örgütü kurmak olduğu düşünülmekteydi.

Luciano, 26 Ocak 1962 günü bir kalp kriziyle öldü. Hayatı boyunca en çok istediği şey olan ABD vatandaşlığına kavuşamamıştı; ama sonradan cenazesi New York'a götürülüp St. John Mezarlığı'nda toprağa verildi.

Yukarıda anlattığımız hikayenin bütün bölümleri, ilk yıllarından 1930'larda Dutch Schultz ile kavgasına ve sürgündeki yıllarına kadar, ayrı ayrı film yapılmış ve genelde kamuoyu tarafından bilinen konulardır. Ancak, mafyanın ABD gibi sıkı denetlenen bir ülkede nasıl olup da bu kadar rahat serpilip geliştiği üzerinde fazla durulmaz. Ayrıca, polisinden hakimine kadar, çok sayıda devlet görevlisinin satın alınarak işlerin kolaylaştırıldığı da bilinir.

ABD'de, yıllar boyunca, FBI görevlilerine adeta mafya faaliyetlerini görünmez kılan bir gözlük giydirilmişti. Bunu giydiren de 1924'ten, öldüğü 1972 yılına kadar FBI başkanı olarak kalan J. Edgar Hoover'dan başkası değildi. En ünlü sözünü yüzlerce kez tekrarlamıştı: "There is no such thing as organised crime" (örgütlü suç diye bir şey yoktur). Halbuki bu sırada, ABD'de diğer yerel ve federal kuruluşlar mafya ile mücadele ediyor, zaman zaman başarı elde ediyor ve ilişkileri ortaya çıkarıyorlardı.

Hoover, sadece bir kez sıkıştı. O da 1957'de, New York yeraltı teşkilatlarının büyük bir toplantısı yanlışlıkla basılınca meydana geldi. İtalyan mafyasının 62 şefi, sözde emekli işadamları kisvesi altında bir motelde iş görüşmesine gelmişlerdi. Basın olayın üzerine atlayınca işi kapatma olanağı kalmadı. Hoover da o zaman "Biz zaten biliyorduk" demek zorunda kaldı. ■

Beyazperdede 'Lucky' Luciano

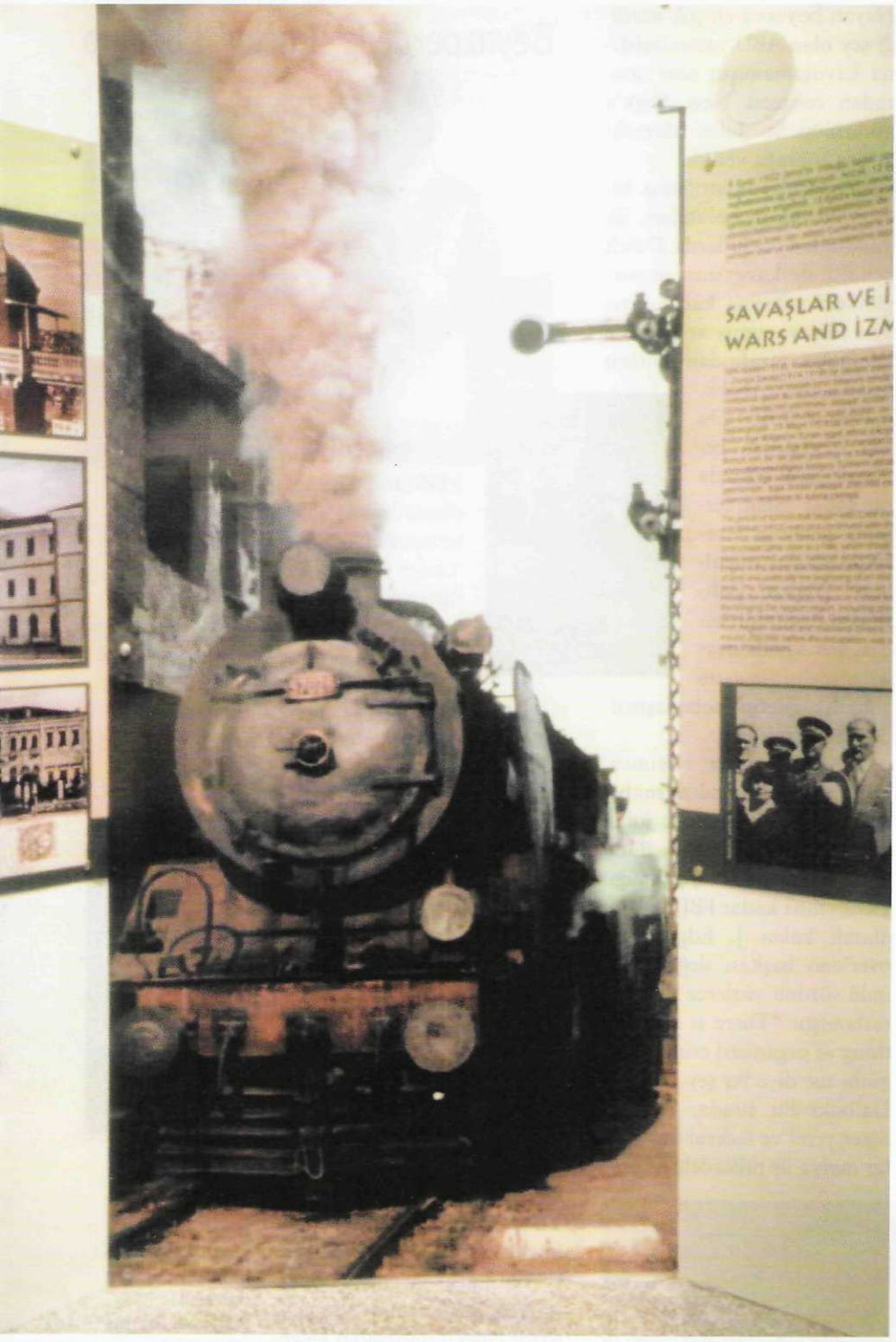

1930'ların başında, mafya dünyasının efsane ismi Al Capone'u bile gölgede bırakarak büyük bir şöhrete kavuşan 'Lucky' Luciano, ölümünün ardından, ABD'deki diğer büyük 'aile'ler gibi, pek çok sinema filmine konu oldu. Bunların en önemlileri, 1974 yapımı 'Lucky Luciano' *(altta)* ve 1997 yapımı 'Hoodlum' idi *(solda)*. Luciano'nun yaşamöyküsünün anlatıldığı 'Lucky Luciano' adlı filmi Francesco Rosi yönetmişti; başrollerde ise Gian Maria Volonte, Vincent Gardenia ve Silverio Cioffi yer alıyordu. II. Dünya Savaşı'nın hemen öncesinde, Harlem ve çevresindeki suç örgütlerinin yapılanmasını anlatan, Bill Duke yapımı 'Hoodlum' adlı filmde ise, Luciano'yu Andy Garcia canlandırıyordu *(en üstte)*.

1960'larda, Adalet Bakanı olarak görev yapan Robert Kennedy, Hoover'i mafyanın üzerine gitmesi için sıkıştırdı; ama FBI Başkanı Hoover onun görevden ayrılmasına kadar işi yine idare etmeyi başardı (solda).

merakediyorum@googlegroups.com

İzmir Kent Arşivi ve Müzesi

Bir şehrin belleği

Amazon kadınları selamlıyor sizi girişte; kara trenin dumanı, gözünüze girecek gibi oluyor biraz ilerleyince; zarif bayanlar, asil erkekler alışveriştеyken, çan sesleri ezan seslerine karışıyor...

BURCU ILGIN

Ağustos 1926'da yapımına karar verilen Türkiye'nin ilk İtfaiye Merkez Teşkilat binasının, bugün Türkiye'nin ilk Kent Arşiv ve Müzesi olacağını kim tahmin edebilirdi?..

İtfaiye binası, uzun yıllar, kentin belleğindeki acı anların, yangınların tarihini hatırlatan bir sembol olarak varlığını sürdürdü. Şimdilerde ise bu rolünden sıyrılmış görünüyor; kentin belleğinin görüntülü-belgeli kıvrımlarını oluşturuyor usulca, kentinin arşivi ve müzesine ev sahipliği yapıyor.

İzmir Kent Müzesi, hatırlama ve geçmiş bilgisine dayanan bir kent kimliği ve kentli bilinci yaratma projesinin bir parçası. Bu kapsamda, İzmir Büyükşehir Belediyesi, kentini tanıyan, bilinçli ve aidiyet bağı güçlü, geçmişi ve kültürüyle uyumlu, kentli bilincine sahip gerçek İzmirlileri yaratmak için, kent arşiv ve müzesini Ocak ayında hizmete sundu.

Türkiye'nin ilk kent arşivi ve müzesi olan İzmir Kent Ar-

şivi ve Müzesi, ilk 'okunur müze' olmasıyla da ilgi çekici. Müzenin anahtar fikrini, 'Bir kentte yaşayan herkesin anlatılabilir bir tarihi, her sokak ve binanın bir hikayesi vardır' sloganı oluşturuyor.Yaklaşım böyle olunca, İzmir Kent Müzesi tasarlanırken, bir kere düzenlenip yıllarca aynı şekilde korunan statik müzecilik anlayışı terk edilmiş. Mekânlar, kendini dillendirebilecek her sokağa, caddeye, binaya, öyküye yer açan, her seferinde kenti farklı biçimlerde okumamızı sağlayan sınırsız sayıda ve formda sergi yapabilme olanağına sahip bir 'okunur müze' olarak tasarlanmış.

Bu anlamda, Kent Müzesi'nin açılış sergisi, 'İzmir Tarihi', 'Kent ve Ticaret', 'Yangınlar ve Kent' başlıkları altında, üç bölümden oluşuyor. 'İzmir Tarihi'ne ayrılan birinci bölümü bir girizgâh olarak adlandırmak da mümkün. İzleyici bu bölümde, hem İzmir tarihi hakkında genel bilgi sahibi oluyor, hem de sonraki bölümlerde yer alan -geçici- tematik sergi konularını daha kolay anlamlandırıyor, genel bir tarih bilgisi içine yerleştiriyor.

Birinci bölümdeki sergide, İzmir'in mitolojik döneminden başlayarak yeniden kuruluşuna, Roma ve Bizans imparatorluğu çağlarına, Türklerin eline geçiş sürecine ve bu süreçte kentin tarihindeki kırılmalara, kültürel dönüşümlere, kentin kimliğini oluşturan başat öğelere vurgu yapılmış.

İzmir, tarihi boyunca bir ticaret kenti olageldi; 'ovalarından süt, dağlarından bal akan' Ege'yi dünyaya bağlayan bir liman kenti... Kentin bu karakteristik özelliği, ikinci bölümdeki geçici sergi alanının konusunu oluşturmuş. 'Kent ve Ticaret 1838-1933' başlığını taşıyan bu görsel malzeme temelli sergi, ilgili alt başlıklarla da desteklenmiş.

Ticaret, İzmir'in bir karakteristiği ise, bir diğeri de yangınlar... Bu nedenle üçüncü bölüm, kentin yangınlar bağlamında yaşadığı geçmişe ayrılmış. Şüphesiz bu seçimde, yangınların kent tarihindeki önemi kadar, müzenin eski itfaiye binasında hayat bulmasının da payı var. Yeni müze, eski itfaiye binasına vefa borcunu ödüyor belki bu yolla... Eski itfaiye binasının toplantı salonu 'drama salonuna', yatakhanesi ise 'araştırma ve okuma salonuna' dönüşmüş şimdilerde.

İzmir Kent Müzesi'nde, kentin geçmişine çıktığınız yolculukta, rehberiniz yalnızca gözleriniz değil; mekânlar-

İzmir Kent Müzesi tasarlanırken, statik müzecilik anlayışı yerine 'okunur müze' yaratılmaya çalışılmış (sol sayfada ve solda). **İzmir Kent Arşiv ve Müzesi'ne** (en altta) **ev sahipliği yapan tarihî itfaiye binasında, itfaiyeciler tatbikatta** (altta).

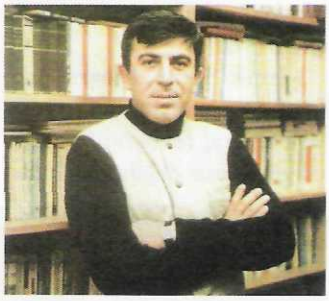

merakediyorum@googlegroups.com

Kent Müzesi'nin açılış sergisi, 'İzmir Tarihi', 'Kent ve Ticaret', 'Yangınlar ve Kent' başlıkları altında, üç bölümden oluşuyor (üstte ve sağda, ortada). **İzmir Kent Arşivi ve Müzesi Müdürü Yrd. Doç. Dr. Fikret Yılmaz, İzmir'e ait belgeleri toplama girişimlerini sürdürüyor** (üstte).

da çalınan müzikler de sizi bir dönemden, bir duygudan diğerine doğru sürüklüyor. Serginin her bölümünde ve destekleyici sergilerin her birinde konuyla ilgili, uyumlu müziklerin çalınmasının ayrı bir keyif olduğunun altını çizmeliyiz.

Kentin birikimini yansıtan, kentin canlı birer varlık olduğunu vurgulayan her türlü belge ve obje, İzmir Kent Arşivi'nde koruma altına alınmış. 1912'den beri faaliyette olan İzmir Milli Kütüphanesi'nde bulunan eski ve yeni yazı belgeler, İzmir yerel basını ve ulusal basın koleksiyonu, beş bin ciltten fazla elyazması, nadir eser arşivinde, sadece bir belge deposu gibi değil, bilimsel yöntemlere göre, uygun sıcaklık ve nem koşullarında saklanıyor.

Ayrıca, İzmir'in yönetsel hafızasını oluşturan belediye meclis kararları, encümen tutanakları, Başbakanlık Osmanlı Arşivi, Ankara Milli Kütüphane Şeriye Sicilleri Koleksiyonu, tüm Ege bölgesinin kadı defterleri, Tariş gibi özel kuruluşların arşivleri de Kent Arşivi bünyesinde bulunuyor. Bu belgeler, ancak mikro filmlere alındıktan sonra bilgisayar aracılıyla meraklıların ve araştırmacıların kullanımına sunuluyor. İzmir Kent Arşivi ve Müzesi Müdürü Yrd. Doç. Dr. Fikret Yılmaz, büyük bir liman kenti olan İzmir'in bir zamanlar ilişki kurduğu liman kentleri Venedik, Marsilya, İskenderiye, Londra, Rotterdam ile bağlantıya geçerek buralarda bulunan, İzmir'e ait belgeleri de toplama girişimlerini sürdürüyor.

Kent Arşivi'nde, İzmirli ailelerin bağışladığı dokümanlardan veya bir kopyası alınarak kişilere geri verilen materyallerden de faydalanılıyor. İzmirliler, büyüklerinden kalma fotoğraf, tablo, fuar giriş bileti, İzmir basımlı bir kitap, elbise, kolonya şişesi, otobüs bileti, İzmir'de üretilmiş bir malın veya objenin son örneği gibi malzemeleri müzeye getirerek, İzmir Kent Arşiv ve Müzesi'ne katkıda bulunabiliyor. Böylelikle, müzeye getirilen her belge ve obje mikro filmlere alınarak ölümsüzleştiriliyor.

İzmir Kent Arşiv ve Müzesi, haftanın her günü, 10.00-18.00 arası ziyaret edilebilir. ■

İtfaiye binasının 1932'lerdeki görüntüsü (sağda).

◆ Hazırlayan: Lale Uçan
laleucan@yahoo.com

Gülhane Sargı İmalathanesi'nde

'Harp Paketçiği' hazırlığı

'Şehbal' dergisi, cephedeki askerin 'muharebe sargısı'nın üretildiği Gülhane Sargı İmalathanesi'ni sayfalarına taşır...

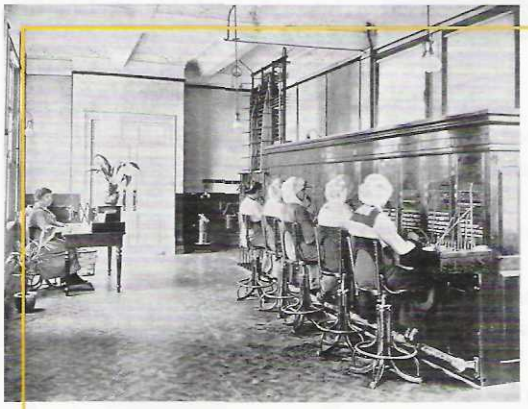

'Gülhane Sargı İmalathanesi'nde Vefa Mekteb-i İdâdisi Şâkirdânı'.

"Gülhane Sargı İmalathanesi, askerin, cephede dökülen kanını dindirmek, aldığı yaraları sarmak için oluşturulan 'Harp Paketçiği'nin hazırlandığı yerdir. Vatan savunması için askere silahlar, ağır kurşunlar yüklettirilirken, bir taraftan da yanı başlarına ufacık bir paket verilir. Bu paket, askerlerin yaralandığında, belki de hayatını kurtaracak ilk yardım malzemesidir.

Eskiden harp saflarında yaralanan bir askerin yarasının sarılması için geçen sürede, durumu daha kötüleşir ya da ölebilirdi. Şimdi ise bir askerin yanı başında, yaralandığında kendi yarasını sarması ya da en yakın sıhhiye eri tarafından tedavisinin yapılması için ceketinin bir tarafında, İngiliz iğnesi ile tutturulmuş, iki gaz bezi, bir sargı ve bir emniyet iğnesinden oluşan muharebe sargısı bulunmaktadır...

Asker yaralandığı zaman paket açılır, sargı bezi yaranın üzerine konur, yara sargı ile sarılır ve asker hemen hastaneye gönderilir. Bu paketler hastanede yalnızca görevliler değil, harbe gidemeyenlerin gidenlere yardımı çerçevesinde öğrenciler tarafından da hazırlanır. Vefa, Sanayi Nefise okulları öğrencileri, sadece birkaç örnektir..."
(Şehbal, No.13-1907, S. 262./ No. 65, S.333)

'Hanım kızlar iş başında'

"Hanım kızlar, bugün memleketimizde iş hayatında sınırlı faaliyet göstermektedir. Resimde görüldüğü üzere, hanımlarımız Dersaadet Telefon Şirketi'nde küçük bir yer edinmelerine rağmen, azimle iş hayatına adım atmakta ve çalışmaktadırlar..."
(Servet-i Fünûn, No.1197-1913, S.8)

'Tehdit...'
Erkek - Eğer aşkımı kabul etmezseniz...
Kadın- İntihar edeceksiniz değil mi?
Erkek- Hayır. Arkadaşınıza ilân-ı aşk edeceğim....
(Akbaba, No.317-1922, S. 4)

merakediyorum@googlegroups.com

Elektrik evlere nasıl girdi?

Thomas Alva Edison, kent aydınlatma sistemini tasarlarken, elektrik ark sistemi yerine havagazı sistemini model almıştı.

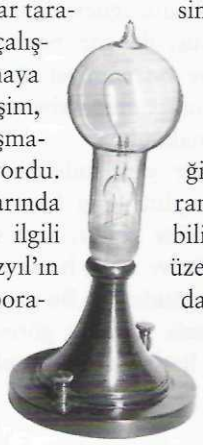
FATİH TOPTAN

Teknolojik gelişme, 18. Yüzyıl'ın sonlarına doğru, parlak zekalı kişilerin yürüttüğü bireysel çalışmalardan, devlet veya çeşitli kuruluşlar tarafından desteklenen çalışmalara doğru kaymaya başlamıştı. Bu değişim, elektrikle ilgili çalışmalarda da görülüyordu. 17. Yüzyıl'ın sonlarında başlayan elektrikle ilgili çalışmalar, 18. Yüzyıl'ın ikinci yarısında laboratuarlardan dışarı çıkıyor; yüzyılın sonlarına doğru ise hem kamusal alanlar hem de evler, elektrikle aydınlanır hale geliyordu.

Elektriğin her eve girmesini sağlayan bir dizi gelişme, Edison ismi üzerinde simgeleşmiştir. Hatta bunun da ötesinde, bugün 'mucit' denilince, pek çok kişinin aklına gelen ilk isim Edison'dur. Ancak Edison'un hayatı incelendiğinde, laboratuarında kuramsal deneyler yürüten bir bilim adamından çok, binin üzerinde patenti olan, sıfırdan başlayıp şöhret ve zenginlik basamaklarını tırmanan bir iş adamı-mucit portresiyle karşılaşılır.

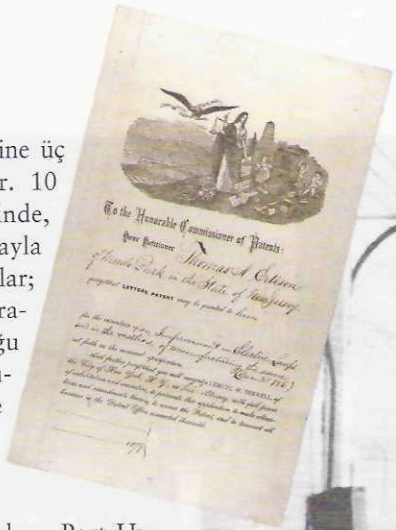
Thomas Alva Edison'un (1847-1931), 7 yaşındayken, ailesi ile birlikte taşındığı Michigan'da başladığı okul hayatı, yalnızca 3 ay sürer. Çocukluğunda geçirdiği kızıl hastalığı sebebiyle kulakları ağır işitiyordur ve bunun öğretmenleri tarafından, algılamasının yavaş olduğu şeklinde değerlendirilmesiyle okuldan uzaklaştırılır. Bundan sonra annesinin tuttuğu bir özel öğret-

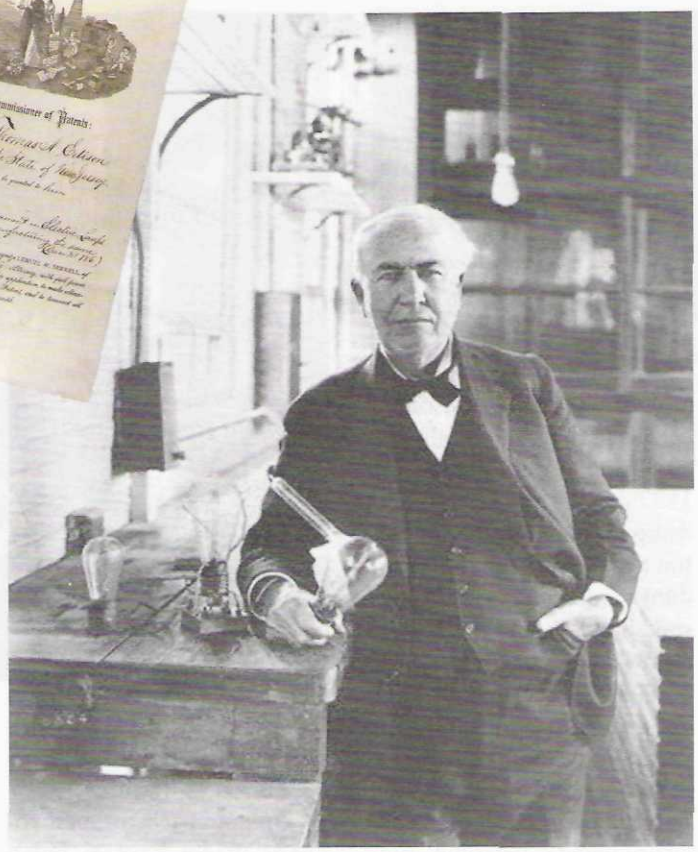

1910 yılına ait bir fotoğrafta, 'aydınlatılmış' salonunda kitap okuyan bir bayan (üstte). Edison'un (en sağda, 14 yaşında) tasarladığı ilk ampullerden biri (sağda).

menle öğrenimine üç yıl devam eder. 10 yaşına geldiğinde, fizik ve kimyayla ilgilenmeye başlar; evinin tavan arasında kurduğu ilk laboratuarında fizik ve kimyanın temel kavramlarını irdeler.

To the Honorable Commissioner of Patents:
Your Petitioner Thomas A. Edison
of Menlo Park in the State of New Jersey
LETTERS PATENT may be granted to him

Edison'un, 1 Kasım 1879 tarihli 'elektrik lambalarındaki gelişme' ile ilgili patent başvuru formu (en solda). Edison, 1920'li yıllarda, laboratuarında geliştirdiği ampülle (solda). Edison'un elektrik lambasıyla ilgili çizimler (altta). Edison ve ailesi (sol altta).

12 yaşındayken, Port Huron ile Detroit arasında çalışan trende gazete ve şeker satmaya başlayan Edison, evindeki laboratuarını da trenin yük vagonuna taşır. Bir gün, raylar üzerinde oyun oynayan istasyon şefinin küçük oğlunu, gelen trenin altında kalmaktan kurtarır. İstasyon şefi, buna karşılık Edison'a telgrafçılığı öğretir. Bundan sonra, telgrafçı olarak ABD'de şehirden şehre dolaşır.

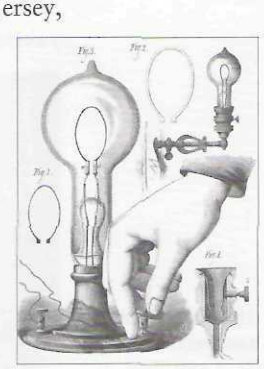
1868'de Boston'a yerleşir ve burada geliştirdiği elektrikli bir oy kayıt makinesi ile ilk patentini alır. Bu buluşu ile Edison, telgrafçılıktan mucitliğe adımını atar; ancak, ticarî yönden bir kazanç elde edemez. Bu başarısızlık ona, halkın talep edeceğinden şüphe duymayacağı aygıtlar geliştirmesi gerektiğini öğretir.

1869'da New York'a yerleşen Edison, başarı getiren ilk buluşunu burada gerçekleştirir. Wall Street'teki altın borsasında, fiyatlarla ilgili haberleşmeyi sağlayan telgraf aracının bozulması üzerine Edison'dan cihazı tamir etmesi istenir. Cihazı kısa sürede ve başarıyla tamir eden Edison, dikkatleri üzerine çeker ve hisse senetlerinin sürekli değişen değerlerini anında yazacak bir alet geliştirmesi yönünde bir teklif alır.

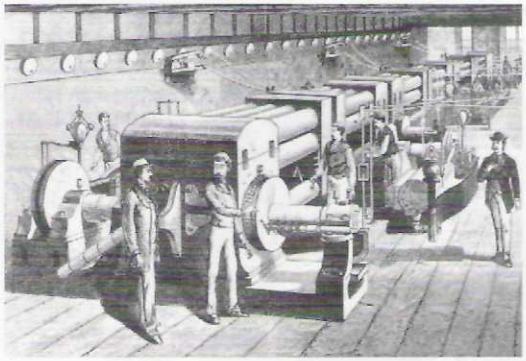
Edison, bu cihazı geliştirerek hem ilk başarılı buluşunu gerçekleştirmiş olur, hem de cihazla ilgili geliştirdiği bazı ek aygıtlarla 40 bin dolar gibi bir gelir elde eder. Kazandığı bu parayla, 1871'de New Jersey, Newark'ta bir laboratuar ve atölye kuran Edison, sonraki 5 yıl boyunca bu atölyede, telgrafın daha hızlı ve verimli çalışmasını sağlayacak aygıtlar geliştirir.

Edison, 1876'da, ailesi ve ekibiyle birlikte New York'un batısında küçük bir köy olan Menlo Park'a taşınır. Kısa sürede laboratuarını geliştirir ve yılda ortalama 400 patent başvurusu yapabilecek duruma gelir. Menlo Park'taki bu laboratuar, modern araştırma-geliştirme laboratuarları-

Edison Electric Light Co.'nin New York 5. Cadde, Numara 65'teki ofis binasının 1881'deki görünümü (solda).

merakediyorum@googlegroups.com

Edison'un direktifleriyle Pearl Street'te kurulan dünyanın ilk ticarî elektrik santrali (üstte).

nın ilk örneğidir. Edison'un Menlo Park'ta yaptığı ilk büyük icat fonograf olur. 1877'de geliştirdiği, sesi kaydedip yineleyebilen ilk gramofon aygıtı olan fonografla ünü dünya çapında yayılan Edison, bundan sonra dikkatini elektrik ampulüne çevirir.

Ampulün icadından önce de aydınlatmada elektrikten yararlanılıyordu.Bir elektrik devresine bağlanmış iki karbon çubuğun, birbirine yaklaştırıldığında uçlarının ısınması sonucu aydınlatmanın sağlandığı 'elektrik ark lambası'; sokaklar, tiyatrolar, fabrikalar gibi büyük kamusal mekanların aydınlatılmasında kullanılıyordu. Ama bunlar evsel kullanım için pratik değildi. Evsel kullanım için pratik olacak bir sistem içinse, yaklaşık aynı yıllarda Atlantik'in iki yakasında, iki farklı isim çalışmalarını sürdürüyordu; Edison ve Swan...

Yıl 1929; Thomas Edison ve arkadaşı Francis Jehl, akkor lambanın icadından 50 yıl sonra, bu olayı yeniden canlandırmaya hazırlanıyorlar. ABD Başkanı Herbert Hoover ve otomobilci Henry Ford da bu olayı izlemek için hazır bulunuyor...

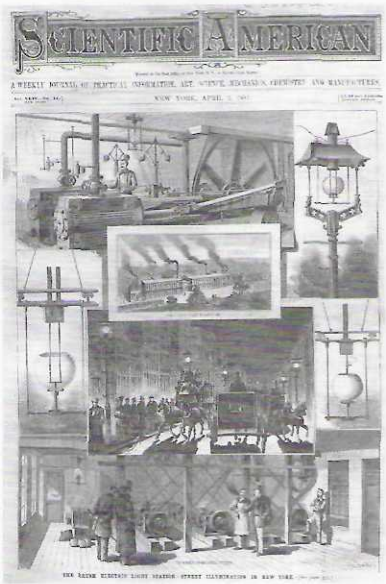
Ampulün geliştirilmesi yönünde maddi kaynağı bulan Edison, 'Edison Electric Light Company'i kurar ve çalışmalarına başlar. Tasarladığı sistemde, havası boşaltılmış bir ortamda ışık yayan ve düşük akımla çalışan bir ampul geliştirmeyi amaçlar. Çalışmalarına 1878 yılının Eylül ayında başlayan Edison, 14 ay boyunca üzerinden akım geçen telin yani filamanın hangi maddeden yapılması gerektiği yönünde deneyler yapar. Bu çalışmalarının sonucunda karbonize edilmiş (kavrulmuş) pamuk ipliğinin filaman olarak kullanıldığı ampulü 'Model No 9' u geliştiren Edison, 21 Ekim 1879'da not defterine şu satırları düşer: "9 numara gündüz 13.30'dan gece 03.00'e kadar yandı. Yani tam 13.5 saat. Daha sonra da bir saat kadar pırpır etti. Sonunda camı patladı ve dağıldı."

Edison patentini 27 Ocak 1880'de alsa da, kısa sürede patlayan bu haliyle, ampul kullanışlı değildi. 1880'in ba-

1800'lü yılların sonunda, St. Louis'deki bir dükkanın önünde elektrik lambaları (sağda). 1910 yılından bir fotoğrafta, yatak odasındaki elektrik lambaları (en sağda).

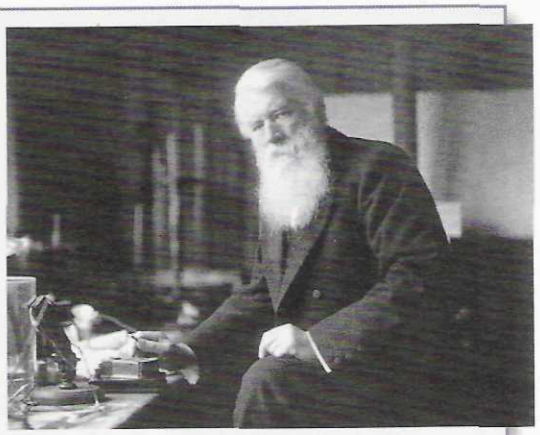
şında, filaman olarak karbonize edilmiş kağıt kullanan Edison bundan iyi sonuç alınca, aynı yılın Ekim ayında seri üretime geçti.

Ampulün başarıyla çalıştırılmasının ardından, sıra onu her eve sokmaya gelmişti. Bunun için de bir güç üretim ve dağıtım sistemine gerek duyuluyordu. Edison, elektriğin dağıtımında, elektrik ark sisteminin yerine, evsel kullanımda yaygın olarak kullanılan gaz sistemini örnek almıştı. Bu sistemde, merkezi bir gaz fabrikasında üretilen gaz, sokakların altına döşenen borularla evlere ve işyerlerine ulaştırılıyordu; burada binaların içine döşenen borularla birleştiriliyordu.

Edison'un yapmak istediği, çok güçlü bir ışık ürettiğinden evler için uygun olmayan ark sistemi yerine, gaz sistemindeki yumuşak ışığı elektrikle elde etmekti. Not defterine, bu konuyla ilgili şu satırları düşmüştü: "Amaçlanan, gazın yaptığı her şeyin mükemmel bir biçimde taklit edilmesini başarmaktır. Bu öyle yapılmalıdır ki, gazlı aydınlatma elektrikli aydınlatmayla mükemmel bir biçimde değiştirilsin. (...) güçlü veya kör edici bir ışık elde edilmesi gerekli değil, tersine gazın yumuşaklığına sahip küçük bir ışık elde edilmesi önemli..." Bu düşünceden hareket eden Edison, en ince ayrıntısına kadar gaz sisteminin kullandığı sistemleri kendi sistemine uyarlamaya çalıştı.

Elektrik, gaz sisteminde yer altından geçen boruların yerine, yer altından geçen iletken tellerde taşınacaktı; gaz sisteminde kullanılan benzeri araçların yerine anahtarlar, şalterler, sigortalar ve sayaçlar konulacaktı.

Swan'in ampulü

Edison Menlo Park'ta, ampulle ilgili çalışmaları yürütürken, Sir Joseph Swan de *(üstte)* İngiltere'nin Newcastle kentinde benzer çalışmaları sürdürüyordu. Swan, ampulünü ilk kez 1 Kasım 1878'de, Tyne Derneği'nde tanıtmıştı. Ancak bu konuşmada, laboratuarda fazla akım verdiği için ampulü yandığından, ampulü yanarken gösterememişti. 18 Ocak 1879'da, Sunderland'da, aynı ampulü yeniden üreterek başarıyla sunma fırsatını bulan Swan, 27 Kasım 1880'de patentini aldı ve ampullerinin üretimine başlandı. Swan'in ampulünde de karbonize edilmiş pamuk ipliği filaman olarak kullanılıyordu. Üstelik bu ampuller, Edison'unkine göre, biraz daha uzun ömürlüydü.

Sadece gaz şirketlerine kentin sokaklarını kazma izni verildiği için, Edison Elektrikli Aydınlatma Şirketi, New York'ta gaz endüstrisini denetleyen yasama sistemine tabi oldu.

En az dağıtım kadar önemli bir konu da, elektrik üretiminin sağlanacağı bir santral kurulmasıydı. Manhattan Pearl Street'te, bu amaçla Edison'un direktifleriyle yapılan dünyanın ilk ticarî elektrik santrali bu zinciri tamamladı. Eylül 1882'de kurulan ve bir mil karelik alana elektrik sağlayabilen bu santralle, elektrik çağı resmen başlamış oldu. ■

Scientific American dergisinin Nisan 1881 tarihli sayısının kapağında, New York kentinde ark aydınlatması (solda, en üstte). Edison ilk başarılı akkor lambanın kopyasını sergiliyor (solda).

merakediyorum@googlegroups.com

Yaşayan en eski bilim derneği

Royal Society

Aydınlanma Çağı'na giden yolun, Ortaçağ'ın Kilise etkisindeki üniversitelerinden geçmeyeceğini anlayan bilim adamları, ilk olarak 17. Yüzyıl'da görülmeye başlanan bilim derneklerinde bir araya geldiler.

FATİH TOPTAN

Aydınlanmanın eşiğine gelinen yıllarda, Avrupa üniversiteleri hâlâ, modern bilimi doğuracak bilgileri üreten kurumlar olmanın çok uzağındaydılar. Hatta, Kilise'nin etkisindeki bu kurumlar, Aristo felsefesini sürdüren ve modern bilimi oluşturacak kavramlara karşı gelen bir yapıdaydılar. Çağın önde gelen bilim adamları çalışmalarını üniversitelerin dışında sürdürüyorlardı. Dönemin üniversitelerine sığmayan bu bilim adamlarının, 17. Yüzyıl'da üniversiteler dışında bir araya gelmeleriyle, ilk bilim dernekleri oluşmaya başladı.

R. Boyle

Isaac Newton, Crane Court'taki bir Royal Society toplantısına başkanlık ediyor (üstte).

Bu derneklerden ilki, yüzyılın hemen başlarında Roma'da kurulan Accademia dei Lincei'ydi (Lincei Akademisi). Lincei Akademisi'nin üyeleri arasında bulunan Galileo'nun öğrencilerinden Viviani ve Toricelli tarafından 1657'de yine Floransa'da kurulan Accademia del Cimento (Deneyler Akademisi), Accademia dei Lincei'den daha ayrıntılı bir yapılanmaya sahipti ve ünü Accademia dei Lincei'yi aşmıştı.

W. Petty

İtalya'daki bu ilk örneklere benzer oluşumlar, yüzyılın ilk yarısında Avrupa'nın çeşitli yerlerine yayıldı. Ancak, bu derneklerin ya da akademilerin en ünlüsü ve en prestijlisi, yüzyılın ikinci yarısında, 'Royal Society' adıyla, İngiltere'de kurulacaktı...

J. Evelyn

Royal Society'nin (Kraliyet Derneği) kökleri, bir grup bilim adamının, 1640'lı yılların ortalarında, çeşitli konuları tartışmak için belirli aralıklarla düzenledikleri toplantılara dayanır. Robert Boyle, John Wilkins, John Wallis, John Evelyn, Robert Hooke, Christopher Wren ve William Petty gibi bilim adamlarından oluşan bu grup, 1660'ta derneği kurar.

J. Wallis

Kral II. Charles

SIR,

THESE are to give Notice, That on *Monday* the Firſt Day of *December* 1712, (being the next after St. *ANDREW's DAY*) the Council and Officers of the ROYAL SOCIETY are to be Elected for the Year enſuing; at which ELECTION your Preſence is expected, at Nine of the Clock in the Forenoon, at the Houſe of the ROYAL SOCIETY, in *Crane Court*, *Fleet Street*.

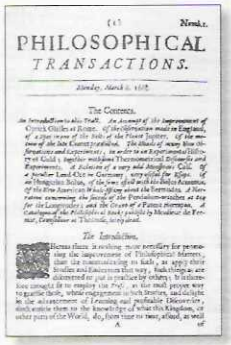
To Thomas Hoed Eſqr

Is. Newton P.R.S.

Ünlü bilim adamı Isaac Newton, 1703'te, Royal Society'nin başkanlık görevine gelir *(sağda)*. 1 Aralık 1712 tarihli ve Başkan Newton imzalı duyuruda *(üstte)*, Crane Court'ta yapılacak konsey ve memur seçiminde, dernek üyelerine, hazır bulunmaları gerektiği belirtiliyor.

1662'de Kral II. Charles'ın verdiği berat ile 'Royal' (Kraliyet) sıfatını alan derneğin tam adı 'The Royal Society of London for Improving Natural Knowledge idi ('Doğa Bilgisini Geliştirmek İçin Londra Kraliyet Derneği').

İsmindeki bu 'Royal' etiketine rağmen dernek, her bakımdan özerk bir kuruluştu. Zamanla 'Royal Society' adıyla anılmaya başlanan dernek, önceki benzerlerinden farklı olarak, sadece bilimsel toplantılar ve tartışmalar yapmakla kalmıyor, aynı zamanda bunları yayınlıyordu. Nitekim, ilk kitapları 1662'de yayınlandı. Bu kitaplar, John Evelyn'in 'Sylva' ve Robert Hooke'un 'Micrographia' isimli kitaplarıydı. 1665'te ise, derneğin sekreteri Henry Oldenburg editörlüğünde, 'Philosophical Transactions'ın ilk sayısı yayımlanır. 'Felsefi Bildiriler' olarak Türkçe'ye çevrilebilecek bu yayın, bugün yaşayan en eski bilimsel yayındır. 'Philosophical Transactions', hem modern bilimin yeni yazın biçimini oluşturuyor, hem de deneye dayalı yeni bilimsel araştırmaları teşvik ediyordu.

Numb. 1.

PHILOSOPHICAL TRANSACTIONS.

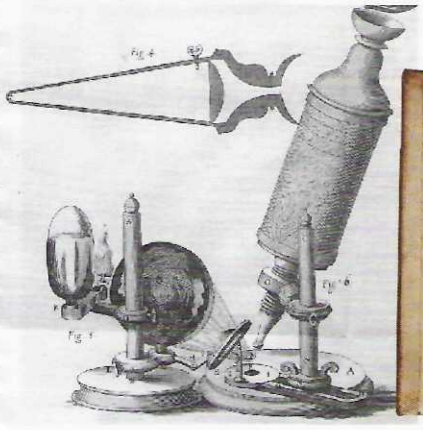
Monday, March 6. 1665.

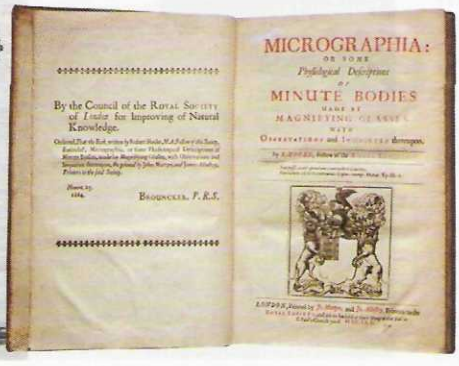
The Contents.

The Introduction.

Resmen kurulmadan, ilk toplantıların yapılmaya başlandığı Gresham Koleji'nde çalışmalarını sürdüren ve kısa sürede önemli işler yapan derneğin çalışmaları, 1660'lı yılların ortalarında, Londra'daki bazı gelişmelerle kesintiye uğrar.

Veba salgını nedeniyle, 1665 Haziran'ından 1666 Mart'ına kadar haftalık toplantılar askıya alınır. Eylül 1666'da meydana gelen 'Büyük Londra Yangını', Gresham Koleji'ne zarar vermez fakat kentin tüccarları mekan kıtlığı nedeniyle Gresham Koleji'ni 1666'dan 1673'e kadar

MICROGRAPHIA:

OR SOME

Phyſiological Deſcriptions

OF

MINUTE BODIES

MADE BY

MAGNIFYING GLASSES

WITH

OBSERVATIONS and INQUIRIES thereupon.

By the Council of the Royal Society of *London* for Improving of Natural Knowledge.

BRAUNCKER. *P. R. S.*

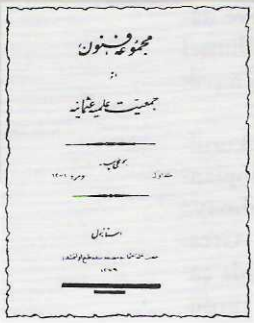
Royal Society, bugün yaşayan en eski bilimsel yayın olan 'Philosophical Transactions' adlı bülteni, 1665'te yayımlar (sol üstte). Derneğin ilk kitapları 1662'de hazırlanır. Bunlardan biri, Robert Hooke'un 'Micrographia' adlı çalışmasıdır (solda ve en solda).

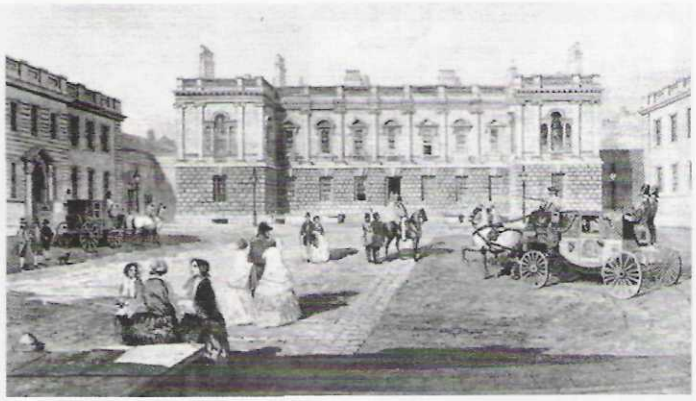
merakediyorum@googlegroups.com

Osmanlı'da ilk bilim dernekleri

Osmanlı'da da, Tanzimat ile başlayan yenileşme hareketleri içinde, kabaca, Batı'dakine benzer biçimde, bilimi medreselerin baskıcı ortamından kurtarmak için çeşitli girişimlerde bulunulmuştu. Bunlardan ilk göze çarpanı Encümen-i Daniş'ti. 1851'den 1861'e kadar varlığını sürdürdüğü on yıllık sürede çeşitli edebî ve felsefî araştırmalar yapan Encümen-i Daniş'in, bu süre içinde hazırladığı Kavaid-i Osmaniye, Türkçe'nin ilk grameri sayılır. 1861'de Cemiyet-i İlmiye-i Osmaniye kurulur. Başkanlığını Münif Paşa'nın *(üstte)* yaptığı cemiyetin yaptığı en önemli işlerden biri de, 1862 yılında yayımlanmasına başlanılan Mecmua-i Fünun dergisidir *(altta)*. Fizik, kimya, felsefe, psikoloji, sosyoloji, tarih ve coğrafya gibi konularda makalelerin yayınlandığı dergi, iki yıl boyunca yaklaşık 50 sayı yayımlanır. İstanbul'daki büyük kolera salgını nedeniyle yayınına bir süre ara verilen dergi, Münif Paşa tarafından, 1866'da yeniden yayımlamaya başlanır ancak 1869'da, Cemiyet-i İlmiye-i Osmaniye ile birlikte Mecmua-i Fünun da kapatılır.

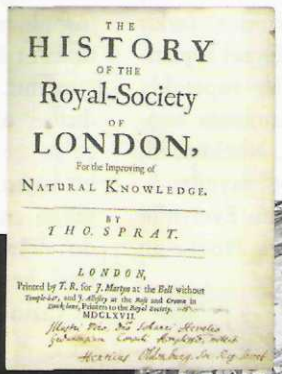

'profesyonel' bilim adamı değildir. 1731'de getirilen yeni kurallarla, derneğe üye olmak isteyen her adayın başvurusunu yazılı olarak yapması ve adaylığını destekleyen kişilerden bir referans mektubu sunması kararlaştırılır. İstenen bu belgeler muhafaza edilecektir ve böylelikle hem üyelerin derneğe neden seçildiğinin bilgisine her an ulaşılabilecek, hem de üyeler arasındaki ilişkiler görülebilecektir.

Yıllar geçtikçe bilim dünyasındaki prestiji artan dernek, keşif gezilerine malî destekte bulunmak, konferanslar düzenlemek gibi faaliyetlerde de bulunur. Bunların yanında, 1731'den bu yana, çeşitli bilim ve mühendislik dallarında ödüller verir. 1780'de Crane Court'tan Somerset House'a taşınan derneği, 1857-1967 yılları arasında Burlington House'da buluruz. Royal Society, 1967'de ise, artık 120 kişiyi aşmış olan kadrosuyla, bir diğer Londra adresine, Carlton House Terrace'a taşınır. Dernek, günümüzde de ayın adreste, yaşayan en eski bilim derneği 'ünvanı'yla çalışmalarını sürdürüyor. ■

THE
HISTORY
OF THE
Royal-Society
OF
LONDON,
For the Improving of
NATURAL KNOWLEDGE.
BY
THO. SPRAT.
LONDON,
MDCLXVII.

Thomas Sprat'ın, 'History of the Royal Society of London for Improving Natural Knowledge' isimli 1667 tarihli kitabının *(üstte)* ilk sayfasında bulunan çizimde (sağda); derneğin kurucusu II. Charles'ın büstünün solunda, derneğin ilk başkanı William Viscount Brouncker, sağında ise derneğin kuruluşunu yazılarıyla teşvik eden Francis Bacon yer alıyor.

Royal Society, 1857-1967 yılları arasında, Burlington House'da faaliyet gösterir (sağda, en üstte). Derneğin ilk toplantılarının yapıldığı Gresham Koleji (sağ üstte).

borsa binası olarak kullanırlar. Bu zaman diliminde, derneğe Arundel House'da bir oda tahsis edilir.

1703'te, ünlü bilim adamı Isaac Newton Royal Society'nin başkanlık görevine gelir. Newton'ın ilk hedefleri arasında, derneğe, çalışmalarını rahatlıkla sürdürebileceği yeni bir bina bulmak vardır. Dernek, 1710'da Crane Court'a taşınarak ilk müstakil binasına kavuşmuş olur.

Başlarda, derneğe üye kabulünde her ne kadar bir seçim yapılıyorsa da, seçim kriterleri muğlaktır ve dernek üyelerinin büyük bir kısmı

◆ Hazırlayan: Taner Güdükoğlu

Yeşilköy Havacılık Müzesi

1010 yılında, İmam Farab'lı İsmail Cevheri'nin, uçma denemesi sonrasında ilk Türk hava şehidi olması; 1159'da İstanbul'da, Siracettin Doğulu'nun uçma denemesi sonucu kuleden düşerek hayatını kaybetmesi ve Hezarfen Ahmet Çelebi'nin yaptığı kanatlarla Galata Kulesi'nden Üsküdar'a kadar olan 1200 metrelik mesafeyi uçarak geçmesi... Türk havacılığının geçmişiyle ilgili olarak, bu satırbaşlarını ve daha fazlasını merak ediyorsanız, İstanbul Yeşilköy'deki Hava Müze Komutanlığı'nı ziyaret edebilir ya da internet üzerinden müze içinde kısa bir gezinti yapabilirsiniz.
www.hho.edu.tr/muze/muze.htm

Tarihe damgasını vuranlar

Padişahlar, sadrazamlar, başbakanlar, kaşifler, mucitler... Konumlarıyla ya da yaptıklarıyla tarihe damgasını vurmayı başarmış kişilerin hayat hikayeleri her zaman merak edilir, araştırılır, incelenir. 'www.kimkimdir.gen.tr' ve 'www.biyografi.net' adreslerine girdiğinizde, adını bildiğiniz ancak hakkında pek fazla bilgiye sahip olmadığınız kişilerin kısa yaşam öykülerini ve hayatlarındaki dönüm noktalarını hızlı bir şekilde bulup okuyabilirsiniz. Oldukça geniş bir arşive sahip olan bu siteler bilgisayarınızda sık kullanılan adresler arasına girmeyi hak ediyor.

Dünden bugüne Oscar ödülleri

1920'lerde sesli sinemaya geçişin getirdiği yenilikler, sinemanın bir endüstri halini almaya başlaması, sansür ve oto kontrol tartışmaları, sendikalaşma çalışmaları derken, Hollywood'da sinema endüstrisinin haklarını savunabilecek bir kuruluşun yapılandırılması gündeme geldi. 1927'de, 'Academy of Motion Picture Arts and Sciences' (Sinema Sanat ve Bilimleri Akademisi) kuruldu. Ardından Akademi, 1928 Mayıs'ında bir ödül töreni düzenledi ve ilk Oscar'lar sahiplerini buldu. Bugün, canlı yayınlarla izlenme rekorları kıran, binlerce yıldızı bir araya getiren ve dünyanın en büyük organizasyonlarından biri haline gelen Oscar ödüllerinin tarihini merak ediyorsanız, internetteki kaynaklardan aradığınız pek çok bilgiyi bulabilirsiniz:

www.oscars.org
www.oscar.com/legacy/history.html
www.britannica.com/oscars
www.filmsite.org/oscars.html
www.greatestfilms.org

'Anneler Günü' ve Julia W. Howe

Julia W. Howe, 27 Mayıs 1819'da New York'ta doğdu. Gençlik yıllarında birçok şiir, tiyatro oyunu ve gezi kitabı yayınladı. Özellikle iç savaş yıllarında, barışın ve kadın haklarının en büyük savunucularından biri haline geldi. 1872'de, tüm dünyaya en büyük mirası olacak 'Anneler Günü'nün resmîleşmesi için girişimlerde bulunmaya başladı. Howe'un 'barış için Anneler Günü' çağrıları başarısızlıkla sonuçlansa da, onun görüşlerinden etkilenen Anna Jarvis isimli genç bir bayan, savaş sırasında sağlık koşullarının iyileşmesi için çalışan annesinin ve Julia W. Howe'un anısına 1907'de ilk Anneler Günü'nün kutlanmasına ön ayak oldu. 'Barış için Anneler Günü' fikrini tüm dünyaya miras bırakan yazar Julia W. Howe ile ilgili detaylı bir kaynak çalışmasını 'http://womenshistory.about.com/library/bio/blbio_howe_julia_ward.htm' adresinde bulabilirsiniz.

merakediyorum@googlegroups.com

Gözlüğün ortaya çıkışı

Camın belirli şekillerinin cisimleri büyüttüğü çok eski zamanlardan beri biliniyordu. Ama gözlüğün, 'gözlük' olarak ortaya çıkmasının öyküsü farklıdır.

FEZA KÜRKÇÜOĞLU

Hayatımızın en önemli araçlarından birinden söz edeceğiz bu yazıda: "Yaşlıların ya da gözleri iyi göremeyenlerin" kullandığı bir araçtan, gözlükten... Öncelikle, düşüncelerimizi daha iyi ifade ettiğini sandığımız bir yazıyı alıntılamamıza izin verin...

'Sanat Dünyamız' dergisinin 1996'da yayımlanan 62. sayısında, Fransız yazar Georges Perec'in "Gözlük üzerine düşünceler" başlıklı yazısının girişi şöyledir:

"Gözlük üstüne konuşmak, deyim yerindeyse, ilk bakışta insanı kendinden geçirmeye ve coşku uyandırmaya pek elverişli olmayan kısır ve soğuk bir konu gibi görünür. Özenle bombelendirilmiş bu merceklerin, iyi görmeyenlerin daha iyi ya da 'kötünün iyisi' bir görüşe kavuşmalarını sağlayarak insanlığa dev bir adım attırdıklarını belirtince, bu konuda söylenebilecek her şeyi ya da hemen her şeyi söylediğimizi sanırız; ardından da, gözlük olmadan, belki hiçbir

1270'lerden itibaren, Murrano camları, gözlüklerde kullanılan kristal camlar ile rekabete girer (sağda).

zaman toplum içinde bulundukları noktaya gelemeyecek X. Leo'dan Goya'ya, Chardin'den Theodore Roosevelt'e, Toulouse-Lautrec'ten Gustav Mahler'e ve Emile Littré'den Harold Lloyd'a, bir sürü insanın inanılmaz yazgılarına değinmek gerekirse bile, bu duygudan kurtulamayız."

Sözlük anlamı: "Gözleri iyi görmeyenlerin baktıkları şeyleri daha iyi görmelerine yardım eden veya gözleri korumaya yarayan çerçeveye yerleştirilmiş cam" olan gözlüğün çeşitleri de çok... At gözlüğü, avcı gözlüğü, dalgıç gözlüğü, jokey gözlüğü, kar gözlüğü, kaynak gözlüğü, madenci gözlüğü, motosiklet gözlüğü, pilot gözlüğü, taşçı gözlüğü...

Liste uzayıp gidiyor. Ancak biz bu yazıda normal gözlükleri yani göz kusurlarını düzelten ya da okumayı kolaylaştıran gözlüklerle, güneş gözlüklerini konu edineceğiz... Antikçağ'dan başlayarak, camın görmeyi kolaylaştıran bir araç olduğu biliniyor. Cam binlerce yıl büyüteç olarak kullanılır. Senaca, "İçine su doldurulmuş bir küre ile yazılar daha net ve büyük görünebiliyor" derken haklıdır. Ancak insanoğlunun gözlüğü kullanabilmesi için, uzun bir zaman dilimi geçmesi gerekir.

18. Yüzyıl Fransa'sında bir gözlükçü dükkanı (üstte). 19. Yüzyıl'ın ünlü İspanyol ressamı Goya'nın gözlüklü bir otoportresi (solda).

19. Yüzyıl kaynaklı karikatür tarzı bir illüstrasyonda, dönemin gözlük türleri (sol üstte): Monokl, kelebek gözlük ve benzerleri.

Buruna oturan ve başın üstünden geçen metal bir bantla sabitlenen bir 18. Yüzyıl gözlüğü.

Gözlüğün tarihini yazanlar, işe Roma İmparatoru Neron'un arenada insanların birbirlerini öldürmesini bir zümrüdün içinden bakarak izlediğini anlatmakla başlar. Biz de

merakediyorum@googlegroups.com

Kimi bilim adamlarına göre, gözlüğün gerçek mucidi Roger Bacon'dur (altta). Raffaello Santi tarafından 1517'de yapılan 'Papa X. Leo'nun portresi (sağda): Ressam Papa'yı, elinde büyüteci ile tasvir etmiştir. Gözünde gözlükleriyle, Ortaçağ Venedik'inden bir 'bankacı' (sağ altta).

17. Yüzyıl ressamı Gerard von Honthorst'un 'Flütçü' tablosundaki müzisyen, nota okurken kıskaçlı gözlüğünü kullanıyor (altta). Çift odaklı gözlüğün mucidi Benjamin Franklin (sağ altta).

öyle yapalım.

Neron'un içinden baktığı zümrüt, tıraşlı bir taş olsa gerek ki, görme kolaylığı sağlamıştı. Mercekler M.Ö. 640'lardan beri kullanılır. Asurluların eski başkenti Ninova'da ya da Pompei'de bulunan büyüteçler, içleri su dolu cam globlar ya da kristal kürelerdir.

Merceklerin gelişimindeki önemli sıçrama, 1000'li yıllarda Bağdat'ta, İslam dünyasının en büyük fizikçilerinden Ebu Ali el-Hasan ya da İbn el-Heysem'in (965-1039) "Kitabü'l Menazir" (Optiğin Hazinesi) adıyla yazdığı kitapla gerçekleşir. Çağının en büyük optikçisi olarak bilinen el-Heysem'in kitabı 1240'da Latince'ye aktarılır. Batılı fizikçiler ise, bu kaynaktan esinlenerek gözlüğe doğru adım atarlar.

Fransisken mezhebine katılmadan önce Oxford ve Paris'te eğitim gören İngiliz rahip Roger Bacon (1214-1294), tıraşlanmış cam kürelerin görmeye yardımcı olduğunu yazar. Bazı tarihçi ve bilim adamlarına göre, gözlüğü

ilk bulan Roger Bacon'dır.

Roger Bacon'un yazdıklarını, TÜBİTAK tarafından 1996'da yayımlanan Jean Gimpel'in "Ortaçağ'da Endüstri Devrimi" adlı kitabından aktaralım:

"Eğer yazıya ya da başka küçük nesnelere bir kristal ya da cam ya da başka bir saydam kütleden bakılacak olursa ve bir kürenin küçük bir kesiti görünümünde olması gereken bu kütle, dışbükey yani göze dönük -göz de yukarıda- olacak biçimde harflerin üzerine yerleştirilirse, yazı hem daha büyük görünür, hem kolay okunur. Bu nedenle, bu alet yaşlılar ve gözleri iyi görmeyenler için yararlıdır; çünkü yazı ne denli küçük olursa olsun, yeterince büyütülürse kolayca okunabilir. (...) Kırılmış görüntünün gizemli yanları daha da çoktur... İnanılmaz uzaklıktan küçücük yazıları okuyabileceğimiz gibi, bakış açısının bü-

yüklüğüne göre tahıl, toz ve kum tanelerini de sayabiliriz... bir çocuk bir dev, bir adam da bir dağ gibi görünebilir..."

Gözlüğü bulan kişi konusunda çok farklı isimler ortaya atılmıştır. Bunlardan biri de, Floransalı Alessandro della Spina'dır. Ancak 1280'lerde gözlerindeki bozukluğu gidermek için uğraşan ve belirli kalınlıkta ve eğimde kesilmiş olan iki cam ile nesneleri büyütmeyi başaran Floransalı fizikçi Salvino degli Armati'nin de gözlüğü bulan kişi olduğu iddia

edilir.

Mezar taşında "Burada Floransalı Salvino degli Armati yatıyor. 'Besicle'lerin mucidi. Tanrı günahlarını affetsin" yazan Armati, mikroskobun atası sayılan büyüteci bulmuştur. 'Besicle' sözcüğü ise bu büyüteci yapmak için kullanılan 'Beril' taşından gelmektedir.

13. Yüzyıl'dan başlayarak kullanımı yaygınlaşan gözlük, çeşitli formlara bürünür. Bu arada ilk gözlüklerin merceklerinin sadece büyütmeye yaradığını, günümüz mercekleri gibi, göz kusurlarını giderici özellikleri bulunmadığını da belirtelim.

İlk gözlüklü insan resmi, 1352 yılında Tommaso da Modena'nın yaptığı Provenceli Hugues'ün portesidir.

Daha sonraları, 1480'de Domenico Ghirlandajo, Aziz Jerome'nin resmini yapar. Jerome'nin oturduğu sırada bir gözlük bulunmaktadır. Bundan dolayı da, gözlük yapımcıları loncaları, Aziz Jerome'yi 'koruyucu aziz' kabul ederler. Biz, tabloları bir kenara bırakıp yine gözlüğe dönelim. Biraz hızlanalım...

1784'te Amerikalı bilim adamı -ki kendisi daha çok 'devlet adamı' şapkası ile tanınır- Benjamin Franklin, iki odaklı gözlüğü bulur. O zamana dek, yakın ve uzak olarak iki ayrı gözlük kullananlar onun sayesinde tek bir çerçevede iki merceği de kullanabilme şansına erişirler.

1870 yılında Karl Zeiss ve Otto Schott, dünyanın ilk optik cam üretim merkezi olan Jena Optical Glass Works'ü kurarlar. 1877'de ise, gözlük sanayiinin devlerinden biri olan Rodenstock kurulur.

1910 yılında, Benjamin Franklin'in tek çerçevede topladığı iki mercek, birleştirilerek tek parça çiftmercekli camlar üretilmeye başlanır. 1912'de Zeiss firması, bir tarafı dışbükey, diğer tarafı içbükey olan 'punktal' gözlük camını üretirler.

Sonraları da, inanılamayacak bir hızla gelişecektir gözlük... Göz kusurlarını ortadan kaldıran, okumayı kolaylaştıran bir araç olarak günümüz insanının en önemli gereksinimlerinden biri olan gözlük, teknik açıdan ilerlerken biçim olarak da büyük gelişmeler gösterir.

O ağır ilk gözlükler gitmiş; bakırdan, gümüşten, altından, balina ke-

Gözlük nasıl seçilir?

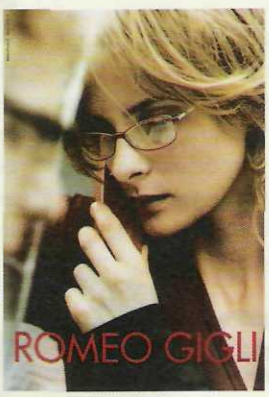
1960'ların en popüler dergilerinden Hayat, *ansiklopediler de* yayımlar. Bunlardan biri de 'Hayat Aile Ansiklopedisi'dir. İşte bu ansiklopedinin 'gözlük' maddesinde de, insanların surat yapılarına göre, nasıl birer gözlük almaları gerektiği hakkında pratik bilgiler de vardır. Günümüz estetisyenlerinin önerileriyle karşılaştırıldıklarında, tam kırk küsur yıl sonra da geçerliliğini koruduğunu anladığımız bu kuralları biz, bu yılın 'moda' gözlüklerini tanıtan mankenlerin seçimleriyle test etmek istedik! İşte sizlere sonuçlar:

YÜZÜNÜZ KÖŞELİ İSE

Köşeli yüze, uçları yukarı doğru kalkık, çerçeveli gözlük yakışır. Saçların da yüzü tamamen serbest bırakacak şekilde taranması doğrudur. Öte yandan, kalın ve gözün etrafını kapayan düz çerçeve köşeli yüzlere hiç yakışmaz.

YÜZÜNÜZ KARE İSE

Yüzünüzün şekli kare biçiminde ise, saçlarınızı *yanlarda kabarık duracak*

şekilde taramalısınız. Takacağınız gözlüğün de kenarları hafifçe yukarı *kalkık olmalıdır.* Kare şeklinde yüz, kare şeklinde çerçeve ve yüzün şeklini iyice meydana çıkaracak saç tuvaleti katiyen yakışmaz.

YÜZÜNÜZ UZUN İSE

Uzun yüzlüler, yüzlerini olduğundan daha geniş gösterecek kabarık saç tuvaletlerine rağbet etmeli. Takacakları gözlüklerin çerçevesi büyücek, kare şeklinde olmalıdır. Uzun yüzlülerin, yüzlerini olduğundan daha uzun gösterecek saç modellerini tatbik etmeleri doğru değildir.

1960'ların 'Artist' dergisinin kapağında, gözlüklü bir Zeki Müren fotoğrafı (solda, en üstte). **17. Yüzyıl'a ait kıskaçlı bir gözlük ve metal kilitli ahşap kabı** (sol üstte). **Ünlü şair Abdülhak Hamid ve monokl gözlüğü** (solda).

merakediyorum@googlegroups.com

Matrix ve Harry Potter: Gözlükleriyle akılda kalan çağdaş efsaneler (sağda ve sağ altta).

miğinden zarif ve son derece hafif gözlükler yapılmaya başlanmıştır. 'Gözlük üzerine düşünceler'in yazarı Georges Perec, geçmişte gözlüklerin çeşitlenmesi üzerine, bize şunları aktarır:

"Yalnızca 'gözlük' yok ya da daha doğrusu, yoktu. Kolsuz çift gözlük, kelebek gözlük, saplı gözlük, tekgözlük (monokl), çiftgözlük (binokl), renkli gözlük de vardı."

Şunu da eklememiz gerekir ki, gözü

güneş ve tozdan koruyan güneş gözlüklerinde de mercekler, ışık iletimini azaltmak ve göz kamaşmasını önlemek amacıyla renkli camdan yapılır oldu...

1720 yılında gözlükçülere 'gözlük uzmanı' unvanı verildi. Bu uzman gözlükçülerin en meşhuru, Thomier idi. Günümüzdeki güneş gözlüklerinin ilk örneklerini üreten de Thomier idi. Neron'un yeşil zümrüdünden esinlenerek üretilen bu gözlükler, kısa zamanda yaygınlaştılar.

1930'lu yıllardan itibaren, özellikle Amerika'da yaygın olarak kullanılan güneş gözlükleri, günümüzde sadece koruma amaçlı değil, bir süs eşyası, kadın ve erkeğin bir aksesuarı olarak da algılanmaktadırlar.

Erkek ve kadınların şıklıklarını tamamlayan bir aksesuar olan güneş gözlüklerinin, bundan 55 yıl önce, ülkemizde nasıl algılandıklarına da bir göz atalım.

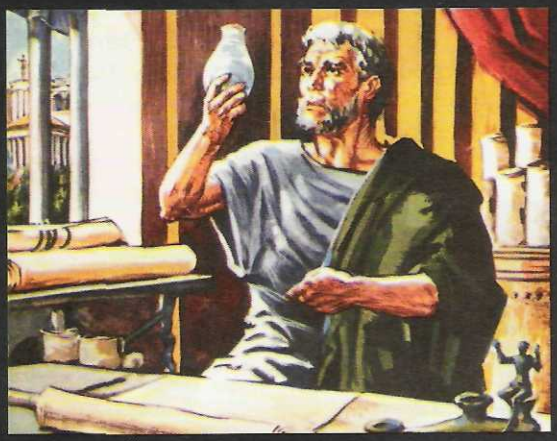
Servet İskit'in yayımladığı Aylık Ansiklopedi'de, 1948 yılında Dr. Nuri Fehmi Ayberk tarafından kaleme alınan 'gözlük' maddesinde şu satırlara rastlarız:

"Muhafaza gözlüğü: Görmeyi düzelten ve insana muhit ve muhatını adam akıllı gösteren bu numaralı gözlüklerden başka, bir de gözü ültraviyole ve enfraruj denilen zararlı güneş ışıklarından ve toz topraktan koruyan muhafaza gözlüğü vardır ki, bunların çoğu renklidir. Son zamanlarda acayip çerçeveler içine konulan bu

Gözlüğün kilometre taşları

■ Seneca su dolu bir kabın büyüteç görevini gördüğünü gözlemledi. ■ M.S. 1000 yıllarında 'okuma taşı' denilen cam şeklinde küre parçaları icat edildi. Cam küre parçası metnin üzerine konuluyor ve harflerin büyümesi sağlanıyordu. ■ 10. Yüzyıl'da Çinliler okumak için çerçeve içinde mercekler kullandılar. Marco Polo 1270 yılında, Kubilay Han'ın sarayında gözlük kullanıldığını yazar. ■ 11. Yüzyıl'da Arapların merceklerin büyütücü özelliklerini bildikleri kayıtlara geçmiştir. ■ Roger Bacon 1267'de, yaşlıların ve iyi göremeyenlerin okumak için mercekler kullandıklarından söz eder. ■ Mikroskobun atası kabul edilen ve 'besicle' diye adlandırılan bir tür sapsız gözlük, 12. Yüzyıl'ın sonunda İtalya'da kullanılmaya başlanır. ■ 1268-1289 yılları arasında, ilk gözlük üretilir; ancak bunu üreten kişinin kimliği bilinmez. ■ 1352'de ressam Thomasso da Modena, içinde gözlük bulunan ilk resmi yapar. ■ 1430'da Nicholas de Cusa, konkav gözlüklerden söz eder. ■ 1608'de gözlüğü Johannes Lippershey'in icat ettiği iddia edilir. ■ 1784'de Benjamin Franklin çift odaklı gözlükleri icat eder. ■ 1840'da çerçevesiz gözlük yapılır. ■ 1870'de Karl Zeiss ve Otto Schott, dünyanın ilk optik cam üretim merkezi olan Jena Optical Glass Works'ü kurarlar. ■ 1912'de Zeiss firması, bir tarafı dışbükey, diğer tarafı içbükey olan 'punktal' gözlük camını üretir.

Seneca'dan Benjamin Franklin'e gözlüğün yaratıcıları

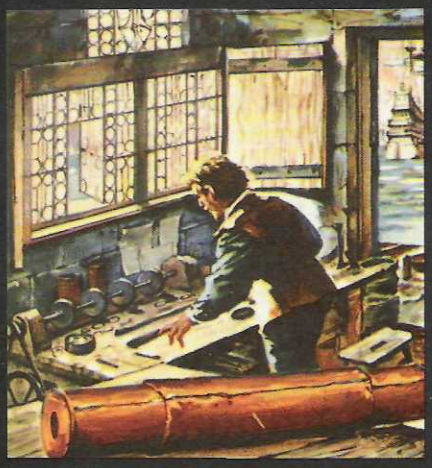
Seneca, M.Ö. 25 yılında, bir cam kap içindeki suyun, büyüteç görevi gördüğünü gözlemler.

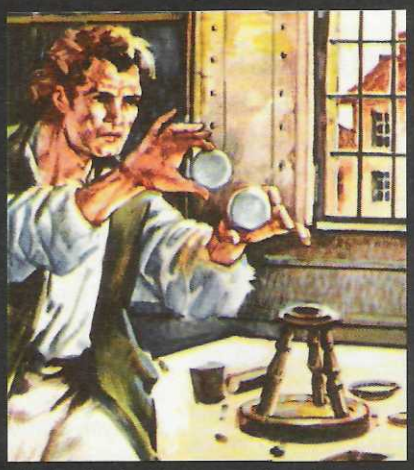
1000'li yıllarda, Bağdat'taki büyük fizikçilerden Ebu Ali el-Hasan, mercekler hakkında en önemli çalışmalar yapar.

Floransalı fizikçi Salvino degli Armati, 1280'lerde gözlerindeki bozukluğu gidermek için uğraşırken, belirli kalınlık ve eğimde kesilmiş iki cam ile nesneleri büyütmeyi başarır.

Venedikli cam ustaları 1300'lü yıllarda gözlüklerde kristal yerine kaliteli cam kullanmaya başladılar.

1910 yılında, Benjamin Franklin tek parça ama çift mercekli camlar üretmeyi başardı.

renkli camlar daha ziyade bayanlar tarafından büyük rağbet ve itibar kazanarak moda ve süs hükmüne girmiştir."

Yazının devamında, Dr. Nuri Fehmi Ayberk, iyi ve 'sıhhî' bir güneş gözlüğünün özelliklerini de sıralar: "İyi bir muhafaza gözlüğünün, temiz camdan yapılmış ve 'oxyde de crium' gibi ültraviyole şualarını durduran maddeler ihtiva eder olması, göze takıldığı zaman görmeyi kesmemesi, cisimlerin şekillerini ve renklerini bozmaması lazımdır. Bu çeşit camların en meşhurları Zeiss fabrikasının yaptığı Umbral camlarla, İsviçre'nin Fienzal ve Amerika'nın Euphos camlarıdır."

Gözlük tarihinde yaptığımız yolculuğun sonuna geldik. Yazıya başlarken ne anlatacağımızı düşünürken, birçok şeyi anlatamadık. Örneğin gözlüğün yerine geçtiği ya da geçeceği söylenen lensleri... Ya da gözlük takmayı sevmeyen çocukların Harry Potter sayesinde gözlük takmaya başladıklarını... 1937 yılında Amerikan askerlerinin gözlük ihtiyacını karşılamak için kurulan Ray-Ban'ın nasıl da günümüzün en moda markalarından biri haline geldiğini... Gençlerin efsanesi 'Matrix' filmindeki gözlüklerin neden birden bütün dünyayı saran bir moda haline geldiğini de anlatamadık... ■

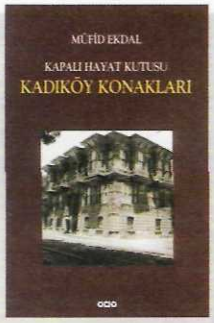

1930'lu yıllarda *Amerika'da* üretilmeye başlanan Ray-Ban güneş gözlüklerinin 1940'lardaki bir gazete ilanı (solda).

merakediyorum@googlegroups.com

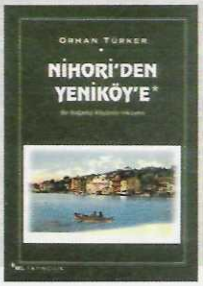
Doğu'ya Seyahat
Gérard de Nerval
Çeviren: Selahattin Hilav
Yapı Kredi Yayınları, Mart 2004, İstanbul

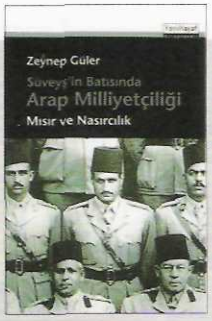

Kadıköy Konakları (Kapalı Hayat Kutusu)
Müfid Ekdal
Yapı Kredi Yayınları, Şubat 2004, İstanbul

Nihori'den Yeniköy'e
(Bir Boğaziçi Köyünün Hikayesi)
Orhan Türker
Sel Yayıncılık, Nisan 2004, İstanbul

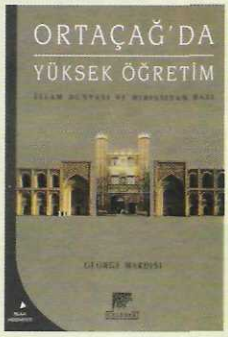
Süveyş'in Batısında Arap Milliyetçiliği (Mısır ve Nasırcılık)
Zeynep Güler
Yeni Hayat Yayıncılık, 2004, İstanbul

Neyzen Tevfik (Hayatı ve Eserleri)
Hilmi Yücebaş
L&M Yayınları, 2004, İstanbul

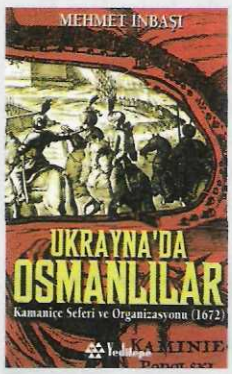
Medresenin yükseliş dönemleri

Lübnan kökenli ABD'li bilim adamı George A. Makdisi (1920-2002), Pennsylvania Üniversitesi'nde 17 yıl boyunca, Arapça ve İslâm bilimleri konularında dersler verir. Döneminin önemli İslâm araştırmacıları arasında yer alan Makdisi daha çok, İslâm düşüncesinin 'klasik' dönemi üzerinde yoğunlaşır. Makdisi'nin 1981'de yayımlanan 'The Rise of Colleges' adlı yapıtı, şu sıralar "Ortaçağ'da Yüksek Öğretim" başlığıyla Türkçe'ye kazandırıldı (Gelenek Yayınları, Mart 2004, İstanbul). Makdisi yapıtın ilk üç bölümünde, hem medrese kurumunun ortaya çıkışını hem de buradaki öğretim metotlarını inceliyor. Dördüncü bölümde ise yazar, İslâm kurumları ile Batı'nın öğretim kurumlarını ve öğretim anlayışını karşılaştırıyor. Aradaki kimi benzerliklerin altını çiziyor. Kitapta ayrıca, medrese-vakıf ilişkisi de ele alınıyor.

Sefere çıkan ordunun lojistiği

Uzmanlık alanlarından biri 'Osmanlı sefer lojistiği' olan Doç. Dr. Mehmet İnbaşı, "Ukrayna'da Osmanlılar" (Yeditepe Yayınları, 2004, İstanbul) adlı yapıtında, 1672'deki Kamaniçe Seferi'ni ve bu seferin örgütlenişini inceliyor. 17. Yüzyıl'ın ikinci yarısında Osmanlı, Ukrayna steplerindedir. Lehlilerin (Polonya) ele geçirilmez dedikleri Kamaniçe Kalesi, Osmanlı ordusu tarafından 10 günde ele geçirilince, Hıristiyan dünya büyük bir şaşkınlık yaşar. Bu zaferde, yüz binlerce kişilik ordu için yapılan binlerce kilometrelik sefer organizasyonlarının da büyük payı vardır. İnbaşı'nın çalışması, bu tür zorlu seferlerin nasıl da sistemli bir altyapı ve lojistik desteğe bağlı olduğunu gösteriyor.

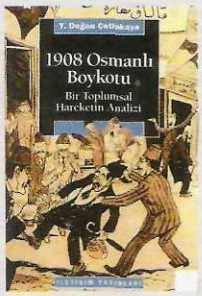

Türk Devrimi'ne bakışlar

Popüler Tarih yazı ailesinden Orhan Koloğlu'nun 'İnkılâp Tarihi' ders kitabı olarak üniversitelerde okutulmak üzere hazırladığı çalışmanın birinci cildi, 1979'da yayımlanır. Kitabın ikinci cildi hazırlanırken, 12 Eylül 1980'deki askerî darbe üzerine, üniversitelerdeki 'İnkılâp Tarihi Dersleri' kaldırılır ve Koloğlu da bu görevden alınır. Bu nedenle ikinci cilt yayımlanamaz... Şu sıralar Kaynak Yayınları, Koloğlu'nun söz konusu kitabını "Mazlum Milletler Devrimleri ve Türk Devrimi" adı altında yeniden yayımladı. Atatürk'ün açıklamalarını da içeren kitabın ilk bölümlerinde, mazlum milletler devrimleri açısından, Türk Devrimi'nin ilke ve yöntemleri ortaya konuluyor. Diğer bölümlerde ise, devrimin 20. yılında, dünyanın bu devrime bakış açıları inceleniyor.

LÜTFÜ TINÇ
lutfi.tinc@dunya.com

1908 Osmanlı boykotu
(Bir Toplumsal Hareketin Analizi)
Y. Doğan Çetinkaya
İletişim Yayınları, 2004, İstanbul

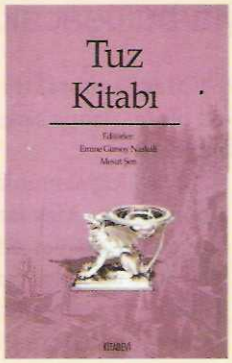
Efendi
(Beyaz Türklerin Büyük Sırrı)
Soner Yalçın
Doğan Kitap, Nisan 2004, İstanbul

Türk Film Yönetmenleri Sözlüğü
(Genişletilmiş yeni basım)
Agâh Özgüç
Agora, Ekim 2003, İstanbul

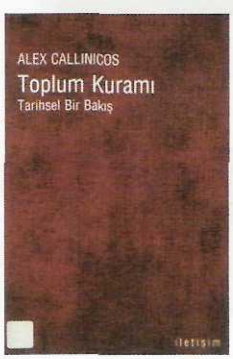
Altaylar'dan Osmanlı'ya 'tuz'

Prof. Dr. Emine Gürsoy Naskali ile Yard. Doç. Dr. Mesut Şen'in editörlüğünü yaptıkları 'Tuz Kitabı' (Kitabevi Yayınları, Ocak 2004, İstanbul) 2001'de, Marmara Üniversitesi'ne bağlı Türkiyat Araştırma ve Uygulama Merkezi'nin Celâl Bayar Vakfı himayesinde düzenlediği bir sempozyumun ürünü. Emine Gürsoy Naskali'nin deyimiyle, 'mütevazı konuları daha yakından, daha derinlemesine ve daha uzun bir zaman dilimi içinde inceleme' anlayışını vurgulayan örnek bir çalışma; gündelik yaşamı yetkinlikle kucaklıyor.

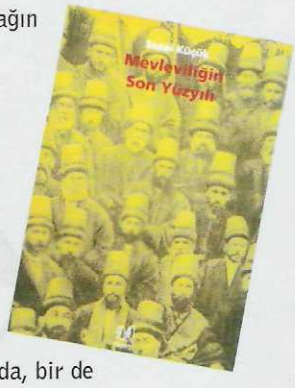
Felsefede son iki yüzyıl

1981'den bu yana University of York'ta Siyaset Bilimi Bölümü'nde öğretim görevlisi olarak çalışan Zimbabwe doğumlu Alex Callinicos 'Toplum Kuramı / Tarihsel Bir Bakış' adlı yapıtını 1999'da yayımladı. Şu sıralar Yasemin Tezgiden tarafından Türkçe'ye kazandırılan yapıt (İletişim Yayınları), son iki yüzyıla damgasını vuran pek çok filozofun düşüncelerini inceliyor. Ama kitabın özgünlüğü, Montesquieu'den Marx'a, Darwin'den Freud'a, yazarın, ele aldığı düşünürlerin kuramlarını kronolojik bir anlayışla arka arkaya sıralamayıp konuları, sorunlara yoğunlaşarak incelemesi...

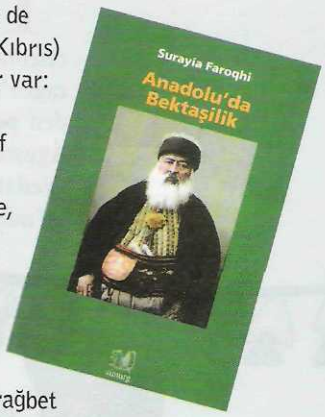

Simurg'tan Bektaşilik ve Mevlevîlik

İstiklâl Caddesi'ne Taksim tarafından girip biraz ilerledikten sonra, sol koldaki Büyükparmakkapı Sokak'tan sapıp tekrar ilk sağa döndüğünüzde, Beyoğlu'nun ilginç bir sokağına geldiğinizi hemen fark edersiniz: Burası, Hasnun Galip Sokak'tır. Kitap kurtları için bu sokağın ilk 20-30 metresi, çok önemlidir. Sokağın sol kolunda, önce *'Cihannümâ', 5-10 adım sonra da* 'Sokak Kitapçısı' sizi karşılar. Sağ kolda ise, iki ayrı kapısı ve iki farklı vitriniyle, Simurg Kitabevi saf tutmuştur. Hem de ne saf tutuştur o!.. Sihirli bir kitap dünyası vardır Simurg'da. İnsanları da farklıdır Simurg'un; sevecen ve bilge... Ama iş bununla bitmiyor. Bu mekânda, bir de 'Simurg Kitapçılık' ile tanışırsınız.

Son zamanlarda, Simurg Kitapçılık'ın sürdürdüğü 'Tasavvuf Dizisi'nden iki yapıt, benim en çok evirip çevirdiğim kitaplar oldu. Bunlardan biri, Yard. Doç. Sezai Küçük'ün 'Mevlevîliğin Son Yüzyılı' adlı çalışması... Doktora tezini de bu konu çerçevesinde yapmış olan Sezai Küçük'ün kitabında, sözü edilecek pek çok ayrıntı, altı çizilecek pek çok satır var. Ama beni en çok etkileyen, kitabın yanı sıra basılmış bir harita oldu: '19. Yüzyıl Mevlevîhaneleri'nin dönemin Osmanlı coğrafyası üzerinde tek tek işaretlenmiş olduğu bu harita, *pek çok soruya yanıt gibi adeta... Macaristan'ın Peç* kentinden Bağdat'a kadar uzanan bir aksın dışında, Doğu Akdeniz'de de Hanya'dan (Girit) Lefkoşa'ya (Kıbrıs) ve Kahire'ye uzanan bir çember var: 70'i aşkın mevlevîhane söz konusu... Bu mekânlar, tasavvuf zemininde, Türk kültürünün temsilciliğini yapmanın ötesinde, adeta Osmanlı'nın birer siyasî *temsilciliğini de* üstleniyorlardı.

Mevlevîlik, Osmanlı aydın kesiminin olduğu kadar, yönetici paşaların, beylerin de rağbet gösterdiği bir tarikat; oysa Bektaşilik, çok daha farklı bir kurum ve kentler ile kırsal kesim arasında 'tutarlı' bir denge, bir toplumsal ilişkiler ağı kurabiliyor.

İşte Simurg Kitapçılık'ın 'Tasavvuf Dizisi'ndeki bir başka kitabı, Surayia Faroqhi'nin "Anadolu'da *Bektaşilik" adlı yapıtı da, bu yönüyle ele alınması* gereken bir çalışma.

Surayia Faroqhi, Bektaşiliğin gizli tarihini, ilk kez arşiv belgelerinin ışığında, çağdaş bir yöntemle inceliyor.

merakediyorum@googlegroups.com

◆ Hazırlayan: Devrim Çakır
devrim.cakir@dunya.com

'Yıktın Perdeyi Eyledin Vîrân'

Karagöz tasvirleri gün ışığına çıkıyor

'Yıktın Perdeyi Eyledin Vîrân / Yapı Kredi Karagöz Koleksiyonu' sergisiyle, Yapı Kredi Koleksiyonu'nda bulunan 187 parçalık orijinal Karagöz tasvirleri meraklılarıyla buluşacak.

Yapı Kredi Kültür Merkezi, kültürel geçmişimizin çok önemli miraslarından Karagöz'ü bir sergi ile yeniden perdeye yansıtıyor. 15 Ağustos 2004 tarihine kadar, Vedat Nedim Tör Müzesi'nde açık kalacak 'Yıktın Perdeyi Eyledin Vîrân / Yapı Kredi Karagöz Koleksiyonu' adlı sergi, 187 parçalık orijinal Karagöz tasvirlerini gün ışığına çıkarıyor.

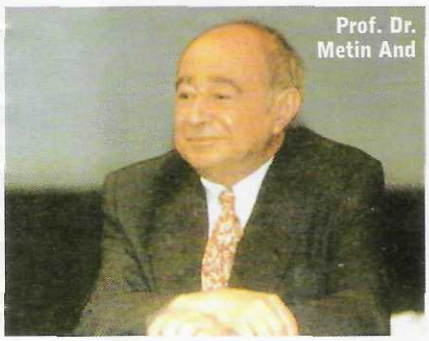
Ünlü Karagöz ustası Ragıp Tuğtekin'in 1950'li yıllarda deve derisinden yaptığı Karagöz tasvirleri; Karagöz, Hacivat, Arap, Beberuhi, Kanlı Nigâr, Canbaz, Cin vb. gibi çok sayıda tanıdık Karagöz karakteri, özel bir tasarımla sergileniyor.

Sergi kapsamında, Galatasaray Meydanı ile galeri fuayesinde Karagöz'ün kültür tarihine yansımaları; edebiyat, resim, karikatür, müzik gibi alanlardaki farklı okumalarına çok sayıda doküman ve obje ile birlikte yer veriliyor. Sergide, Karagöz'ün düşündürdüklerinden yola çıkılarak hazırlanan, izleyeni de içine alan film, oyun ve tasarımlara da yer veriliyor.

Sergi ve sergi kitabı Sadık ve Ayşe Karamustafa tarafından tasarlanıyor.

Enis Batur'un giriş yazısıyla başlayan geniş kapsamlı 'sergi kitabı'nda; Metin And, Turgut Çeviker, Cevat Çapan, Sabri Koz, Uğur Göktaş, Cemal Ünlü, İlyaz Bingül, Talat Parman gibi isimler

Prof. Dr. Metin And

Karagöz'e kendi uzmanlık alanlarından farklı bakışlar getiriyorlar.

Karagöz'ü, Osmanlı kültürünün mikrokozmosu olarak tanımlayan Prof. Dr. Metin And, bu Türk gölge oyununun çok önemli bir kültür mirası olduğunu belirtiyor:

"Burada çok uyumlu ve zengin bir bütüncüllük buluruz. Çeşitli sanatlar bir gösterimde bir araya gelip güzel bir mozaik oluştururur. İşitsel ve görsel değerler: Şiir, anlatı, müzik, şarkı, dans, renk ve hareket... Osmanlı kültür ve sanatının tüm öğeleri bir araya gelir, divan şiiri, halk şiiri, tekke şiiri; divan müziği, halk müziği; sanat dansı ve halk dansı; sözlü edebiyatın tüm söz oyunları, tekerlemeler, yanıltmaçlar, bilmeceler gerçeküstü öyküler, kılıklamalar, çene yarışması, tersinleme, yerindesizlik, abartma, lafçılık, ad oyunu, cinas oyunu ve başkaları gibi..."

Katoliklerden 800 yıllık özür

İstanbul'daki Latin yağması

Prof. Dr. Işın Demirkent

Katolik Latinlerin 4. Haçlı Seferi sırasında, 13 Nisan 1204'te İstanbul'u yağmalamaları nedeniyle, Papa John Paul'ün başlattığı özür kampanyasına, Lyon Başpiskoposu Kardinal Philippe Barbarin de katıldı. Latin istilasının yıldönümü nedeniyle 13 Nisan'da Patrikhane'de düzenlenecek ayine katılma isteğini bildiren Lyon Başpiskoposu'nun talebi, Patrik Bartholomeos tarafından olumlu karşılanmıştı.

800 yıl önceki Latin yağmasından Katolik dünyasının duyduğu utancı dile getiren Lyon Başpiskoposu, Ortodoks dünyasının üzüntüsünü paylaşarak, İstanbul'daki ayine katıldı.

Bu arada, aynı günlerde CNN Türk'teki "5 N 1 K" programı, 800 yıl önce Latin istilasına maruz kalan İstanbul'un yaşadığı yağma ve kıyım dönemini gündeme getirdi. Programda, bu konuda Popüler Tarih'te de yazıları yayımlanan Prof. Dr. Işın Demirkent'in bilgi ve görüşlerine yer verildi. "5 N 1 K"da, daha önce Popüler Tarih'te de yayımlanan "Latinlerin İstanbul'u zaptı ve yağması" başlıklı yazısında (Nisan 2002) belirttiği gibi Demirkent, Haçlıların İstanbul'u, "1099'da Kudüs'ü zapt ettiklerinde yaptıkları korkunç katliama pek uygun düşen bir vahşetle" yağmaladıklarını *(solda; dönemin Batı kaynaklı bir tablosunda İstanbul'un zaptı)* dile getirdi.

Haçlıların torunlarından Patrik'e özür

Lyon Başpiskoposu 8 yüzyıl önceki yağmanın 'utancını' dile getirmek amacıyla İstanbul'a gelmek istedi

YORGO KIRBAKİ Atina

Katolikler, 1204'te, o zamanki adı Konstantinopolis olan İstanbul'da düzenledikleri kanlı yağmadan ötürü 800 yıl sonra Ortodoksların özür dilemeye karar verdi.

Lyon Başpiskoposu Kardinal Philippe Barbarin, İstanbul Fener Rum Patriği Bartholomeos'a gönderdiği mektupta, Katolik Kilisesi'nin 13 Nisan 1204'te başlayıp günlerce süren yağmanın "utancını" dile getirmek amacıyla İstanbul'a bugün (salı) gelmek ve Fatihhane deki Ayios Yeorgios Kilisesi'nde Patrik ile birlikte dua etmek yönündeki isteği Bartholomeos tarafından bu talebi kabul etti.

En büyük yıkım

Kardinal Barbarin, tabunda 8 yüzyıl önce bu 8 seferin "birliği ara Hıristiyanların derin nedeni" olarak nitelendirdiği İstanbul'un 1453'ten önce ilk istilası sırasında zans Imparatorluğu'nda taht kavgası yaşandığını, bul emlerine gelen Haçlı ordusunun kentte başlayan yağma sırasında İstanbul, tarihinin en yük yıkıma sahne oldu. Bu işgal ve yağma, ortaçağın en büyük şehri sayılan İstanbul'un 500 binden 50 bine kadar düştü. İstanbul, harap bir kente dönüştü. Öyle ki, Latin İmparatoru Baudouin 1254'te sarnıcak için sarayının kurşunlarını yakmak zorunda kalmıştı. Latin İmparatorluğu, Patrik ve imparatorluk ailesi İznik'e kaçtıktan sonra, İstanbul'un işgali 1261 yılına kadar sürdü. Bu tarihte Palaiologos Hanedanı İstanbul'u tekrar ele geçirdi, fakat İstanbul'u eski parlak günlerine döndüremedi.

Katolikler'den 800 yıllık İstanbul yağmasına özür

KATOLİKLER'in, 800 yıl önce Haçlılar'ın İstanbul'u yağmalamasının nedeniyle Papa John Paul'ün önderliğinde başlattığı özür kampanyasına, Lyon Başpiskoposu Kardinal Philippe Barbarin de katıldı. Papa'nın üç yıl önce Atina'ya giderek başlattığı kampanyayı Barbarin, İstanbul'a gelerek sürdürüyor. Lyon Başpiskoposu, İstanbul Fener Patriği Bartholomeos'a mektup göndermiş. 13 Nisan 1204'te başlayıp günlerce süren yağmanın yıldönümü nedeniyle bugün, Patrikhane'de düzenlenecek ayine katılıp birlikte dua etmek istediğini yazdı. Bartholomeos bu talebi kabul etti. Barbarin, mektubunda 800 yıl önce Haçlılar'ın yaptığı yağmanın, "birliğini arayan tüm Hıristiyanların derin üzüntü nedeni olduğunu" belirtip, utancını dile getirmek istediğini yazdı.

KENT HARABEYE DÖNDÜ

Katolik ve Ortodoks Kiliseleri arasında bağdaşlayan kriz 1054 yılında kiliselerin ikiye ayrılmasına neden oldu. İki taraf arasındaki husumetine Haçlı seferleriyle kanlı bir boyut kazandırıldı. 1204 tarihinde kenti istila eden Haçlı ordusu, Bizans'ı sömürge yağmaladı. Büyük yıkım ve katliam geçiren kent yoksullaştı. Nüfusunun yüzde 90'ını kaybetti. Ortodoks dünyası o tarihten sonra, kendilerini din değiştirmeye zorlamakla haçlılığı Papa ve Vatikan'ı, can düşmanı olarak görmeye başladı. ■ İSTANBUL

merakediyorum@googlegroups.com

Fener ve Balat semtleri programı

Avrupa Birliği ve Fatih Belediyesi'nin ortaklaşa yürüttüğü 'Fener ve Balat Semtlerinin Rehabilitasyon Programı' çerçevesinde, restorasyonuna başlanmak üzere yirmi ev seçildi. 19 Mart'ta seçilen evlere plaket asma töreni düzenlendi. Törene, Fatih Belediye Başkanı Eşref Albayrak, Başkan Yardımcısı Mahir Katırcı ile Program Teknik Destek Ekibi ve semt sakinleri katıldı.

1996 yılında Habitat II Konferansı'nın bir ürünü olarak ortaya çıkan Fener-Balat Semtleri Rehabilitasyon Programı, Avrupa Birliği'nin desteğiyle 2003 yılının Ocak ayında uygulanmaya başlandı. Birliğin sağladığı 7 milyon Euro tutarındaki destekle, halen Fener ve Balat semtlerinde 200 tarihi evin onarımı, bir sosyal merkezin kurulması, Balat Çarşısı'nın yeniden düzenlenmesi ve katı atık sisteminin ıslah edilmesi kapsamındaki çalışmalar sürdürülüyor.

Proje çerçevesinde, ilk etapta 20 ev için yapılacak müdahalelerin ne olduğu mimarlar tarafından tespit edildi. Evlerde, çatının ve doğramaların onarımı veya yenilenmesi, cephedeki süslemelerin onarımı veya yenilenmesi, niteliksiz eklerin kaldırılması, mevcut yalıtım sorunlarının giderilmesi gibi tamir çalışmaları yapılacak.

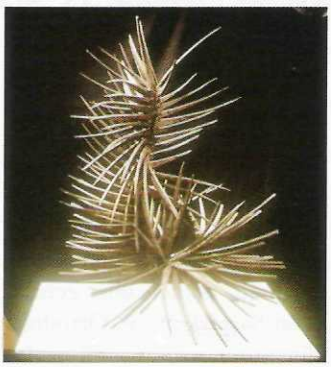
Popüler Tarih yazarına ödül

Popüler Tarih yazarlarından Vâlâ Somalı, derginin Ekim 2003'teki "80. Yıl Özel Sayısı"nda yer alan 'Sporun Kadınları' yazısıyla, Türkiye Spor Yazarları-ADİDAS Spor Gazeteciliği Armağan Yarışması'nda, Üçüncülük Ödülü'nü aldı *(en sağda)*. Yarışmada, Birincilik Ödülü Ömer Altaylı'ya İkincilik de Tahir Kum'a verildi. Yarışmacılar ödül ve plaketlerini Şenez Erzik'ten aldılar.

'Heykelin büyücüsü'

İş Sanat Kültür Merkezi bünyesindeki Kibele Sanat Galerisi, sanatseverleri, 1950 sonrası kuşağın önde gelen sanatçıları arasında yer alan, 1976'da yitirdiğimiz usta heykeltraş Kuzgun Acar'ın retrospektif sergisiyle buluşturuyor.

Heykelleri, maskları ve desenlerinde hep özgün olanı arayan, yeni keşiflere açık kişiliğiyle farklı bir sanatçı portresi çizen Kuzgun Acar'ın sergisi, ulaşılabilen yapıtlarıyla, 30 Haziran'a dek İş Sanat Kibele Galeri'de yer alacak. Serginin oluşumunda, Acar'ın çeşitli nedenlerle yitirilen pek çok yapıtına ve sanatçıya dair belgelere de ulaşıldı. Acar'ın yapıtları ve sıra dışı yaşamöyküsünü konu edinen, İş Bankası Kültür Yayınları'nca yayımlanacak sergi kitabında ise Ferit Edgü, Levent Çalıkoğlu'nun metinleri ve Murat Ural'ın kaleme aldığı biyografinin yanı sıra, Kuzgun Acar'ın bulunan ve belgelenen tüm eserleri de yer alacak.

Tiyatroda 14. buluşma

İstanbul Kültür ve Sanat Vakfı tarafından düzenlenen 'Uluslararası İstanbul Tiyatro Festivali', bir yıllık bir aradan sonra, bu yıl 17 Mayıs-4 Haziran tarihleri arasında; Aygaz AŞ ve Opet Petrolcülük AŞ sponsorluğunda gerçekleşiyor. Festival, bu yıl yine dünya tiyatrosunun ünlü topluluklarını konuk etmenin yanı sıra, yerli yapımlara yönelik olarak yeni bir uygulama gerçekleştiriyor ve yurt dışından gelen topluluklarda olduğu gibi, Türk yapımlarında da seyirciyi 'ilkler'le buluşturuyor.

13 yılda, 18 ülkeden 205 gösteriye ve 2 bin 200 sanatçıya ev sahipliği yapan ve 250 bini aşkın seyirciye ulaşan festival; geçmiş yıllarda temelini attığı bu yeni yapıyı 2004'te daha da geliştirerek programını artık İstanbul'da hiç sahnelenmemiş oyunlardan oluşturuyor.

Bilgi için: www.istfest.org

Cemal Nadir Sanal Müze'de

Eczacıbaşı Sanal Müzesi, bu aydan itibaren Cemal Nadir Güler'in erişkinlere olduğu kadar çocuklara da hitabeden, ince mizah anlayışıyla yapılmış 90 eserini sanatseverlerle buluşturuyor. *'www.sanalmuze.org'* adresinde izlenebilecek sergide, Cemal Nadir'in karikatür, portre karikatür, bant karikatür, resimleme ve çizgi romanlarının yanı sıra, sanatçının birçoğu kayıp olan resimlerinin beşi ve yaşamından anları içeren bir dizi fotoğrafı da yer alıyor.

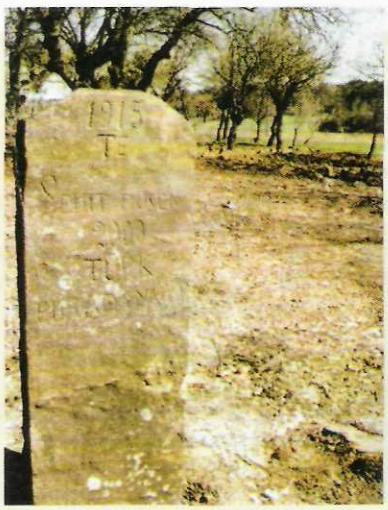
'Erguvan Zamanı'

Akbank Oda Orkestrası, bu ay, sanat yönetmenliğini Cem Mansur'un yaptığı 'İstanbul'da Erguvan Zamanı' konulu bir konser ve etkinlik dizisi başlatıyor. 12-16 Mayıs tarihleri arasında gerçekleştirilecek etkinliklerde, film gösterileri, sergiler ve önde gelen aydınların katılacağı paneller, konserleri destekleyecek. İstanbul'un 'Bizanslı' geçmişinin dünyada ve Osmanlı İstanbul'unda izini süren 'mini festival', bu kültürün Doğu'dan gelen yeni güçten nasıl etkilendiğini ortaya koyuyor. Kültür ve siyaset tarihinin en heyecan verici kaynaşmaları ve karşılıklı etkileşimlerine sahne olan üç imparatorluğun başkentinde 5 gün sürecek etkinlikler, bir çeşit 'İstanbul kutlaması' olacak ve konserler, şehrin en önemli tarihî mekânlarından Aya İrini'de gerçekleştirilecek.

Bilgi için: (212) 282 84 30

Gelibolu'daki şehitlik bulundu

Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü tarafından yürütülen 'Şehitler Coğrafyası' projesi kapmasında yapılan araştırmalar sonucu, Gelibolu Yarımadası'nda 2 bin askerin gömülü olduğu gerçek şehitlik bulundu. Çanakkale Savaşları'nda kolordu komutanlığı yapan Yakup Şevki Paşa'nın hazırladığı 'Çanakkale Savaşları Haritası'ndan yola çıkılarak gerçekleştirilen proje çalışmaları sonunda bulunan 'Kocadere Hastane Şehitliği', doğal yapısı korunup yeniden düzenlenerek, gelecek yıl ziyarete açılacak. Şehitlik, Çanakkale Deniz Savaşları'nın 90. yıldönümü olan 2005 yılı 18 Mart törenlerine yetiştirilecek.

merakediyorum@googlegroups.com

Vietnam'da savaş bitti...

Savaş sırasında Vietnam'a, 7 milyon 600 ton bomba atıldı ki; bu, Vietnam'daki her bir erkek, kadın ve çocuk başına, yaklaşık 150 kilo bombanın düşmesi demekti.

Soğuk Savaş döneminde, 'iki kutuplu' bir dünyada başlayan, 30 yıl süren ve yüz binlerce kişinin ölümüne yol açan Vietnam Savaşı, Güney Vietnam'ın, 1 Mayıs 1975'te kayıtsız şartsız teslimiyle sona erdi.

Vietkong birliklerinin Saygon'a girmesinin ardından, radyodan halka seslenen Vietnamlı yöneticiler, "Ülkede barışı sağlamak için teslim oluyoruz" dediler. Bu sırada, ülkede bulunan tüm Amerikalılar, Vietnam'ı terk etmişti.

Vietnam Savaşı boyunca, her iki taraftan bir milyonu aşkın insan hayatını kaybetti, ülke tam bir harabeye döndü. Amerika, savaş sırasında Vietnam'a 7 milyon 600 ton bomba attı ki; bu sayı, II. Dünya Savaşı'nda müttefiklerin attığı bomba miktarının 3.5 katına eşitti.

Irak'ta, Baas rejimini 21 gün içinde devirip Bağdat'taki Saddam Hüseyin heykelini yıkan ABD yönetimi, işgalin birinci yılının geride kaldığı şu günlerde de, Vietnam yıllarını aratmayan muazzam bir direnişle boğuşuyor. Dünya kamuoyunda, Irak'taki ABD askerlerinin, yeni bir 'Vietnam sendromu'yla karşı karşıya olduğunu savunanlar var...

merakediyorum@

googlegroups.com

Buçalışma;
merakediyorum@googlegroups.com

üyeleriiçinhazırlanmıştır.
Benzerçalışmalardanhaberdarolmak,
öneri, istek ve karşılaştığınız sorunlan bize bildirin.

Çalışmalarımızı takip etmek için
merakediyorum@googlegroups.com
e-postaadresine
"Üyelik" başlıklı veya boş bir mesaj gönderin.

Grupsayfasını
http://groups.google.com/group/merakediyorum
inceleyerek daha önce üyelerimizle paylaştığımız
çalışmavemesajlaninceleyebilir,
üyeliğinizidüzenleyebilirsiniz.

